

OMAKAITSE KAITSELIIDU HÄLLINA

KAITSE KODU!

Riigikaitse
on laiem kui vaid
sõjaline tegevus

AASTA KAITSELIITLANE HINDAB TAGALA TOETUST

Tallinna Lauluwäjakul

SUUR JÕULUFESTIVAL JA -LAAT

15. - 17. DETSEMBER

BIRGIT ÕIGEMEEL, DANIEL LEVI, PADJAKLUBI JPT.

KINGIVALIK ROHKEM KUI ZOOLT KAUPLEJALT.

KUTSE RIIGITEENISTUJATELE!

NB! TAVAPÄÄSE LAADALE MAKSAB 3€, KUID AVALIKELE TEENISTUSTELE KEHTIB ERIPAKKUMISENA SISSEPÄÄS REEDEL, 15. DETSEMBRIL, **TASUTA!** LISAKS LAIENEB SOODUSTUS KA LAUPÄEVALE NING PÜHAPÄEVALE, MIL RIIGITEENISTUJATELE KEHTIB **-50%** PILETI ALLAHINDLUS EHK HIND ON VAID **1,5€** INIMESE KOHTA.

SOODUSTUSE REALISEERIMISEKS PEAB SISSEPÄÄSUS NÄITAMA KEHTIVAT TÖÖTÕENDIT VÕI MUUD TEENISTUJA POSITSIOONI TÕENDAVAT DOKUMENTI

JÕULUD2017.EE

KAANEFOTO:
EVELIIS PADAR

Kommenteeri artikleid, vaata pilte,
hoia silm peal ajakirja ilmumisgraafikul

www.facebook.com/kaitsekodu

Hoia Kaitseliidu tegemistel silma peal
ka Kaitse Kodu! Instagrami konto kaudu:
<https://www.instagram.com/kaitsekodu/>

Telli ajakiri Kaitse Kodu!

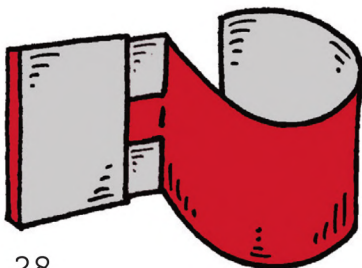
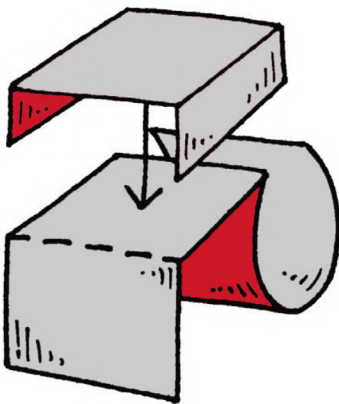
Aastatellimus maksab
vähem kui kolm eurot

Telli ajakiri Omniva kodulehelt:
<https://eservice.omniva.eu/epit/ui/periodics>

- 10 KAITSELIIT**
Hea Kaitseliidu pere!
- 12 INIMENE**
Aasta kaitseliitlane: „Kui kodus ei ole mõistmist, ei saa võidelda ka eesliinil“
- 16 KAITSELIIT**
Iga okas loeb, iga ruutmillimeeter Eesti pinda on meie oma
- 20 VÄLJAÕPE**
Kaitseliidu kool lennutas taas kotkaid
- 22 ÜKSUS**
Erioperatsioonide väejuhatuse lugu 5. Lipu all ja lahinguks valmis
- 25 ÜLEELAMINE**
Isikunaaste: väljaõpe kui edu pant
- 28 KUIDAS ...**
valmistada plekkpurgist vile
- 30 MAAILMAPILK**
Kalašnikovi asemel parteipilet ehk FARCi taltsutamine
- 33 AJALUGU**
Eestirootslaste panus vabatahtlikku riigi-kaitsesse 1917–1940
- 38 AJALUGU**
Omakaitse Kaitseliidu hällina
- 42 AJALUGU**
Nimed marmortahvil ehk Müür võidupühalaastele
- 44 AJALUGU**
Ants Kaljurand ja tema grupi liikmed inimestena
- 47 SÕJARAUD**
LuAZ-967, motoriseeritud kanderaam
- 50 KURIOOSUM**
Kõrgsurvepump ehk Luhtunud unistus kättemaksust
- 52 MEDITSIIN**
Alajahtumine, hiiliv surm
- 54 NAISKODUKAITSE**
Armastusest isamaa vastu välikööki peakokaks ja enamgi veel
- 57 NOORED**
Martin Erstu – suure südamega karune mees
- 60 MILITAARTURISM**
Viikingitest rahuõduriteni. Armeemuuseum Stockholmis
- 62 FILMIARVUSTUS**
Monumentaalne sõda
- 64 RAAMATUARVUSTUS**
Mäletame seda, mida mäletada tahame

Selles numbris

Purk on purk. Vile tegemiseks sobivad praktiliselt nad kõik. Vahet pole, kui suur on purk või millist jooki eelmises elus endas hoidis.

28

„Juhendas meid mees, kes nägi välja nagu Rambo ja Schwarzeneggeri vahepealne: nii pikk ja tugev, et ei saa mööda vaadata.“

12

30

33

Mõistagi läksid kokakasvatamisega kaasa tuhanded talupojad ja paljudest FARCi võitlejatest said lihtlabased röövlid.

Eestirootslaste suhtumine Eesti Vabariiki ei olnud üheselt toetav. See omakorda pärssis soovi tegeleda selle riigi kaitsega, sealhulgas anda Kaitseliidu kaudu oma isiklik panus vabatahtlikku riigikaitseesse.

8 | 2017

Need aga, kes vabatahtlikult astusid Omakaitse organisatsiooni, olid oma kindlameelse patriotismiga eeskujuks kõhklejaile.

Ants ei olnud allaandja tüüp!
Ühe mälestuse kohaselt üritas ta veel Patारेiski mässu korraldada.

Toitlustamine ei ole lihtsalt toidu kätteandmine, seda tuleb teha rõõmsalt ja viisakalt – nii, et väsinud võitleja teisel pool lauda sellest jõudu saab.

Sõja ajalugu hakkavad väljapanekud jutustama veelgi varasemast ajast, sest vägivald ja verevalamine on saatnud inimkonda igal arenguetapil.

Sündmused

Toimekas koostööpartner

Kaitseliidu ülem kindralmajor Meelis Kiili andis üle Kaitseliidu Valgeristi II järgu teenetemärgi Ameerika Ühendriikide Marylandi Rahvuskaardi ülemale kindralmajor Linda Singh'ile. „Kindral Singh on oma ametisoleku aja jooksul tõsiselt toetanud Marylandi Rahvuskaardi ja Kaitseliidu koostööd nii sõna kui teoga,“ ütles kindral Kiili.

KRISTJAN PRII

Kiire abi Lääne malevast

Põhja-Eesti regionaalhaigla andis Kaitseliidu Lääne malevale täisvarustuses meditsiiniteenistuse auto. „Aasta aega võttis, kuid lõpuks kinnitas Läänemaa haigla nõukogu selle otsuse üksmeelselt,“ nentis maleva meditsiinipealik veebel Reemet Sits. Meditsiinipealik tundis heameelt, et maakonda lisandub üks kiirabiauto. „Kuna mitmed Kaitseliidu liikmed on kiirabis tööl, on seda autot ka lihtne mehitada.“

LÄÄNE MALEV

Saaremeeste suur sõprus

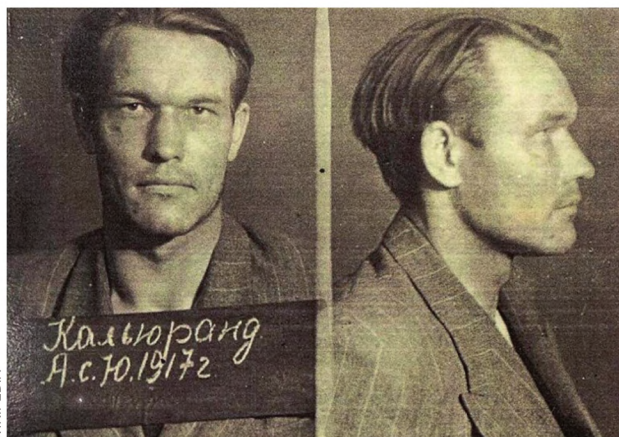
Ühendkuningriigi jalaväekompanii käis Kaitseliidu kutsel tutvumas Saaremaa ja selle elanikega ning viis samas läbi kahepäevase harjutuse. „See on väga positiivne, et mitmed Eestis paiknevad NATO liitlaste allüksused planeerivad koostööõppusi ka Kaitseliidu Saaremaa maleva allüksustega ja seda nii mereväe, õhuväe kui jalaväeüksuste osalusel,“ leidis Kaitseliidu Saaremaa maleva meremalevkonna tsiviil-sõjalise koostöö ohvitser kolonelleitnant Raul Öpik.

KARRI KAAS

Hirmus Ants – ilus konverents

Pärnus tähistati Eesti ühe legendaarsema metsavenna Hirmus-Antsu 100. sünniaastapäeva ajalookonverentsiga. „Ants Kaljurand 100“ korraldusmeeskonna liikme major Mehis Borni sõnul peaks toonaste sündmuste ja arengute tundmine ning mõistmine looma vundamenti, millele tänased riigikaitsejäd saavad luua uued plaanid võimalike samalaadsete olukordade tarbeks.

WIKIPEDIA

Lokotari vääriliselt

Kaheksandat korda toimunud Gustav Lokotari mälestusvõistlustel laskmises, mille eesmärgiks on kuulsa mehe mälestuse jäädvustamise kõrval aidata kaasa kaitseliitlastest täpsuslaskurite ja snaiprite koolitusele, võidutses Rapla malev.

PIXABAY

KOIT KÜNNAPUU

Kaitse Kodu!

Euroopa parimate seas

Euroopa Militaarpressi Assotsiatsioon (EMPA) hääletas Kaitse Kodu! vabatahtliku fotograafi Koit Künnapuu pildi 2016. aastal ilmunud militaarfotode kategoorias kõrgele teisele kohale. See on Kaitseliidu ajakirjal juba teine kord rahvusvahelisel areenil tunnustust pälvida: 2014. aastal valis EMPA aasta parimaks fotoks Kaitse Kodu! kaanel ilmunud pildi õppusel ülesannet täitvast kaitseliitlastest, foto autoriks oli naiskodukaitseja Velli Ehasalu.

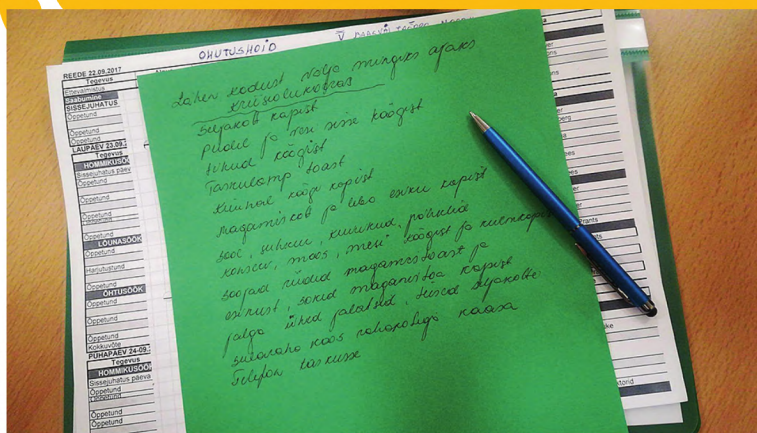
8 | 2017

Tartlased tegid raha

Kaitseliidu Tartu malev annab ümmarguse aasta-päeva tähistamiseks välja meenemündi. Kuivõrd tänane Tartu malev on ajalooliselt Tartu ja Tartumaa malevate õigusjärglane, siis leiab meenemündilt lisaks Kaitseliidu sümbolikalike mõlema maleva ajaloolised sümbolid. Vasesulamist, reljeefse pinnaga meenemündi diameeter on 45 mm ja paksus 3 mm. Münt on käsioksüdeeritud ja matistatud ning osad mündil olevad detailid on külmemailitud ja pliituskallatud.

TARTU MALEV

KATI OJAJÄR

Ohutus on oma teha

Oht võib meid varitseda igal pool – linnatänaval, internetimaailmas või isegi kodus. Sellepärast toimuski Naiskodukaitse Põlva ringkonnas oktoobri keskel ohutushoiu õppus. Õpiti hädaolukorra juhendeid, kodu ja vara turvalisuse põhimõtteid, enesekaitset nii tänaval kui info-keskkonnas, tuleohutust, käitumisjuhised relvakonflikti korral ja muid turvareegleid.

November

K	1	1999. aastal suundus ESTPATROL-1 operatsioonile Kosovos
N	2	
R	3	
L	4	
P	5	
E	6	
T	7	
K	8	
N	9	
R	10	1913. aastal asutati Vabadussõjas osalenud korp! Rotalia; ▶ 2002. aastal toimus esimene „Kõikide laste isadepäev“
L	11	Kaitseliidu aastapäev. 1918. aastal asutati Kaitseliit, samuti Pärnumaa, Järva ja Viru malevad
P	12	2010. aastal suundus operatsioonipiirkonda Adeni lahes esimene laevakaitsemeeskond ▶
E	13	1884. aastal asutati Vabadussõjas osalenud EÜS Põhjala
T	14	1909. aastal asutati Vabadussõjas osalenud korp! Sakala; 1911. aastal asutati Vabadussõjas osalenud ENÜS ▶
K	15	
N	16	1918. aastal asutati Eesti kaitseväge; 1919. aastal alustas Punaarmee pealetungi Narva rindel; 2003. aastal annetas Kaitseliit kaitsevæele lipu
R	17	
L	18	1918. aastal asutati Valga malev
P	19	
E	20	1918. aastal asutati Saaremaa malev ▶
T	21	1918. aastal loodi merevägi ja õhuvägi, asutati staabi- ja sidepataljon ning varustusvalitsus (toetuse väejuhatus)
K	22	
N	23	
R	24	1944. aastal langes Sõrve poolsaare langemisega kogu Eesti territoorium punaarmee kätte; 1918. aastal asutati kaitsevæe orkester
L	25	
P	26	1900. aastal asutati Vabadussõjas osalenud korp! Vironia; 1918. aastal asutati sõjavägede peastaap
E	27	
T	28	1918. aastal algas Narva langemisega Eesti Vabadussõda
K	29	
N	30	

Detsember

R	1	1924. aastal toimus Tallinnas kommunistide mässukatse; asutati Kaitseliidu akadeemiline malevkond ▶ ja sadama malevkond
L	2	1919. aastal formeeriti Läänemere laevastiku divisjon
P	3	1890. aastal sündis kindralmajor Johannes Orasmaa
E	4	
T	5	1919. aastal algasid uuesti rahuläbirääkimised Nõukogude Venemaaga
K	6	1917. aastal algas 1. Eesti diviisi moodustamine ja loodi Viru pataljon ▶
N	7	
R	8	
L	9	1991. aastal toimusid kaitsevæe peastaabi juures esimesed ohvitseride kursused
P	10	
E	11	
T	12	1918. aastal heisati Pika Hermanni torni sinimustvalge lipp ja Briti eskaader saabus Tallinna reidile
K	13	
N	14	1949. aastal langes metsavend Richard Saaliste
R	15	1917. aastal loodi pioneeripataljon ▶
L	16	1919. aastal toimusid kaitse lahingud Narva rindel
P	17	1919. aastal paiskasid Eesti väed Punaarmee Peipsi taha
E	18	
T	19	2000. aastal loodi kaitsevæe tervisekeskus
K	20	1918. aastal loodi Kalevi pataljon; ▶ 2001. aastal lõpetas KVÜÖA 1. lend
N	21	2008. aastal saabus koju viimane Iraagis teeninud jalaväerühm ESTPLA-17
R	22	
L	23	1918. aastal korraldasid Eesti merejõud dessandi Kundasse; asutati Kuperjanovi pataljon ▶
P	24	
E	25	1941. aastal algas Eesti laskurdiviisi moodustamine
T	26	
K	27	1992. aastal taasloodi Kaitsevæe Lahingukool
N	28	
R	29	
L	30	1918. aastal saabusid Eestisse esimesed Soome vabatahtlikud; 1919. aastal toimusid viimased Punaarmee ägedad rünnakud Viru rindel
P	31	1919. aastal sõlmiti vaherahu Nõukogude Venemaaga; 1947. aastal toimus Põrgupõhja punkrilahing

Kaitseleidu ajakiri Kaitse Kodu!

Asutatud 11. septembril 1925

Väljaandja Kaitseleht
Ilmub kaheksa korda aastas

Peatoimetaja: Karri Kaas

Tegevtoimetaja: Asso Puidet

Foto- ja videotootmetaja: Kristjan Prii

Keeletoimetaja: Anu Jõesaar

Makett: Allan Kukk/Directormeedia

Küljendus: Matis Karu

Reklaam ja levi: kaitsekodu@kaitseleht.ee

Toimetuse aadress: Tallinna mnt 49a, 80036 Pärnu
Telefon 717 9106

Toimetuse e-mail: kaitsekodu@kaitseleht.ee

Kaitse Kodu! internetis

<http://www.kaitseleht.ee/et/kaitsekodu>
www.facebook.com/kaitsekodu

Kaitse Kodu! postkatis

Tellimuse saab vormistada Eesti Posti kataloogi alusel postkontoris või Eesti Posti kodulehel (www.omniva.ee) Eesti Posti kaudu maksab Kaitse Kodu! aastatellimus 2.85 eurot; tellimisindeks 78226

Trükitud ASI Printall trükikojas

Toimetusel on õigus kaastöid redigeerida ja lühendada.
Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta.

Kaastööde saatmise tähtajad:

5. detsember

Kaitseleht

Kaitseleht on kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon, mis täidab temale Kaitseleidu seadusega ja selle alusel pandud ülesandeid.

Kaitseleht on 1918. aasta 11. novembril riigikaitseorganisatsioonina loodud Kaitseleidu õigusjärglane.

Kaitseleidu ülesanne on, toetudes vabale tahtele ja omaalgatusele, suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda.

Kaitseleitu kuulub üle 15 000 liikme. Koos Kaitseleidu struktuurüksuste Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütardega on Kaitseleidu peres tegev üle 25 000 vabatahtliku.

Kaitse Kodu!

Kaitseleidu ajakirja esimene number ilmus 1925. aasta 14. oktoobril 40-leheküljelisena trükiarvuga 18 000 eksemplari. Seega kuulub Kaitse Kodu! vanimate seni ilmutatud Eesti ajakirjade hulka.

Osava reklaami ning väljaande sisu väärtuslikumaks ja väärtuslikumaks kaunimaks muutmiseks kasvas Kaitse Kodu! menu lugejaskonnas ning 1928. aasta lõpus oli see juba Eesti üheks loetavaimaks ajakirjaks. Aastatel 1929–1932 ilmus Kaitse Kodu! senise kahe korra asemel kuus igal nädalal. Ajakirja viimane sõjajärgne number ilmus 20. juunil 1940.

Kaitse Kodu! uus algus oli 1993. aastal, mil ajakiri hakkas taas Kaitseleidu hõlma all ilmuma. Ajakirja anti välja neli numbrit, kuni see 1995. aastal peatoimetajana tööle asunud Ivar Jõesaare juhtimisel taas perioodiliselt ilmuma hakkas. Praegu ilmub Kaitse Kodu! kaheksa korda aastas tiraažiga 7000 eksemplari.

Kaitseleht

Naiskodukaitse

Noored Kotkad

Kodutütred

Sõpra tunned hädas

Hiljuti oli Kaitse Kodu! toimetusel au viibida Euroopa Militaarpressi Assotsiatsiooni iga-aastasel kokkusaamisel, kus ajakirja ühe vabatahtliku autori pilt pälvis Euroopa militaarfotode kategoorias kõrge teise koha.

Teel sinna tabas meid kummaline äpardus, mille tagajärjel läks meie pagas kaduma. Iseenesest pole see just maailma muutev vahejuhtum, sest tavaliselt leitakse asjad üles ning tagastatakse omanikele, kuid meil oli vaja juba mõne tunni pärast olla pidulikult vastuvõtul. Viisakad riided aga olid kohvrites, mis olid ... kuskil mujal.

Valikud olid võrdlemisi kehvad, kuni üks kohalik kolleeg, meie hõimuvend, kelle rahvuskaaslased on liitlastena ka Eestis oma kohalolekut näitamas käinud, astus ette ning lahendas oma isiklikku garderoobi kasutades meie kitsikuse.

Väga kaitselehtlaslik temast, ühtaegu suurepärase näide relvavendlusest, mis iseloomustab kindlasti ka meie organisatsiooni. Pole ju harvad juhud, kui ühe maleva vabatahtliku pöördub oma murega teise maleva vabatahtliku poole ning koos mõtlevad nad välja lahenduse, mis on isegi parem, kui oleks saavutatud üksi pusides.

Ma usun, et nii oli see sada aastat tagasi, ja kindlasti on see nii ka veel saja aasta pärast, sest sellised me oleme. Kaitselehtlased.

Karri Kaas,
peatoimetaja

Hea Kaitseliidu pere!

2018 on Kaitseliidule tõsine juubeliaasta. Kaitseliit on Eestis kõikjal ja kogu aeg – seda me teame kõik. Tänavu vanimate Kaitseliidu malevate sajandivanusteks saamisega alanud juubeliaastal aga püüame olla veelgi paremini nähtaval ja seda eelkõige tegudega.

Kaitseliidu 100. aasta suurim proovikivi on suurõppus Siil, kus osalemine on iga kaitseliitlase ja naiskodukaitsja auasi ja privileeg. Nii, nagu seda on õigus meie oma riiki kaitsta.

Maikuu esimene nädalavahetus on meie tõehetk: me tuleme kõik koos välja ja näitame oma jõudu nii omadele, sõpradele kui ka vaenlastele. Siiliga näitame ka oma esivanematele, et ei ole neist Vabadussõjas Eestile vabaduse toonud meestest-naistest grammigi kehvemad.

Siiliga tõestame, et Eesti rahvas on tugev ja valmis ennast kaitsma mistahes vastase ees. Et Kaitseliit on meie riigikaitse alusmüür ja katus. On sümboolne ja igati Kaitseliidule omane, et Kaitseliidu Siili algatus tuli meie enda ridadest – Viru maleva pealikult kolonelleitnant Marek Laanistolt, kelle ettepanekul oleks just ülekaitseliiduline õppus kõige väärikam viis tähistada Eesti vanima ja suurima jõustruktuuri 100 aasta juubelit.

Aga Siili kõrval on tulemas teisigi juubeliettevõtmisi: me kaunistame oma tavapäraseid suurüritusi – suvist paraadi, Kaitseliidu taasloomise aastapäeva, kõikvõimalikke koostöö- ja spordiettevõtmisi – 100. sünnipäeva sümboolikaga ja lisame aastale pidulikkust ka muul moel. Kaitseliidu taastatud soomusauto Estonia liigub mööda Eestit kogu aasta läbi. Veebruaris, Eesti sünnipäevakuul heiskavad riigi tähtsaima lipu Pika Hermannini torni meie noorkotkad ja kodutütred.

Võidupüha paraadi tahame juubeliaastal korraldada Tallinna lauluväljakul, kus on võimsalt kõlanud meie rahva vabaduse laul ja kus me näitame vabatahtlike riigikaitsete jõudu. Korraldame üleriigilise Kaitseliidu rattaretke ja rahvusvahelise juubeliaasta laskevõistluse, anname välja aastapäeva postmargi, esitleme mitmeid juubelitrukiseid ja ajaloonäitusi.

Tähtis on, et meie inimesed oleksid nähtavad ka mujal kui paraadiplatsidel, õppustel või staadionidel. Üks idee, mille teostamisele saavad kõik kaasa aidata, kõlab „Sada heategu kogukonnale“. Oleme vormis ja teeme head, teeme võib-olla väikesi, kuid vajalikke asju. Aitame lapsi ja vanainimesi liikluses, toome küla kiigeplatsile uue pingi, võtame aktiivselt osa kogukonna ettevõtmisest – võimalusi on sadu. Pangem siis kõik juubeliüritustele õlg alla. Kaitseliit 100 on meie kõikide pidu ja heade tegude võimalus.

Ja lõpetuseks taas algusesse. Ärgem siis unustagem: Siili raskuspunkt langeb meile! Kaitseliit vajab Sinu osalust õppusel Siil 2018, sest isegi nii mastaapsete õppuste puhul on iga osalise kohalolu vajalik. Õppusel osalemine on otsene panustamine Eesti riigikaitse ja meie kõigi turvalisse tulevikku.

Tule Siilile, ole osa tugevast vennaskonnast ja ajame koos okkad turri.

Iga okas loeb!

Meelis Kiili
kindralmajor
Kaitseliidu ülem

Aasta kaitseliitlane: „Kui kodus ei ole mõistmist, ei saa võidelda ka eesliinil“

Kaitseliidu Lääne maleva Lihula üksikkompanii pealik veebel Marko Reisel on pärjatud 2016. aasta kaitseliitlase tiitliga. Milline mees siis on kaitseliitlane Marko Reisel?

Tekst: HELJA KAPTEIN

INIMENE

Kaitseliiduga ühines ta 1991. aasta jaanuarikuus. „Õppisin keskkoolis, sõjalise õpetuse tundi tulid kaitseliitlased oma organisatsioonist rääkima ning kutsusid ühinema. Klassist läksime kuuekesi: aeg oli keeruline ja teadmatust suur, kuid keegi minejaist ei kõhelnud,“ meenutab Reisel.

Reiseli sõnul annab tegevus Kaitseliidus eelkõige eneseteostusvõimalust ja argielu rutiinist väljasaamist. „Pealegi on mul alati riigikaitse vastu suur huvi olnud. Kaitseliit on nii laiahaardeline vabatahtlik organisatsioon, et selle sees on väga erinevatel inimestel võimalus paljudel aladel ennast teostada. Lisaks on kaitseliitlased ja naiskodukaitsjad ning noored omaette kogukond, sõpruskond, kes toetavad ja hoolivad üksteisest ka väljaspool organisatsiooni.“

Lihula üksus pole uudislooming

Otse loomulikult pidas Marko oma kohuseks jätkata Kaitseliidu ajaloolist järjepidevust piirkonnas, mille olid loonud eelmised põlvkonnad.

Lihula kandi vabatahtlike riigikaitsjate ajalugu ulatub juba 1925. aastasse – on teada, et 1925. aasta algul nimetati Kaitseliidu ringkond Läänemaal ümber malevaks ja piirkondlikud jaoskonnad ümber malevkondadeks. Algselt III malevkonnaks nimetatud üksus, mille piirkond oli Lõuna-Läänemaa vallad, nimetati aga 1925. aasta kevadel ümber Lihula malevkonnaks.

Lähiminevikus olid Kaitseliidu kokkukutsujateks Lõuna-Läänemaal inimesed, kes olid viibinud ka 17. veebruaril 1990. aastal Järvakandis Kaitseliidu taasloomise koosolekul ning saanud volitused Kaitseliidu loomiseks Läänemaal. Just Lõuna-Läänemaalt alustati Läänemaa Kaitseliidu loomist.

1990. aasta aprillis moodustati Lihula malevkond, mis aga seoses struktuurimuudatustega 2004. aastast likvideeriti ja isikkoosseis liideti Risti malevkonnaga.

Järgnes periood, mil üksikud liikmed olid aktiivsed, kuid piirkondlik tegevus oli tagasihoidlik. Mingil ajal eemaldusid ka allüksuste juhid, kes olid vajalikud nii vabatahtlike motiveerimiseks, väljaõppe tagamiseks kui ka initsiatiivi ülalhoidmiseks.

Tegevuse aktiveerimiseks ja demotivatsiooni põhjuste väljaselgitamiseks hakati Lihula malevkonna loomisest saati tegutsenud isikkoosseisuga korraldama kokkusaamisi ning arutama võimalusi, kuidas saaks olukorda muuta ja kaasata rohkem nii olemasolevaid liikmeid kui ka uusi liikmekandidaate aktiivsemalt Kaitseliidu tegevusse. Tõsisemad arutelud toimusid kodanikualgatuse vormis 2011. aasta lõpust alates ning aruteludes selgus, et paraku oli üheks demotivaatoriks just piirkondliku üksuse kaotamine.

Samas olid aruteludes osalenud mõistnud, et motiivid, mis innustasid inimesi 1990. aastate algul, olid paljuski muutnud ning vahepealne ▶

Marko Reisel koos
abikaasa Alice'iga
Kaitseliidu Lääne ma-
leva 100. aastapäeva
tähistamisel tänavu
sügisel

struktuurimuutus oli põhikirjast tulenev vajadus. Oli ka ilmselge, et malevkonnaks vajalikku isikkoosseisu kokku ei saada, kuid üksikkompanii jagu inimesi tuleb kokku küll.

Ja nii see taasloomine toimuski – lugematu arv tunde ja koosistumisi, arutelusid, vaidlusi ja mõtteid, mis tuli liita üheks tervikuks. See tahe ja jõud, mida inimesed on panustanud üksuse loomisesse, on olnud väga-väga suur.

„Iga algus on raske, ükskõik millises valdkonnas, ning loodan, et Kaitseliidu rasked ja keerulised ajad jäävad minevikku. Edasi saab ainult tugevamaks muutuda ja paremaks minna,“ on Reisel optimistlik.

Ka toob ta välja, et ei loodud ju midagi väga uutset. Tarvidus üksuse järele ei tulenenud ainult riigikaitse vajadusest, vaid üksust oli vaja ka kogukonna abistamiseks, turvalisuse tagamiseks ning noortele väljundite leidmiseks.

Naiskodukaitsjate tugi on tuntav

Reisel rääkis, et läbisaamine kohalike naiskodukaitsjatega on väga hea. „Paljud on ju meie kaitseliitlaste abikaasad, jagatakse ühiselt allüksuse kodu, toetatakse teineteist vastastikku nii väljaõppel kui ka seltskondlikel üritustel,“ lisas ta.

Lihula jaoskonna esinaine Kaja Lotman rääkis, et Marko on Lihula piirkonnas ikka loonud turvatunnet ja omab riigikaitseõpetajana kogukonnas suurt autoriteeti. „1990. aastatel, kui koolides oli rohkem kiusamisi, piisas sellest, kui „paha-de“ poistega rääkis Marko, ja probleemid lahenesid kiiresti,“ meenutas ta. Lotman lisas, et just Marko innukal eestvedamisel koondusid koduvalla mehed ja moodustus Lihula üksikkompanii, mis on saanud osaks Lihula piirkonna identiteedist.

„Oli suur rõõm, kui saime teada, et Kaitseliit saab kasutada Lihula mõisa ruume,“ rääkis Lotman. On ju Lihula mõis kunagi kuulunud Ado Roosiorule, kes oli Lihula malevkonna

viimane pealik. Marko eestvedamisel remonditi ruumid peamiselt meeste endi kätetööna. Kaasa sai lüüa kogu Marko perekond – abikaasa Alice, kaks poega ja tilluke tütreke.

Esmakohtumine soos

Lääne ringkonna esinaine Mare Lai-de meenutas, et tema kohtus Reiseliiga esmakordselt ilmselt 1998. aastal Hiiumaal õppusel. „Juhendas meid mees, kes nägi välja nagu Rambo ja Schwarzeneggeri vahepealne: nii pikk ja tugev, et ei saa mööda vaada-

Kaitseliitlased ja naiskodukaitsjad ning noored on omaette kogukond, sõpruskond, kes toetavad ja hoolivad üksteisest ka väljaspool organisatsiooni.

INIMENE

Marko Reisel on uhke oma perekonna ja muidugi vabatahtlikest kaitseliitlastest sõprade üle, kellega nad on külg külje kõrval aastast aastasse tegutsenud

ta,“ meenutas ta. „Algaja naiskodukaitsjana osalesin rännakul, mille üks osa oli raba ületamine. See on ka ainus nii ohtliku soo ületamine, et ei tohtinud korrakski seisma jääda, muidu hakkasid vajuma.“

Veel meenutas Laide, et kui poleks olnud Reiselit, poleks ta kunagi hüpanud ka langevarjuga.

1990. aastate lõpus tutvustas Reisel kaitseliitlastele Kilti lennukiväljal tõusubarjuga liuglemist. See kergitas inimese umbes 100 meetri kõrgusele. Pärast hõljumist tõusu-

Iga algus on raske, ükskõik millises valdkonnas, ning loodan, et Kaitseliidu rasked ja keerulised ajad jäävad minevikku.

varjuga viskas Laide lause, et millal siis lennukist hüpata saab?

Reisel vaatas teda ja lausus: „Mina ajan selle välja, aga sina ole mees ja hüppa!“ Ise oli ta selleks ajaks juba teinud paarkümmend hüpet.

Mare Laide jätkas: „2000. aasta mais pandi paberid ette ja andsid

allkirja, et ise vastutad hüppamise eest. Maksin 500 krooni ja selle eest sain koolituse, eksami ja viis hüpet. Juunis sõitsime Ämarisse. Septembris helistas Reisel, et esmaspäeval kell üks on tõus, enne pead seal olema. Vastu ei julgenud ka hakata ja nii kutsus ta edaspidigi aastaid mind langevarjuga hüppama, olles ise juba hüppemeister. Reisel ütles mulle, et iga hüpe on justkui langeamine surma, iga langevarju avamine on taassünd. See lause andis tohutu kindlustunde!“

Mare hindab Markot väga hea südamega ja ääretult kohusetundlikuks inimeseks, kes saab kõik ettevõetu suurepäraselt tehtud. Viimati kohtuti Lihula üksikkompagnii korraldatud võistlusel Sügistorm, kuid ehitusalaselt konsulteeritakse ikka, sest Reisel ehitab vanaisalt päritud maja Lihulas perele sobivaks ning teeb ehitustöid ise. Ka Lihula mõisa taastamisel on tema panus väga suur.

Puhkus taevas maandus pereringi

Kuigi Reisel tegeles aastaid aktiivselt militaarsete langevarjuhüpetega ning jõudis teha ligi 700 hüpet, on tänaseks pere ja kiire elutempo tõttu fookus mujale suunatud.

„Aega hobideks eriti ei jää, võimalusel püüan rohkem perele pühenduda ja käin meelsasti matkamas või jooksmas,“ ütleb ta ning lisab, et unistab vaid puhkusest. Kodus ootavad pereisa pesamunast tütar Mia, kaks noorkotkast poega Eric ja Marcus ning abikaasa Alice. Lisaks isepäine kass Tiu.

„Kõige suurem ja olulisem tugi tuleb minu perelt, nii armastavalt abikaasalt kui lastelt,“ ütleb ta. Reisel räägib, et kui kodus ei ole mõistmist ehk n.-ö tagalas ei ole asjad korras, ei saa võidelda ka eesliinil. „Olen uhke oma perekonna ja muidugi vabatahtlikest kaitseliitlastest sõprade üle, kellega oleme külg külje kõrval aastast aastasse tegutsenud,“ sõnab ta. 🍷

KRISTJAN PRII

Iga okas loeb, iga ruutmillimeeter Eesti pinda on meie oma

2018 on Kaitseliidule rohketekete proovikivide aasta. See on ühtlasi aeg, kus Eesti Vabariigi vanim organisatsioon saab saja-aastaseks. Inimkonnal on tavaks tähistada tähelepanuväärseid sündmusi mitmesuguste tegevustega ja seda teeb ka Kaitseliit.

Tekst: kindralmajor MEELIS KIILI, Kaitseliidu ülem

Seega peab mõtlema, kuidas seada maha märk, mis vastab Kaitseliidu olemusele ja väärikusele. Parima meetodi selleks pakkus välja Viru maleva pealik kolonelleitnant Laanisto – Kaitseliidu üleriigiline manööver, mis hõlmab kõiki kaitseliitlasi ja kogu Eesti territooriumi. Selliseks manöövraks on õppus Siil. See on meie eksam, seal testime ja näitame oma tugevust, sidusust ühiskonnaga ja valmidust teostada oma õigust riiki kaitsta.

Riigikaitse on laiem kui vaid sõjaline tegevus

Riigikaitse ei ole pelgalt sõjaline tegevus. Riigikaitse on oluliselt laiem ja komplekssem süsteem, tegelikult lausa süsteemide süsteem, milles Kaitseliit, lähtudes hiljutistest riigikaitse dokumentidest, valmistab ette ja teostab maakaitset ehk territooriaalkaitset. Seega on maakaitse korraldamine ja juhtimine Kaitseliidu ülema ülesanne ja vastutus. Selleks, et ülesannet täita, peab aru saama selle sisust ehk Winnie Puhhi parafraseerides: enne, kui asuda midagi otsima, peab teadma, mida tuleb otsida.

Mis on siis maakaitse? Planeerimisdokumentides on maakaitse ja territooriaalkaitse sünonüümid ja maakaitset saab defineerida järgmiselt: „Territooriaalkaitse on relvastatud rahva kaitse süsteem, mida juhitakse totaalkaitse põhimõtete-ga.“ Siit lähtub kaks põhiprintsiipi: relvastatud rahvas ja Eesti Vabariigi territoorium. Siili kontekstis on see õppuse moto – iga okas loeb –, millele lisandub mõte, et iga ruut-

millimeetrit Eesti Vabariigi territooriumi saab kaitsta ja peab kaitsma. Seega peab iga tegevliige, olenemata vanusest või soost, saama osaleda riigikaitstes, täites võimetekohaseid ülesandeid.

Meie maa, siin elavad inimesed, meie tavad ja elustiil, mis kannavad meie põhiseaduslikke väärtusi, on püha. Ma usun, et nende osakaal ühiskonnas, kes tahtlikult või tahtmatult või lihtsalt naiivsusest väidavad, et meie iseseisvusele pole mingit ohtu, on väike ja väheneb veelgi.

Peame vaatama, kuidas Venemaa rikub rahvusvahelisi õigusnorme ning naabrite suveräänsust. Et selline käitumisnorm on olnud nende pikaajaline ja ajalooline tava, siis tuleb olla realist ja teha kõik endast sõltuv, et kaitsta ja aidata iseennast, siis saavad meid aidata ka liitlased. See, et iseolemist peab kaitsma ja et peamine ja põhiline kaitse oleneb meist endast, on saanud meie mõtte-maailma loomulikuks osaks.

Siil annab ülevaate kaitsevõimest

Siilil katsetame ja testime läbi suurema osa võitlejate, võimaldajate ja võimendajate ülesanded. Eriti oluline on võimaldajate roll, sest kui ei toimi tugi, mis toetab reservide mobiliseerimist ja ühiskonna toimimist ka rasketel aegadel, siis on raske ette kujutada, kuidas saame hoida initsiatiivi ja vastasele oma tahet peale suruda.

Loomulikult annab Siil ülevaate ka meie kaitsevõimest, mille põhjal hindame õpitunde ja seame uued ▶

arengusuunad. Vähem tähtis pole strateegiline kommunikatsioon. Saadame erinevatele sihtgruppidele välja olulise ja tugeva signaali.

Esiteks on see vajalik meie kogukondadele, et tunda end kindlalt ja rahulikult. See, kui me kaitseliitlastena või naiskodukaitsjatena saame oma tegevuste kaudu kõnetada inimesi kõikides omavalitsustes, on parim sõnum ja garantii, et professionaalne, õigeaegne ja tõepärane tegutsemine võib ja saab ära hoida sõjategevuse Eesti pinnal.

Teiseks on hea sooritus vajalik meile, kaitseliitlastele ja naiskodukaitsjatele, endile. See annab enesekindlust ja tugevdab teadmist, et suudame panustada ja et meie tegevus aitab reaalselt parandada ühiskonna heaolu.

Kolmandaks saadame oma partneritele ja relvavendadele sõnumi, et meie oskused ja moraal vastavad vajadusele või isegi ületavad ootusi. Lõppude lõpuks on Kaitseliidus tohutul hulgal oskusteavet ja elukogemust, mis õigesti rakendades annab arvatu lisaväärtuse ja võimendab meie tegevusi. Võib tunduda, et oma riigi inimestel on palju teadmisi ja hea ülevaade Kaitseliidu eripärast ja tegevustest. Paraku ei ole see siiski nii enesestmõistetav, isegi meie enda valitsemisalas jääb kohati puudu süvateadmistest ja usust Kaitseliidu võimetusse. Siil annab ka kahtlejatele võimaluse organisatsiooni hinnata ja oma arvamust kujundada. Samuti on õppus oluline ressursi jaotamise seisukohast. Ressurssi saab nimelt anda neile, kes on olemas.

Neljandaks saadame ka vastasele olulise sõnumi, et oleme ajaloost õppinud ja valmis oma vabadust kaitsma kõiki võimalusi kaasates.

Tugev sõnum ning panus riigi julgeolekusse ja heidutusse

Sõja ärahoidmine on olnud Kaitseliidu pidev fookus ja põhieesmärk, kuid seda saab tagada vaid eeldusel,

Sõja ärahoidmine on olnud Kaitseliidu pidev fookus ja põhieesmärk, kuid seda saab tagada vaid eeldusel, et rahu meie maal püsib meie tingimustel, vastavuses meie ühiskondlike normidega ja kooskõlas põhiseadusega.

et rahu meie maal püsib meie tingimustel, vastavuses meie ühiskondlike normidega ja kooskõlas põhiseadusega.

Kellegi teise dikteeritud tingimused on reeglina hukatuslikud, nagu ajalugu on meile õpetanud. Baaside lepe viis iseseisvuse lakkamiseni ja tõi kaasa aastakümneid kestnud kannatusi. Meie enda ajalugu ja ka Venemaa lähitegevused annavad selge signaali, et Venemaa juhtkonnale on leping vaid ajutine meede oma huvide-eesmärkide saavutamiseks ja „pideva sõja“ tingimustes õigustatud pettetegevus. Seega, kui vastane siiski vastupidi tervele mõistusele ründab ja alustab sõjategevust, saadame meie välja signaali, et ta kohtab igakülgset ja organiseeritud vastupanu. Ehk teisisõnu, sel korral hakkame me vastu igal juhul.

Totalitaarsetele süsteemidele on relvastatud, distsiplineeritud, tugeva kaitsetahtega rahvas midagi väga võõrast. Kuid nad aduvad, et elanikke sellises riigis, kes usaldab oma inimesi sedavõrd, et lahingurelvade kodus hoidmine ja valmidus neid rakendada põhiseadusliku korra kaitseks on norm, mitte erand, on raske, kui mitte võimatu oma tahte allutada. Seega oleme meie üks põhilisi heidutust tagavaid riigivõimu teostamise vahendeid. Igal juhul on meie sõnum lihtne –oleme valmis oma vabaduse eest seisma ka relvaga ja me teeme seda igal juhul.

Loomulikult on panustamisel oma piir ja limiit. Olen tihti pidanud meelde tuletama, et rahuajal on kaitseliitlase esmane kohus leiba teenida ning kaitseliitlaste kasutamine operatsioonidel eeldab vastutustunnet. Kuid nüüd, Siilil, saabub see kord, kus ma kutsun kaitseliitlasi ja naiskodukaitsjaid isiklikud tegevused tahaplaanile jätma ning osalema Kaitseliidu manöövritel. See on tugev sõnum ja panus riigi julgeolekusse ning heidutusse. Iga okas loeb, iga ruutmillimeeter Eesti pinda on meie oma. 🇺🇸

Kaitseliidu kool lennutas taas kotkaid

Märjamaa vallas viidi 9.–15. oktoobrini läbi Kaitseliidu kooli tasemekursuste lõpuharjutus Kotkalend, kus osales üle 70 Kaitseliidu kooli sõjalise juhtimise õppesuuna kursuste lõpetajat koos teiste üksustega ning liitlastega Prantsuse armeest. Õppuse lahingute faasis 14. ja 15. oktoobril harjutas Varbola ja Ohukotsu aladel kuni 500 võitlejat.

Tänavu kimbutas Kotkalennul osalejaid terve nädala vihm, kuid vaatamata küllaltki ekstreemsetele tingimustele olid võitlejate moraal kõrge ja füüsiline konditsioon suurepärane. Sellele aitasid kaasa ka Naiskodukaitse välirikokakursuse lõpetajad, kes valmistasid paljude hinnangul üle aegade parimat toitu.

„Võite olla uhked kordaläinud õppuse ja oma sõjalise ettevalmistuse taseme tõstmise üle. Järgneb juba töö juhtidena oma allüksustes. Ka sellel õppusel näitasime, et me suudame, oskame ja tahame kasutada oma õigust kodumaad kaitsta,“ ütles Kaitseliidu ülem. 🇺🇸

3 X KARRI KAAS

„Eriüksused on erilised, sest nad ei ole osa bürokraatlikust sõjalisest organisatsioonist. Seda sümboliseerib see, et nad eelistavad oma relvad ise valida. Nende sõdimine ei sõltu teiste relvasüsteemide, nagu kahurite ja tankide, tegevusest. Nad sõdivad omal algatusel – teiste sõnadega võtavad sõjalise riski enda peale. Kui teised sõdurid loodavad (relva)süsteemidele ja seega kardavad riske, siis eriüksused astuvad riskile vastu, sest nad võivad ikkagi valida võitlemise või surma omadel tingimustel.”

Dr Mikkel Vedby Rasmussen

Inglid või kangelased?

Erioperatsioonide väejuhatuse lugu 5

Lipu all ja lahinguks valmis – kõikjal ja alati

ÜKSUS

Eelmistes lugudes rääkisime Eesti erioperatsioonide vaevalisest saamisloost. Tahaksin rõhutada ühe kuupäeva tähtsust. Selleks oli 2. oktoober 2012, mil üksusele annetati lipp. Lipp pole lihtsalt üksuse sümbol, lipp on ka lahinguvalmiduse sümbol.

Tekst: RIHO ÜHTEGI

Kolme aastaga oli NATO ja liikmete aktsepteeritav erioperatsioonide võime põhimõtteliselt saavutatud ning juba 2012. aasta novembris siirdus esimene Eesti erioperatsioonide sihtüksus ISAF missioonile Afganistani, kus teeniti ligi kaks aastat USA SOFi juhitud sihtjõudude koosseisus Ida-Afganistanis ja pälviti partnerite kõrge tunnustus, mida jäid meenutama Eesti erioperatsioonidele antud lahingumedalid ja -märgid.

Erioperatsioonide grupist väejuhatuseks

Aga tulgem tagasi Eestisse. Ka siin oli eriüksuse staatuses mitmeid muutusi. 1. jaanuarist 2013 eraldati üksus toonasest luurepataljonist ning muudeti iseseisvaks erioperatsioonide üksuseks kaitseväge juhataja otsealluvuses.

Vastavad muudatused tehti ka õigusaktidesse, mille järgi sai erioperatsioonide üksuse ülesandeks erioperatsiooni planeerimine, korraldamine ja läbiviimine. Niisamuti sätestas kaitseväge korralduse

seadus, et erioperatsioon on osa kaitseväge tegevusest, mida teostab selleks moodustatud, varustatud ja väljaõpetatud üksus teiste üksuste toetuseks või eraldiseisvana, kasutades teistest üksustest erinevat taktikat ja erinevaid meetodeid. See aga tähendab, et seaduse järgi sai erioperatsioonide üksus endale üldise kogu erioperatsioonide monopoli, sest vaid kaitseväge korralduse seadus sätestas, mis erioperatsioon on.

Iseseisvusandis võimaluse üksust efektiivsemalt arendada. Sisuliselt nägi arengukava ette, et järgneva kuue aastaga kahekordistatakse üksuse isikkoosseisu, mis iseenesest oli juba tõsine proovikivi, sest üksusesse saamise eelduseks olevast valikust tuli tavaliselt läbi 10–15 protsenti soovijaid.

Üksuse toetavatesse valdkondadesse värvati kaitseväesiseselt ka ilma valikuta, tehes konkreetseid pakkumisi konkreetsetele kaitseväelastele. Selline kahte erinevat moodi värbamine üksusesse esitas aga uusi nõudmisi, sest eriüksuse kontseptsiooni kohaselt on iga ük-

susesse kuuluja ennekõike võitleja ja alles siis spetsialist, mis aga tähendab, et kõik, kes ei läbi traditsioonilist väljaõppetsükli valikust operaatoriks, tuli teenistuse kõrvalt eriväelaseks koolitada.

Nii mõnigi neist, kes kutsuti üksusesse valikut läbimata, on hiljem valiku siiski läbi teinud ja praktika näitab, et enamasti on nad on olnud teistest valikul osalejatest paremad.

Juba järgmise, 2014. aasta 1. augustist muutus eriooperatsioonide üksus aga eriooperatsioonide väejuhatuseks, saavutades sisuliselt väeliigi staatuse. Nii jõuti kuue aastaga selleni, mis paljudes „vanades“ eriooperatsioonides omavates riikides on tänagi veel saavutamata. Väejuhatuse staatuse ei tähendanud pelgalt

nimemuutust. Erioperatsioonide väejuhatuse esindab täiesti teistmoodi sõjapidamise põhimõtteid, mis ei ole omased tavaüksustele.

Erioperatsioonide põhimõtted

NATO doktriini kohaselt on eriooperatsioonideks kolme liiki tegevused. Nendeks on suunatud rünnak (mõnikord nimetatakse seda ka otseseks rünnakuks), eriluure ja sõjaline toetus. Kuna NATO doktriin ei näe ette operatsioone, kus kasutatakse mingi

riigi võimu all oleval territooriumil vastupanu korraldamiseks kohalike elanikke, ei käsitle NATO doktriin veel üht olulist eriooperatsioonide liiki, mida nimetatakse tavatuks sõjapidamiseks (kirjanduses mõnikord ka ebakonventsionaalne või mittekonventsionaalne sõjapidamine). Samas on tavatu sõjapidamine vaid eriooperatsioonidele omane erioskus.

Üldiselt võib jääda mulje, et eriooperatsioonidel on palju kattuvust teiste valdkondadega. Nii on **suunatud rünnaku** operatsioonid sarnased teistele kineetilistele lahinguoperatsioonidele. Erioperatsioonides viiakse selliseid lahinguoperatsioone läbi väikesearvuliste üksustega, kus rõhk on headel lahinguoskustel ja üllatusel. Rünnak keskendub konkreetsele sihtmärgile, mille täitmisel üksus lahkub.

Kõige suurem erinevus suunatud rünnaku ja tavaüksuse lahingutegevuse vahel on see, et erioskus ei kinnistu maa-alale. Teiste sõnadega: kui tavaüksuste lahingutegevus käibki maa-ala pärast, seda antakse lahingu käigus ära või võidetakse juurde, siis eriooperatsioonide kineetiliste operatsioonide käigus ei ole territooriumi hõivamise või loovutamisel mingit tähtsust. Seda nimetatakse mõnikord asümmeetriliseks lahingutegevuseks, kus ▽

ÜKSUS

ERIOOPERATSIOONIDE VÄEJUHTATUS

Eriväelane Eesti Vabariigi aastapäeva paraadil

ERIOPERATSIOONIDE VÄEJUHATUS

2. oktoobril 2012 annetati erioperatsioonide üksusele lipp. Mitte lihtsalt üksuse sümbol, vaid ka lahinguvahimise sümbol. Ja lahinguks oldi valmis. Nagu toona, nii ka praegu

välditakse pealahinguid, rünnatakse vastase nõrkusi ning „libisetakse“ vastase käest, kui see püüab meie üksust maastikul fikseerida.

Eriluurel on sarnaseid jooni teiste luuredistsipliinidega. Mõnikord mõeldakse, et tegu on kaugluurega, sest mõlemal puhul võidakse siseneda ja infiltreeruda sügavale vastase tagalasse. Kuid eriluure pole siiski kaugluure. Kaugluure ülesandeks on imbuda vastase süvatagalasse, mehitada staatilised vaatluspostid ja edastada teavet piirkonnas või objektil toimuva kohta. Teiste sõnadega ei tea kaugluureüksus tavaliselt, mida ta oma objektil näha võib. Minnakse luurele lootuses, et midagi leitakse. Tihti tuleb selle „millegi“ avastamiseks passida vaatluspostidel väga pikka aega.

Eriluure on aga väga konkreetne missioon, kus operatsioonile minev

üksus teab täpselt, mida ta vaatama läheb. Operatsioon on lühiajaline ja eesmärgipõhine. Selliseks operatsiooniks võib näiteks olla lahingukahjude hindamine peale õhurünnakut vastase objektile. Kui pole võimalik kasutada satelliite või on tegu maa-aluste objektidega, tuleb kahjusid hindama saata eriüksus.

Erioperatsioonide põhiline tegevusvaldkond on aga **sõjaline toetus**. Eriüksusi nimetatakse võimekordistajateks, mis ongi saavutatav sõjalise toetuse abil. Teatud tingimustes on erioperatsioonide meeskond (jagu pluss) suuteline läbi viima kineetilist lahingutegevust võrdväärset jalaväekompaniiga, kuid tänu oma sõjalise toetuse võimele on meeskond suuteline lahingut korraldama ja juhtima pataljoni tasemel. See on võimalik tänu oskusele mobiliseerida kõik võimalikud ressursid ning

nende kasutamise lahingutegevuses. Kuid seda enamasti mitte tavapärasel konventsionaalses sõjas.

Sõjalise toetuse efekt tuleb hästi esile madala intensiivsusega konfliktides või irregulaarses sõjapidamises. Näide sealtamast Afganistanist, kus Eesti üksustel on olnud võimalus tagada vastutusala julgeolekut. Eesti jalaväekompanii ESTCOY vastutusalaks oli mingil perioodil Wahidi küla piirkond. Tegemine on maa-alaga, mille suurus jäi 28 ruutkilomeetri kanti ja millel elas umbes 4000 kohalikku elanikku. Selle maa-ala julgeoleku tagamine oligi enam-vähem maksimum, mida meie kompanii koos juurdeantud Afganistani jalaväekompaniiga suutis teha.

Kui Eesti eriüksuse meeskond Afganistani siirdus, oli tema ülesanne sisuliselt sama – tagada ühe maa-ala julgeolek. Ainus vahe oli selles, et meie üksus oli ESTCOYga võrreldes kümme korda väiksem, kuid vastutusalaks olev provintis 4000 ruutkilomeetrit 440 000 elanikuga.

Meie operaatorid tulid ülesande täitmisega toime, kasutades ära kõiki ressursse, mis provintsis saadaval olid, ning luues kohalikest juurde uusi üksusi. Poole aastaga saavutati kontroll provintsi üle, mis varem oli Talibani meelevaldas. Eesti üksuse edulugu toodi hiljem korduvalt eskuks mitmetel ISAFi konverentsidel ja planeerimisüritustel. 🌍

Teatud tingimustes on erioperatsioonide meeskond (jagu pluss) suuteline läbi viima kineetilist lahingutegevust võrdväärset jalaväekompaniiga, kuid tänu oma sõjalise toetuse võimele on meeskond suuteline lahingut korraldama ja juhtima pataljoni tasemel.

Isikunaaste on ühine vastutus 2

Väljaõpe kui edu pant

Kiire reageerimine kasvatab edu võimalusi. Olukorras, kus elutähtsaks teguriks on aeg, võib eelistada pigem vähemvõimekate vägede kiiret sooritust kui sobivalt ja vajalikult varustatud jõudude aeglast sooritust. See kehtib peaaegu igal pool ja isikunaastes eriti.

Tekst: HEIGO VIJA

Ehkki madalama taseme ülematel on isikunaaste operatsiooni läbi viimiseks kasutada palju vähem vahendeid kui kõrgematel ülematel, peavad nad sellest hoolimata teema esimese katse eraldusse sattunud isikkoosseisu naastamiseks, kasutades selleks oma käsutuses olevaid vahendeid. Alles siis, kui see ei ole võimalik, tuleb küsida toetust kõrgemalt poolt.

Ent millises olukorras on siis sõdurid oma üksusest eraldatud? Kui piloot on maapinnal ja õhusõiduki seisukord ei võimalda sellega uuesti õhku tõusta, siis loetakse piloot üldjuhul eraldusse sattunuks ning käivitatakse lahinguotsingu- ja päästeoperatsioon.

Kui jalaväelased on lahingutegevuse käigus oma üksusest eraldunud, siis sõltuvalt nende eelnevast ettevalmistusest loetakse seda üldiselt taktikaliseks olukorraks ja esimeseks reageerivaks naastejõuks on nende oma üksus. Sellist üksuse naastetegevust käsitletakse **lahingunaastena**.

Näiteks USA maavägi on määratlenud neli lahingunaaste läbiviimise meetodit, milleks on kohene, kaalutletud, väliselt toetatud või toetamata naaste.¹

Kohene naaste viiakse läbi, kui üksusel on piisav ülevaade olukorrast ja seetõttu saab naaste soori-

tada enne, kui vastane olukorrast aru saab. Kohene naaste on sellises olukorras eelistatud naastemeetod ja nõuab võrreldes kaalutletud naasteoperatsiooniga vähem ressursse.

Kui kohene isikunaaste ebaõnnestub, näiteks eraldusse sattunud isiku asukoht ei võimalda rakendada kohest toetust või seda ei ole vastase tegevuse tõttu võimalik läbi viia, siis kasutavad ülemad kehtestatud planeerimisprotsessi kaalutletud naaste läbiviimiseks.

Kaalutletud naaste vajab võrreldes kohese naastega rohkem aega, detailsemat planeerimist ja koordineerimist.

Väliselt toetatud naasteks

loetakse naasteoperatsiooni, mis kasutab ühiseid, koalitsiooni või vastuvõtjariigi vahendeid, kui oma komponendi vahendid on piiratud.

Toetamata naasteks ehk juhuslikult edukaks naasteks loetakse olukorda, kui eraldusse sattunud isik naaseb ilma ametlikult läbiviidud naasteoperatsioonita omal jõul sõbralikule territooriumile.

Enamikus isikunaaste stsenaariumides koosnevad jõupingutused mitmetest komponentidest. Isikunaastet mõjutavad rollid tuleb toetatavatel, päästet planeerivatel ja juhtivatel ülematel selgelt määratleda. Selleks, et isikunaaste oleks edukas, peavad kõik elemendid – eraldusse sattunud isikud, naasteüksused, ülemad ja staabid – olema eelnevalt asjakohaselt väljaõpetatud.

Isikunaaste väljaõpet võib läbi viia ka rahvusvahelistele tsiviilmissioonidele lähetatud riigiametnikele, diplomaatidele ja muudele isikutele, kellel on oht sattuda sõja- või kriisipiirkonnas eraldusse.

Haridus ja koolitus – SERE

SERE² definitsioon on rahvusvaheliselt tunnustatud, seda kasutavad NATO ja Euroopa Liit. SEREt määratletakse kui eraldusse sattunud isikute tegevust oma tervise ja väärkuse kaitseks ning liikuvuse ja ohutuse tagamiseks sõbralike jõudude juhtimise alla naasmist oodates või selleks valmistudes.

SERE koolitus jaguneb kolmeks tasemeks: A, B ja C. Vahel on ekslikult arvatud, et tegemist on raskusastmetega. Tegelikult on need eri sihtgruppidele suunatud väljaõppetasemed.

SERE A on ettevalmistav (baas-)

õpe ehk eesti keeles tuntud kui üleelamisõpe. Samas ei ole isikunaaste ja üleelamine sünonüümid. Üleelamisõpe on vaid osa SERE A-taseme õppest ehk pigem õpimeetod sõduritele vajaliku väljaõppetaseme saavutamiseks.

A-taseme õpe on suunatud üksik sõdurile. Õppe läbinud, suudavad eraldusse sattunud isikud edastada oma täpse asukohta, oskavad säilitada oma elu ja väärkust ning peavad vastu kuni isikunaastet teostava üksuse saabumiseni.

Samuti suudab eralduses olev sõdur stressi maandada, kontrollib oma keha reaktsioone ning oskab vajadusel asendada kaotsiläänud varustuselemente.

Eesti sõduri väljaõpe toimub eelkõige meile omases keskkonnas. Meil on väga hea sõdurivarustus,

mille taktikalised omadused võimaldavad seda kasutada üleelamisolu-korras alternatiivsetel eesmärkidel.

A-taseme õpe võib sõduri väljaõppe ajal olla osadeks jaotatud või korraldatakse seda eraldi kursusena vastavalt sihtgruppide vajadusele.

Ning kahtlemata on A-taseme väljaõpe hädavajalik moodsale, urbaniseerunud inimesele. Sõltub ju tänapäeva inimene igapäevases elus tehnoloogilistest lahendustest, tal on piiratud kokkupuude loodusega, madal stressitaluvus ning seetõttu vähene suutlikkus leida standardolukordadest erinevaid lahendusi.

SERE A-taseme õppe eest vastutab konkreetne riik ja väljaõpe sõltub eelkõige kohalikest keskkonnatingimustest. SERE A-õppe läbimine ja omandatud üleelamisoskuste kasutamine parandab oluliselt üksiksõdurite ellujäämisvõimet olukordades, kus ollakse eksinud, sattunud vaenulikkude keskkonda või lahingutegevuses hajutatud.

SERE B on kas täiendõpe spetsialiseerunud allüksustele, sõjalise

SEREt määratletakse kui eraldusse sattunud isikute tegevust oma tervise ja väarikuse kaitseks ning liikuvuse ja ohutuse tagamiseks sõbralike jõudude juhtimise alla naasmist oodates või selleks valmistudes.

tegevuse toimumiskoha põhine väljaõpe või missiooniaalne väljaõpe sõja- või kriisipiirkonda suunduvale allüksusele. B-taseme väljaõppe eelduseks on läbitud A-taseme väljaõpe. B-taseme väljaõpe sisaldab eelkõige lahingunaastet (CR).

SERE B-õppe läbimine ja omandatud oskuste rakendamine tõstab oluliselt sõdurite ja allüksuste moraali, parandab lahinguvõimet ning õpetab toime tulema piiratud ressurssidega. Välismaale suunduvad missiooniüksused õpetatakse lahingunaaste võime saavutamiseks tavaliselt SERE B-tasemele.

SERE C on ettevalmistus, et allüksus valdaks lahinguotsingu ja -pääste (CSAR) tehnikat ja

taktikat. Sihtgrupiks on tavaliselt lendurid, erioperatsioonide väed ja need, kellel on reaalne oht langeda vangi või pantvangi. SERE C-tase on vajalik liitlastele toetuse tagamiseks ja liitlaste ohutoetuse saamiseks.

Isikunaaste võime saavutamiseks peavad kõik kolm isikunaaste elementi olema asjakohaselt väljaõpetatud. Sest isikunaaste on kõikide elementide ühine vastutus. 🌱

Viited:

- 1 Army Personnel Recovery. FM 3-50, 2. september 2014.
- 2 Lühend sõnadest Survival – üleelamine (keskkonnas), Evasion – (vangistamise) vältimine, Resistance – vastupanu osutamine (väarikuse säilitamine ja informatsiooni hoidmine), Escape/Extraction – (põgenemine/väljatõmbamine).

KUIDAS ... ... valmistada plekkpurgist vile või „pikendada“ olemasolevat helitootjat?

Metsas eksinuna või piiratud liikumisega olukorda sattununa tuleb võimalikele otsijatele endast kindlasti märku anda. Aga kuidas seda teha?

Tekst ja pildid: MEHIS BORN

Esimese meetodina meenub kõigile hüüdmine ja hõikamine, kuid paraku on inimese häälepaelad sellise ehitusega, et väga kaua me kõvasti kisada ei saa. Järgmiseks ja kestavamaks mooduseks on vilistamine. Aga kui ise ei oska ja vilet pole parasjagu käepärast? Siis tuleb see ise meisterdada. Näiteks plekkpurgist.

Jah, plekkpurgist, sest neid leidub meie looduses kahjuks piisavalt. Vile tegemiseks sobivad praktiliselt kõik. Vahet pole, kui suur on purk

või millist jooki eelmises elus endas hoidis. Purk on purk. Lõikamiseks võib kasutada nii teravat nuga kui kääre.

Vile valmistamiseks tuleb purgist lõigata kaks umbes pooleteise sentimeetri laiust riba. Üks peab jääma lühem, umbes kolme sentimeetri pikkune, ning teine pikem, kuue- seitsme sentimeetri pikkune.

Lühem tuleb asetada pikema peale nii, et moodustuks rist. Seejärel peab voltima lühema riba servad

pikema alla ning pikema riba ülemise serva nende peale. Nii tekib kahe plekiriba vahele õhukanal.

Edasi koolutatakse pikema riba ülejäänud osa alla kaareks, mille diameeter peaks jääma mõne sentimeetri pikkuseks. Plekiriba tuleb painutada tagasi nii, et selle alumine serv jääks kohakuti õhukanaliga. Kui riba on liiga pikk, on mõistlik see parajaks lõigata. Vilistamiseks kaetakse pikemast ribast moodustatud kaare küljed sõrmeotstega ja tekitatakse sellega asjakohane „kõlakoda“. Nüüd veel pisut sättimist ja häälestamist ning seadeldis on sihtotstarbeliseks kasutamiseks igati valmis.

Kui olete aga ekstra hoolikas ja võtate metsa või maastikule minnes nii ehk naa ühes korraliku vile, siis võiks sellele hädaolukorra puhuks midagi vajalikku juurde lisada. Eeskujuks võib siin tuua artikli alguses oleval ülesvõttel nähtava signalseerimisvahendi, millele kasutaja on koos kompassiga külge pununud mitu head meetrit langevarjunööri.

Head vilistamist! 🍀

LISAINFO

Plekist vile meisterdamine

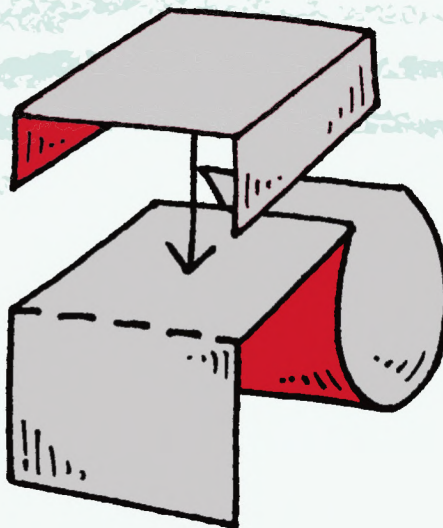
Vaja läheb:

Üks plekkpurk
Terav nuga või käärid
Natuke kannatlikkust

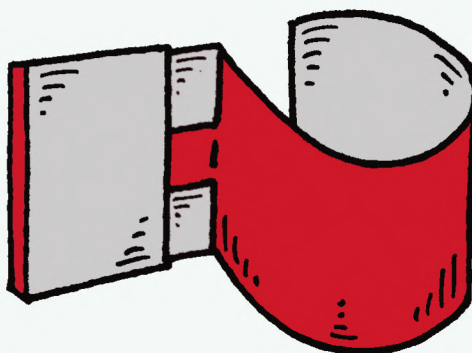
Meisterdamiseks kuluv aeg:

Sõltub näppude osavusest, kuid kolme minutiga peaks olema täiesti võimalik plekkpurgist vile meisterdada

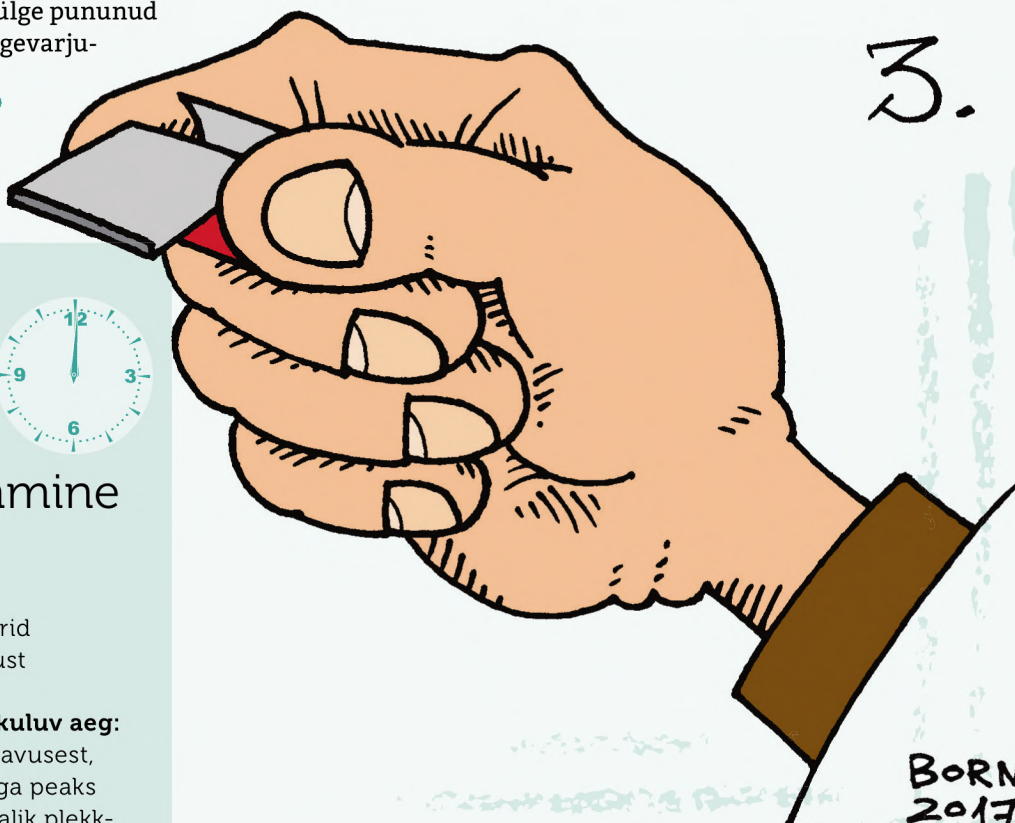
1.

2.

3.

BORN
2017

Kalašnikovi asemel parteipilet ehk FARCI taltsutamine

Mullu üllatas Nobeli komitee maailma, andes rahupreemia Kolumbia presidendile Juan Manuel Santosele „otsustavate jõupingutuste eest teha lõpp 50aastasele kodusõjale, mis on nõudnud vähemalt 220 000 kolumbiaalse elu ja sundinud elupaika muutma 6 miljonit inimest.“

Tekst: TOOMAS ALATALU

MAAILMAPILK

Geriljade (*guerrilleros* – mässajate üldnimi Ladina-Ameerikas) FARCI (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) juhi Rodrigo Londono (*comandante Timochenko*) ja Santose poolt allkirjastatud rahuleping, mida tänase päevani samm-sammult ellu viiakse, võiks oma olemuselt sobida nii mõneski maailma pingekoldes rahu tegemiseks.

Kolumbia kodusõja ohvritest 12% hukkus rahvusvahelise kriminaalkohtu andmeil vasakpoolsete geriljade, 8% julgeolekujõudude ning 80% väidetavalt korra tagamiseks loodud isetegevuslike parempoolsete tapjagruppide käe läbi. Kodusõja seisu kasutades hoidsid viimased terveid piirkondi hirmus ja kriminaalset äri ajavate isikute kontrolli all.

Tegutsesid ka puhtalt kättemak-sugrupid, kellest tuntuim oli Pepe ehk tuntud narkoparuni Pablo Escobari poolt jälitatute (*perseguidos por Pablo Escobar*) grupp, kes tappis mainitu lähikondlasi ja toetajaid.

Jõud ja vastujõud

Kolumbia konflikti eellooks oli aga kahe suurpartei – liberaalide ja konservatiivide – vastasseis, mis tipnes nn. Bogotazoga, kui 9. aprillil 1948 mõrvati pealin-nas liberaalide liider ja

järgmise 10 tunniga hukkus ligi 3000 inimest.

Parasjagu peeti Bogotas Ameerika Riikide Organisatsiooni 9. konverentsi, kus võeti vastu ARO uus põhikiri – üritus, mida oli jälgima tulnud ka 21aastane juuratudeng Fidel Castro.

Levinuima versiooni kohaselt olla temagi alanud madinas liikunud, relv käes, ning just Bogotazo ja tema enda esimene operatsioon Kuubal – Moncada kasarmute ründamine 1953. aastal – viinud Fideli järeldusele, et geriljasõda on linnas väheefektiivne, seda tuleb pidada maapiirkondades. Mida ta detsembris 1956 tegigi.

Sestap olid kuubalased sidemetes kõigi Kolumbia maapiirkondades tekkinud geriljade rühmadega ja võib pidada loogiliseks seda, et Kolumbia valitsuse ja FARCI kõnelused peeti Havannas 2012–2016, FARCI mehed käisid neil aastail ka erruläinud Fideli jutul (ta suri novembris 2016).

Kümnele aastale veinunud Bogotazo järelkaja

lõppes enneolematu kokkuleppega – 1958–1974 olid riigi kaks suurimat parteid kordamööda võimul. Hiljem võeti see „mudel“ üle Venezuelas, kus see näotu ringkaitse lõppes sellega, et võimule valiti Hugo Chavez oma 21. sajandi sotsialismiga.

Kolumbia *don*'ide omavaheline kokkulepe tõi aga kaasa selle, et seni nii üht kui teist poolt toetanud maa-mehed läksid veelgi sügavamale džunglitesse ja löid seal marksistide õhutusel oma vabariigid. Sündisid kindlustatud külad, mis pidasid kaubavahetust lähedal asuvate linnakestega.

Sajandivahetuseks moodustasid need nn vabad alad kolmandiku Kolumbia 1,1 miljoni km² suurusest territooriumist. Mõistagi polnud see võimule meeltemööda, kuid juba esimene suuroperatsioon, 16 000 sõdurit 48 omakaitsemehe vastu, tõi kaasa džunglitesse läinute ühinemise ja 1964. aastal FARCi loomise, millel oli kõrghetkel kuni 15 000line kaitseväge, kuhu jagus nii naisi kui alaealisi.

Ideoloogia hägustumine

Järgnenut mõjutas paljus Vietnami sõja lõpp, mis sundis rahvusvahelist narkoäri uusi tootmisbaase avama ja

Kolumbia „vabad“ džunglid sobisid selleks suurepäraselt. 1970ndate lõpus sai Kolumbiast narkoäri paradüüs, mida suudeti kontrollima hakata alles USA presidentide George Bush seeniori ja Bill Clintoni kaasabil. USA narkoäri vastu võitlemise üksused said enda käsutusse koguni 7 lennuvälja Kolumbias.

Mõistagi läksid kokakasvatamisega kaasa tuhanded talupojad ja paljudest FARCi võitlejaist said lihtlabased röövlid, pantvangivõtjad jne. Teisenenud olukorras oli esimeseks lahenduse pakkujaks juba mainitud Venezuela president Hugo Chavez, kes soovitas naaberriigil „ülendada“ FARCi „sõdivaks vastaspooleks“, sest säärasena pidi too alluma ka Genfi konventsioonidele, mis ei luba röövimisi, veel vähem inimrööve.

Just seda teed läkski 2010. aastal Kolumbia presidendiks valitud Juan Santos, kuulutades FARCi „relvakonfliktis olevaks pooleks“. Ja muutused algasid: toimus vangide ja pantvangide vastastikune

vabastamine, kadusid „lastepataljonid“ jne.

Olgu siinkohal lisatud, et Kolumbia presidendiks võinuks saada ka leedulane Antanas Mockus, kelle vanemad olid sinna saabud sõjapagulastena. Kahel korral Bogota linnapeaks valitud matemaatiku ja filosoofi Mockuse tegusid (puhta vee tagamine, kuritegevuse kahandamine kaks korda, „meestevabad õhtud“) ja rabavaid töövõtteid (liiklusreeglite rikkujaid „töödeli“ pool tundi miimidega) mäletatakse siiani, kuid presidendivalimiste teises voorus tuli tal maapiirkondades alla vanduda vana poliitperekonna võsule. Samas toetas Mockus, nagu enamik Kolumbia intelligentsist, Santose lepituspoliitikat ja lepet FARCiga. ▶

Töö teeb vabaks

Sarnaselt teiste samas seisus olnud ühiskondadega on Kolumbia rahuleppega leppimise/mitteleppimise peamõjutajaks ohvrite ja nende lähikondsete kannatused.

Sealse taktika paremaks mõistmiseks meenutagem korraks praegust kuumat seisu Hispaania-Kataloonia: 1936.–1939. aasta kodusõja ja diktaatori surma järel kuulutati esmalt välja amnestia kõigile (1977) ja alles siis tehti uus põhiseadus (1978), ent 30 aastat hiljem kerkis ikkagi kuritegusid sooritanute vastutusele võtmise küsimus, mis saadab, ehkki tagaplaanil, kogu Kataloonia iseseisvumise protsessi, sest nad kannatasid kaua ja seda pole unustatud!

Kolumbias jõuti kokkuleppele alustada probleemi lahendamisega kohe ja paralleelselt kõige muuga.

Esiteks saavad kõik kannatanud kompensatsiooni – 8600 dollarit isiku kohta. Kurja teinud – vastutusele võtta on võimalik alates 14 eluaastast – jagatakse aga kolme kategooriasse, kes võivad saada kuni viie-, kuni kaheksa- või kuni 20aastase karistuse. Seda mitte vanglas, vaid kaheksas selleks moodustatud eritsoonis. On veel 23 turvatsooni, kuhu kohe pärast rahulepingu jõustumist pidid minema kõik FARCi võitlejad, andes neisse sisenemisel ära oma relvad. See toimus ÜRO saadetud vaatlajate kontrolli all.

Kõik karistatud peavad tegema ka tööd, millest on kirja pandud miiniväljade koristamine, koolide ehitamine jmt. Kellel mingit süüd pole või ei tuvastata, võivad pärast sotsialiseerimise programmide läbimist turvatsoonidest lahkuda.

Samas on kõigile „puhastele“ tagatud kahe aasta jooksul abiraha suurusega 90% keskmisest palgast ja need, kes on otsustanud haridusteed jätkata, saavad vastavat toetus-

Kolumbia rahulepe näeb ette ka sõdimisest loobunute kaasamise poliitikasse – FARCile tagati 10 (5 senatis ja 5 esindajatekojas) kohta tulevases parlamendis, mis valitakse 11. märtsil 2018.

raha. Olemas on ka võimalus asuda armeeteenistusse.

Priipäase parlamenti

Septembris oli rahuprotsessi tipp-ürituseks tribunalide valimine, kelle ülesandeks on mainitud kolme gruppi jagamise otsuste tegemine. 51st valitust 27 on naised, sealhulgas afroameerika ja indiaani päritolu. Sellega leidis ülekinnitamist Kolumbia naiste eriline roll kogu leppimise protsessis.

Ladina-Ameerika on tervikuna üks *macho*'de domineerimise kant, ent kui see viimane kauaoodatud rahuprotsess Kolumbias algas, tulid

kohalikud naisorganisatsioonid üle riigi kokku ja nõudsid valitsuselt endi kaasamist kõnelustele. See leidis džunglites toetust ja ühel hetkel moodustasid naised kolmandiku mõlemast Havannas koosistunud läbirääkijate seltskonnast – enneolematu seis Ladina-Ameerika ajaloos!

Lisagem sellele samaaegselt moodi läinud Damas en Blancas (valgesse riietatud daamid) protestimeelevaldused mujal Ladina-Ameerikas ja 7. oktoobril 2017 Barcelonas ning seda ikka ja selgelt kahe poole vahendaja rollis.

Kolumbia rahulepe näeb ette ka sõdimisest loobunute kaasamise poliitikasse – FARCile tagati 10 (5 senatis ja 5 esindajatekojas) kohta tulevases parlamendis, mis valitakse 11. märtsil 2018. Koheselt aga

anti riigikassast sama suur toetusraha, kui seda saavad praegu parlamendis esindatud parteid.

FARC sai lisaks pool miljonit dollarit oma mõttekoja rajamiseks, et suudetaks otsustada, milliste loosungite ja sõnumitega rahulike elanike ette minnaks.

Rahuleppe dokumentides kirjas olnud „uue partei“ nimi sai selgeks 1. septembril, kui 5 päeva kestnud kongress valis nimeks Kolumbia Revolutsiooniline Alternatiivne Jõud (Fuerza Alternativa Revolucionaria de Colombia) ehk siis säilitasid oma vana nime lühendi.

Olulisim aga on, et vaikust Kolumbias ei lõhesta enam lasud. 🌱

15. detsembril 1918 Lääne kaitseliitu juhtima asunud lipnik V. Väeden (keskel) oma meestega. Nende põhiülesandeks oli sisemise korra ja julgeoleku tagamine ning kaitseväge abistamine

ARHIIV

AJALUGU

Eestirootslaste panus vabatahtlikku riigikaitseesse 1917–1940

Alljärgnev kirjatükk annab põgusa ülevaate sellest, kuidas käis Kaitseliidu loomine Läänemaal, Vormsil ja Ruhnul esimese vabariigi ajal. Kuidas suhestusid Rootsi ja Taani vabatahtlike väeosad kohalike eestirootslastega, milline oli meelsus, kuidas seda mõjutas Eesti riik ja kujundas haridussüsteem, millised olid eestirootslaste sõjaväelise karjääri võimalused.

Tekst: TANEL VIKS

Rootslaste asustuse teke Eesti rannikul ja saartel ei ole üheselt dateeritud. Arvatakse, et rootsikeelne püriasustus tekkis 12. sajandi lõpus või 13. sajandi alguses. Arvestades üpris kattuvaid pärimusi, mis räägivad kolonisatsioonist rootslaste meresõidu kaitseks, pole võimatu, et varsti pärast eestlaste kallaletungi muistsele kuningate linnale Sigtunale toodi Rootsi alamad Eestisse sõjalise kolooniana.

XX sajandi esimesel poolel oli eestirootslaste asustus koondunud peamiselt Eesti väikesaartele ja Lääne-Eesti rannikualadele. 1934. aasta rahvaloenduse järgi oli rootslasi 0,7% kogu Eesti rahvastikust ehk 7641 inimest ning nad moodustasid venelaste ja sakslaste järel suuruselt kolmanda vähemusrahvuste grupi.

Kaitseliidu teke Läänemaal erines Kaitseliidu arengust mujal Eestis vaid nüanssides. Eristada saame

nelja etappi: Omakaitse teke pärast 1917. aasta veebruarirevolutsiooni, tegevus Saksa okupatsiooni ajal, tegevus Vabadussõja ajal ja järel ning areng pärast 1924. aasta 1. detsembri mässu.

Vormsi saarel tegutses Omakaitse lipnik Anders Lindkvisti juhatusel. Nende ülesandeks oli korda pidada, eriti hoolitsesid omakaitsepatrullid selle eest, et saarelt toiduaineid välja ei viidaks¹. Muus osas teiste valda- ▶

dega võrreldes erinevusi ei olnud. Tegutsemisajendiks oli selgelt kogukonna kaitse võimalike ekstsesside eest, mitte poliitilised valikud.

Tegevus kestis kuni veebruari lõpuni 1918, mil Saksa väed Eesti okupeerisid ja kodanikelt sõjariistad ära korjati. 1918. aasta suvel alustati põrandaluse omakaitse organiseerimist. Läänemaal suudeti E. Alaveri ja V. Väedeni juhtimisel organiseerida pataljoni suurune põrandaalune Kaitseliidu üksus, mis oli pärast okupatsiooni lõppu valmis tegutsema tekkiva Eesti riigi huvides².

15. detsembril 1918 asus Lääne kaitseliitu juhtima lipnik Väeden. Põhiülesandeks oli sisemise korra ja julgeoleku tagamine ning kaitseväge abistamine. 20. jaanuarist 1919 muutus teenistus kaitseliidus kohustuslikuks. Läänemaa kaitseliitlased aitasid maha suruda ka Saaremaa kommunistliku mässu veebruaris 1919³.

Vabadussõda ja Rootsi väeosad

Eesti ajutine valitsus otsustas 1918. aasta 11. novembril Saksa okupatsioonivõimude loodud Omakaitse laiali saata ning anda maa kaitsmise üle sõjaministri alluvuses tegutsema hakanud Kaitseliidule. 16. novembril lisandus otsus formeerida Eesti Rahvavägi, milleks kuulutati välja 21–35aastaste alamväelaste vabatahtlik ja ohvitseride sunduslik mobilisatsioon, mis puudutas kõiki Eesti meessoost elanikke nende rahvusest hoolimata⁴. Seega osalesid rannarootslased Vabadussõjas sarnastel alustel eestlastega.

1918. aasta 27. detsembril kohtus Rootsi välisministriga Stockholmis Eesti delegatsioon, kuhu kuulusid Otto Strandman, toonane Eesti rootslaste rahvasasjade minister Hans Pöhl ja kolonel Viktor Mutt. Eesti esindajad võeti küll sõbralikult vastu, kuid välisminister teatas, et Rootsi valitsus ei saa Eestile anda ei sõjaväge ega varustust⁵. Delegatsioonil õnnestus aga saavutada, et Rootsi ajakirjanduses avaldati mitmeid heasoovlikke artikleid Eesti vabadusvõitlusest ning eestirootslaste tulevikuperspektiividest uues Eestis. Rõhutatati ka, et eestlased ja eestirootslased võitlesid külge külje kõrval Eesti iseseisvuse nimel Punaarmee vastu. Meeleolu Rootsis oli väga Eesti-sõbralik ning kuigi

1934. aasta rahvaloenduse järgi oli rootslasi 0,7% kogu Eesti rahvastikust ehk 7641 inimest ning nad moodustasid venelaste ja sakslaste järel suuruselt kolmanda vähemusrahvuste grupi.

visiit ei andnud koheseid tulemusi, tutvustati Rootsi ühiskonnale mõtet, mis viis hiljem Svenska Kåreni ehk Rootsi korpuse asutamiseni.

Tuleb selgelt vahet teha eestirootslaste vahel, kes teenisid erinevates Eesti üksustes, ja riigirootslastest vabatahtlike vahel, kes teenisid oma rahvuslikes üksustes või muudes üksustes. Rootsi major Carl Mothander, kes oli vabatahtlikuna osa võtnud ka Soome vabadussõjast, esitas veebruaris 1919 ajutisele valitsusele ettepaneku moodustada Eestis viibivatest rootslastest vabatahtlike korpus. Major Mothanderi ettepanek võeti vastu ja temaga sõlmiti vastav leping. Major Mothander esines 11. veebruaril Eesti ajakirjanduses pöördumisega: „/.../ Meie ülesanne on väikese rootsi vabatahtlike korpuse moodustamine, kuhu ka välisrootslasi vastu võetakse. Mitte Rootsi alamaid võib meie juures ainult reameestena vastu võtta /.../“⁶.

Sisuliselt andis Mothander teada, et kohalikud rootslased olid teretunud, kuid kvalifikatsioonist hoolimata olid neile ette nähtud vaid

reakoosseisu kohad. Rannarootslaste massilist ühinemist korpusega ei järgnenud, kui ühinejaid leiduski, siis üksikuid.

Hariduse olulisusest ja meelsusest

Eestirootslaste suhtumine Eesti Vabariiki ei olnud üheselt toetav. See omakorda pärssis soovi tegeleda selle riigi kaitsega, sealhulgas anda Kaitseliidu kaudu oma isiklik panus vabatahtlikku riigikaitse.

Oma osa selles oli keelebarjääril ning rootslaste üldiselt madalamal haridustasemel eestlastega võrreldes. Siiski suutis osa rannarootslasi omandada gümnaasiumiõpinguteks piisava eesti keele oskuse.

Rootsi Gümnaasiumis kuulus rannarootslaste õppekavva ka riigikaitseõpetus, õpetajaks oli leitnant Oskar Uluots. Järelikult õpetati riigikaitset rootslastele eesti keeles, Eesti õppekavade järgi ja eestikeelseid õpikuid kasutades.

Riigikaitseõpetuse mõju eestirootslastele peab vaatama koos üldhariduse omandamisega. Vormsi näitel on ilmne, et ühiskondlikult olid aktiivsemad ning Kaitseliidu, eriti Naiskodukaitsega liitusid pigem haritumad inimesed. Kindlasti avardas gümnaasiumiharidus maailmapilti ning tugevdas eneseteadvust Eesti Vabariigi kodanikuna. Eestirootsi keskkonnas toonitati ju eriti 1920. aastatel pigem rootsluse olulisust kui kodaniku ja riigi vahele suhet.

Riigikaitseõpetuse kursuse läbinud noormeestel oli oluliselt lihtsam hakkama saada ka kaitseväge ajateenistuses. Eriti võrreldes kutsealustega, kes läksid aega teenima otse rootsikeelsest keskkonnast ning kelle eesti keele praktika võis piirduda kuueklassilises koolis omandatuga.

1927. aastal kuulus Eestis Kaitseliitu 27 182 inimest, mis moodustas

Rahvusriiki üles ehitades ei arvestatud oma pöördumistes, et mõned Eesti piirkonnad olid vähemusrahvuste tõttu pisut teises olukorras ega sobitunud etteantud skeemi.

5,17% kõigist meestest. Vaadates sama statistikat Vormsi vallas, näeme, et olenevalt Vormsi rühma suurusest kõikus kaitseliitlaste protsent vallas 1,5 ja 3 vahel. Noarootsi kohta on statistikat keeruline välja tuua, kuid tõenäoliselt, eriti arvestades Kaitseliidu Lääne maleva suurust, oli olukord ligikaudu sama, kuigi Noarootsis olid rootslased eestlastega paremini lõimunud. Pilt ei muutunud oluliselt ka 1930. aastatel, mil osalemine Kaitseliidus aktiveerus. Tipphetkel oli Vormsi üksikmerirühmas 37 meest⁷, aga ainuüksi arvestades Eesti keskmist osalusprotsenti Kaitseliidus, oleks rühma suuruseks pidanud olema 60–80 meest. Seega võib väita, et rahvus mängis vabatahtlikus riigikaitseorganisatsioonis osalemisel olulist rolli.

Põhjuseks oli kindlasti ka toon, millega võimukandjad ja Kaitseliidu juhid rahvast kõnetasid, eriti 1930. aastate alguses. Ei toonitunud isamaalisust, vaid eelkõige rahvuslust ja eestlaseks olemise olulisust. Rahvusriiki üles ehitades ei arvestatud oma pöördumistes, et mõned Eesti piirkonnad olid vähemusrahvuste tõttu pisut teises olukorras ega sobitunud etteantud skeemi.

Näiteks kolmekümnendatel aastatel korraldatud nimede eestistamiskampaania ajal avaldas Lääne Maleva Teataja järgmise pöördumise: „Eestlasel olgu eesti nimi! Vaadeldes maleva nimekirja paistab silma, et pal-

jud meie pere liikmed veel kannavad võõrapäraseid nimesid olgugi, et samas rahvus on märgitud eestlane. Aeg on käes, kus iga Eesti poeg ja tütar heidab endalt ära meie endiste orjastajate poolt antud võõrapäraseid nimesid. Seepärast iga eestlane /.../ võtab endale eestipärase nime. /.../ Kõik maleva pere liikmed, kes kannavad senini võõrapäraseid nimesid, heidavad need endast hiljemalt detsembri kuu jooksul. Uue aasta võtame vastu puht Eesti perena, kus iga meie liige kannab ka eestipärase nime.“⁸

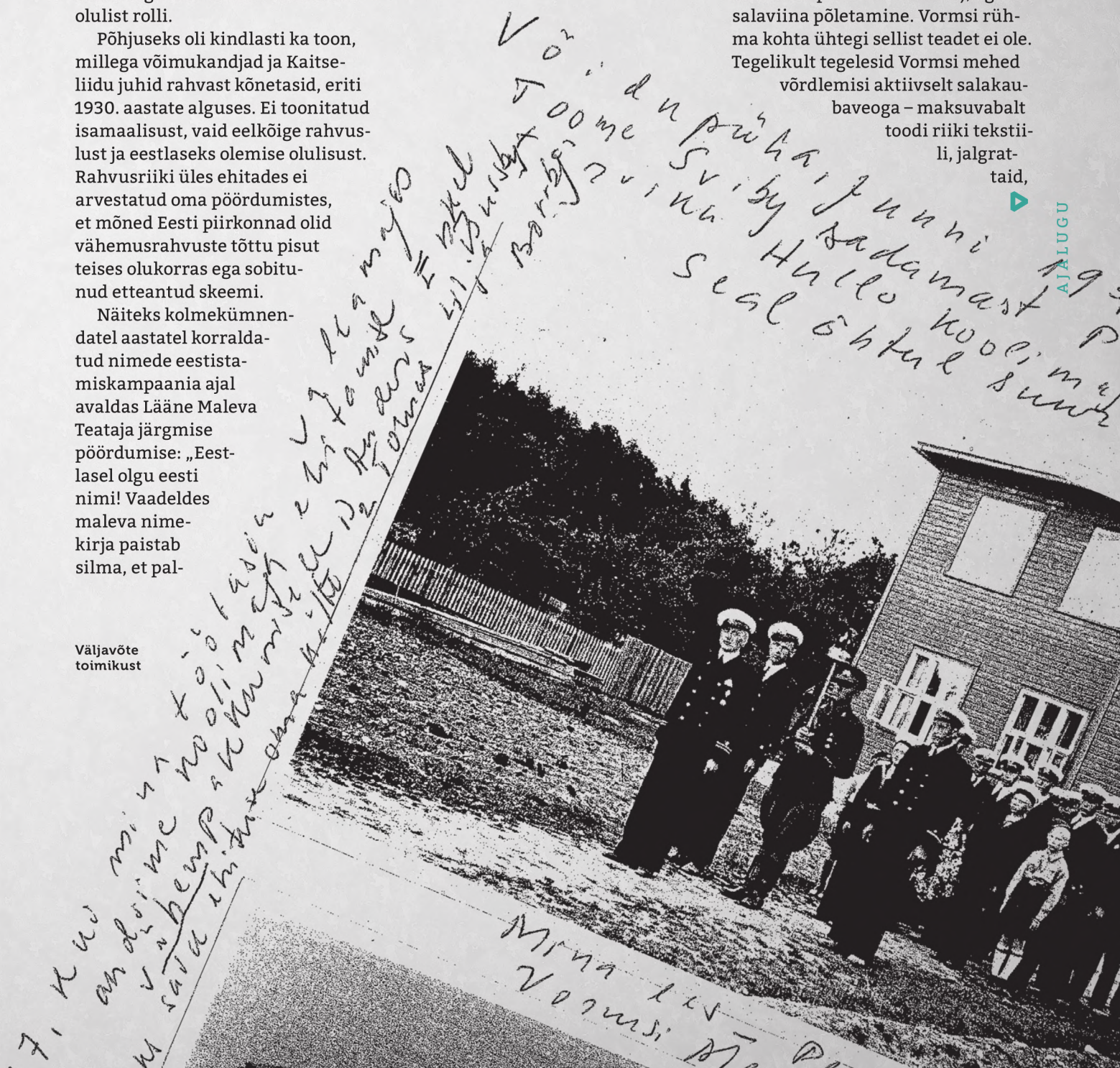
Kuigi pöördutakse justkui ainult eestlaste poole, tekitavad käskiv kõneviis ja rõhuasetused pigem konfrontatsiooni. Pealegi levis

kahekümnendatel aastatel kohalike rootslaste seas laine teadvustada endid rootslastena. Kuidas tundsid ennast rannarootslastest kaitseliitlased, lugedes soovitus olla „puht Eesti pere“, võib ainult aimata.

Vormsi orienteeruvalt 2500 elanikust olid 95% rootslased ja ülejäänud eestlased. Kaitseliidu rühma koosseisu kuulus nii eestlasi kui rootslasi. Rühma nimekirjad ei ole säilinud, kuid liikmeks võtmise ja väljaarvamiste nimekirjade järgi oli rühmas umbes 80% rootslasi ja 20% eestlasi.

Lääne Maleva Teatajas ilmus kohati teateid kaitseliitlastest, kes arvati organisatsioonist välja ebakohase käitumise eest. Selleks oli aktiivne poliitiline tegevus (ilmselt osavõtt vapside liikumisest), aga ka salaviina põletamine. Vormsi rühma kohta ühtegi sellist teadet ei ole. Tegelikult tegelesid Vormsi mehed võrdlemisi aktiivselt salakaubaveoga – maksuvabalt toodi riiki tekstiili, jalgrattaid,

Väljavõte toimikust

AJALUGU

Lääne maleva viimane pealik, eestirootslasest major Anders Lindkvist. Tema ametisemääramise taga 1939. aasta novembris võis olla soov üritada kindlustada eestirootslaste lojaalsust ja tuge olukorras, kus baaside leping Nõukogude Liiduga oli juba loodud

õmblusmasinaid, piiritust. Rahvasuus liigub neid jutte tänapäevani, aga kummalisel kombel ei nimetata ühtegi nime ja teadaolevalt ei ole sellise tegevuse eest kedagi ka karistatud. Omavahelises vestluses tunnistatakse, et vestluspartneri vanaisa või sugulased tegelesid salakaubaveoga ning suudetakse kirjeldada, mida umbes maksuvaltsisse toodi. Näib, et see tegevus oli kõigile teada ning kogukond aktsepteeris seda vaikimisi. Kui salakaubaks polnud just piiritus, siis ei peetud seda ka seaduserikkumiseks.

1934. aastal algas Eestis aktiivne merekaitseliidu loomine. Oma koht uues struktuuris oli ette nähtud ka Vormsi rühmale. Merekaitseliidu peamised ülesanded oleksid olnud kogu rannakaitse, vaatlus- ja sideteenistus ning sadamate kaitse. Lisaks kontrolltraalimised, miinide veeskamised ja vajadusel purustustööd⁹. Avalikkusele suunatud infos ollakse märksa ambitsioonikamad – Kaitse Kodus! kirjutatakse koguni allveelaevade vastu võitlemisest, laevakolonnide konvoeerimisest ja faarvaatrite traalimisest¹⁰. Tegelikuses vajalikud vahendid puudusid või ei olnud nende ülesannete täitmiseks sobilikud. Täiesti salajasel merejõudude staabi aktis 7. veebruarist 1935 leidub pöördumine merelaevastiku divisjoni ülemale, milles kirjutatu peegeldab tegelikku

olukorda reaalsemalt: „Esitan siinjuures tegevuse aruande ühisõppuste kohta koos merekaitseliiduga. Ühtlasi arwan, et sarnasel kujul õppuste korraldamine pole otstarbekohane, kuna selgus, et traalimist ja miinide veeskamist on läbi võetud ka seal, kus polegi minööre. Ainult kalameeste silmaringi laiendamiseks neid välja õpetada loen mitteotstarbekaks, sest nende kalapaa-tidega ei saa miiniseid weesata ega traalida. Lisa: aruanne. Leitnant (loetamatu)“.¹¹ Kaitseliitlasteni ega avalikkuse ette sellised hinnangud loomulikult ei jõudnud.

1939. aasta novembris vahetati välja Lääne maleva pealik ning uueks pealikuks sai Vormsilt pärit eestirootslane major Anders Lindkvist.

Sõjaväelase elukutse ning soov teenida oma riiki professionaalse sõjaväelasena ei olnud eestirootslaste hulgas populaarne.

Arvestades eestirootslastest elanike suurt osakaalu Läänemaal ja sündmusi Eestis, ei olnud rootslasest Lindkvisti malevapealikuks saatmine juhus. Baaside leping Nõukogude Liiduga oli alla kirjutatud ja baaside loomine alanud ning ettevõetud sammuga üritati kindlustada eestirootslaste lojaalsust ja tuge.

Kui palju ja kas üldse oli tegevteenistuses veel eestirootslasi peale Lindkvisti, vajab täiendavat uurimist. 1938. aastast on olemas täiesti salajane „Nimekiri tegeliku sõjaväeteenistuseohvitseridele ja sõjaväeametnikkudele“. Nimekirjas on toodud kõikide tegevteenistuses olevate ohvitseride nimed, väeosad, aastmed ja erinevate keelte oskus 5. detsembri 1938. aasta seisuga. Nimekirja on täiendatud 5. oktoobril 1939. Peale Lindkvisti on nimekirjas ainult üks ohvitser, kelle keeleoskuse hulka on märgitud rootsi keel.

Niisiis oli iseseisvusaja lõpuks tegevteenistuses maksimaalselt kaks eestirootsi taustaga ohvitseri. Sellest võib teha järelduse, et sõjaväelase elukutse ning soov teenida oma riiki professionaalse sõjaväelasena ei olnud eestirootslaste hulgas populaarne.

Ruhnu saar Eesti riigikaitstes Arenguid Ruhnul tuleb vaadata muust kontekstist täiesti eraldi

ning erinevused ei kadunud ka Eesti Vabariigi ajal, eriti selle algusaastatel. Kaudselt tulenes see ka sellest, et Ruhnu oli tsaariajal ainuke rootslastega asustatud piirkond Liivimaa kubermangus, kõik teised rootslastega asustatud vallad ja piirkonnad olid Eestimaa kubermangu osad. Muidugi mängis rolli ruhnlaste eraldatus saare kauguse tõttu.

Üldiselt oldi oma elukorralduses väga alalhoidlikud ning traditsioonides kinni. Vanadel fotodel, mis on pildistatud kirikus, istuvad mehed rangelt ühel ja naised teisel pool vahekäiku. Kui Eesti Vabariigi tekke ajal üritasid Eestimaa kubermangu rannarootslased leida oma, rannarootsi teed, siis ruhnlaste loogika oli hoopis pragmaatilisem, nende valikuteks ei olnud mitte rannarootsi tärkavad aated, vaid teatud õigused, kohustused ja otsene kasu. Ruhnlastel oli juba Vene keisri omaaegse ukaasi ja käskkirjade järgi erilisi eesõigusi, muuhulgas olid Ruhnu mehed vabastatud I maailmasõjas osalemisest¹².

Ruhnlaste osalemine Kaitseliidus on omamoodi huvitav fenomen. Nimelt tekkis 1920. aastate teisel poolel saarele 30meheline Ruhnu üksikrühm, mis oli ühe valla piirides absoluutne rekord võrreldes

elanike arvuga. Ruhnu elanike arv kõikus 270 ja 280 piires ja umbes pooled neist olid mehed, nii et Kaitseliitu kuulus 20–25% meestest¹³. Mujal Eestis jäi osalus omavalitsusüksuse piires tavaliselt 3–5% vahele. Tegemist ei olnud ootamatu lojaalsuseavaldusega Eesti Vabariigile, põhjused olid tegelikult mujal.

Nimelt oli Ruhnu meeste üheks põhitegevuseks hüljeste küttimine, kuid seda tehti tihti väga vanade relvadega. Tomas Dreijer on meenutanud, et kui 1940. aastal pidid nad kõik oma relvad ära andma, siis oli seal lisaks Kaitseliidust saadud moodsatele vintpüssidele suur hulk 16.–17. sajandist pärit tuleluga püsse¹⁴. Kaitseliitu astumine võimaldas lahendada korraga kaks probleemi – moodustada saare kaitseks relvastatud salk ning saada omale jahilkäimiseks korralikud relvad.

Seega joonistuvad esimesel iseseisvusperioodil selgelt välja eestirootslaste erinevused meelsuses ja suhtumises Eesti Vabariiki ning riigikaitse. Vaadates aga hilisemaid ehk 1941. aasta sündmusi, ei olnud eestirootslaste käitumisel eestlaste omaga võrreldes enam mingeid erinevusi. Tegutsemisjooned ei jooksid rahvuste järgi. Näiteks Vormsil

toimunud võib võrrelda suvalise teise piirkonnaga Eestis. Vormsilgi oli inimesi, kes läksid Nõukogude võimuga koostööle, aga ka teisi, kes nad hiljem sakslastele üle andsid. Ka Vormsilt küüditati 1941. aasta suvel kogukonna juhtfiguurid ning mobiliseeriti mehi Punaarmee. Ka rootslaste seas oli mehi, kes jäid Punaarmee, aga veel enam neid, kes poolt vahetasid ning sakslaste poole üle tulid.

Oli inimesi, kes üritasid olukorda ära kasutada ning kaaskodanike, isegi hõimlaste vara endale saada. Oli mehi, kes liitusid omakaitsega ning kes enda kätte vangki sattunud punaarmeelased pikema jututa likvideerisid. Erinevusi enam ei olnud ning kolmekümnendate teisel poolel alanud integreerumise viisid lõpliku nivellatsioonini 1940.–1941. aasta sündmused Eestis. 🌱

Viited:

- 1 Jooni 1917. a. omakaitsest ja vabadussõja aegsest kaitseliidust Läänemaal. (1935). Lääne Maleva Teataja, 14, lk 33–36.
- 2 Leopas, E. Omakaitse Läänemaal 1917/18. (1937). Lääne Maleva Teataja, 17/18, lk 12–16.
- 3 L. E. Jooni Läänemaa omakaitsest ja vabadussõja aegsest kaitseliidu organiseerimisest ja tegevusest. (1933). Lääne Maleva Teataja, 19/20.
- 4 XX sajandi kroonika. I osa 1900–1940. (2002). Koost. Aasma, K & Jõeste, M. Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 181.
- 5 Samas, lk 186.
- 6 M, E. Rootsi sõjalisest abist Vabadussõjas. (1928). Kaitse Kodu, 16, lk 763.
- 7 1934. a. karikavõistluse tulemused vintpüssidest. (1935). Lääne Maleva Teataja, 1/2, lk 11.
- 8 Narits, K. (1936, 19. november). Eestlasel olgu eesti nimi! Lääne Maleva Teataja, 20/21, lk 297.
- 9 Kaitsevägede staabi ülemale. Täiesti salajane. Merejõudude juhatajalt. (1935). ERA.527.1.1571.
- 10 Kokk, R. (1933, 31. august). Merekaitseliidu asutamise võimalusi meil. Kaitse Kodu, 15–16, lk 463–465.
- 11 Merelaewastiku divisjoni ülemale. Salajane. (1935). ERA.527.1.1571.
- 12 Kaljuma, V. (1938). Kuidas „vallutati“ Ruhnu saar. Kaitse Kodu!, 17, lk 588–589.
- 13 Kaitseliidu 1931/32. Aasta tegevuse aruanne (1932, juuni). Kaitse Kodu!, 11–12, lk 363.
- 14 Dreijer, Tomas. En tillbakablick i tiden (mälestused) (1991). SOV arhiiv. Kooopia säilitatakse T. Viksi erakodus.

ARHIIV

С С С Р
НАР. КОМИССАРИАТ ГОСУДАРСТВ. БЕЗОПАСНОСТИ
ЭСТОНСКОЙ ССР

Следственная часть

РЕВИЗИЯ
1941

ДЕЛО № 1217

По обвинению *Линдхвиста Андерс Ларсо-
вита в пр. пр. ст. 58-4-6 чк резерв*

Начато <i>19. IV</i> 1941 г.	В <i>1</i> томах
Закончено <i>20. VI</i> 1941 г.	Том №

После судебного рассмотрения и вступления приговора в силу, настоящее дело подлежит немедленному возвращению в _____

указать название органа НКГБ

К делу должна быть приобщена копия приговора.

Основание: приказ НКВД, Прокуратуры и НКЮ Союза ССР № 00859 от 10 апреля 1939 года.

Передача находящихся в производстве следственных дел, а также взятых из архива дел в другие отделы или органы НКГБ, хотя бы и временно, производится исключительно через 2-й отдел НКГБ ЭССР

Передача следственного дела оформляется постановлением, утвержденным начальником соответствующего отдела (органа) НКГБ или его заместителем.

ERA.F
Fond nr *129 SM*
Nim.nr *1*
S.nr *18695*

18695

Vahet pole, kas eesti või eestirootsi kaitseliitlased – paljude ja paljude lugu lõppes selliste kaante vahel

Omakaitse Kaitseliidu hällina ehk Omaalgatusliku riigikaitse sünnilugu aastatel 1917 kuni 1918

Ametlik Kaitseliit peab oma taimelavaks 1917. aastal loodud Omakaitset ning mitmedki malevad on sidunud oma algusloo toonaste sündmustega ja valinud sünniaastaks 1917. aasta.

Tekst: MEHIS BORN

Saabuv suurejooneline Kaitseliidu 100. juubeliaasta paneb meid taas pilku heitma möödanikku, kannustab uuesti uurima organisatsiooni sünnilugu ning, kui vaja, ümber hindama seniseid arusaamu ja seisukohti. Järgnevalt rullime omaaegseid arenguid uuesti lahti, et leida seoseid, mille olulisus on seni ehk märkamata või lausa käsitlemata jäänud.

Esimene tulemine

1917. aasta alguses leidis Venemaa keisririigi koosseisu kuulunud Eesti

ühiskond ennast Petrogradis asunud Putilovi masinaehitusvabrikust alguse saanud sündmuste keerises – alanud oli veebruarirevolutsioon (Eestis peatselt märtsirevolutsioon) ning senine, olgem ausad, stabiilne ja toimiv riigikorraldus varises loetud päevadega põrmu. Nagu revolutsioonide ja riigipöörete ajal pahatihti kombeks, alustati sellest, et kinnipidamisasutustest hakati valimatult vabastama kuritegelikke elemente ja loomulikult võtsid senised rõhutatud kohe sihikule ka oma vahetud rõhujad. Õiguskaitse-

teemi tabasid hävitavad löögid ning korralvet hakati likvideerima kõikvõimalikul moel.

Arusaadavalt muutus selline olukord ühiskonnale väljakannatamatuks ja näiteks Tallinna linnavalikogu alustas juba 1917. aasta märtsis kuritegevuse taltsutamiseks enesekaitseorganisatsiooni loomist. Lühikese aja jooksul registreeriti sadu vabatahtlikke, jagati välja relvad ja valged käelindid ning saadeti värsked korralvurid tänavatele patrullima. Samamoodi toimetati mujal Eestis ning enesekaitseük-

sused tekkisid ka paljudes teistes kohtades peale Tallinna. Ühtaegu oli alanud miilitsa loomine ja enamik vabatahtlikke korraldajate liitus ajapikku rahvamiilitsaga. Umbes 2000meheline miilits suutis ilmselt tagada mingigi avaliku korra ja karjude vajadus vabatahtliku kaitseorganisatsiooni järele esialgu taandus.

Teine tulemine

Paraku ei suudetud õiguskaitsesse tekitatud tühimikke täita mahus, mis oleks katnud uute ohtudega kaasnevad vajadused. 1917. aasta augustis langes sakslaste kätte Riia ja sealne rinne hakkas lagunema. Taanduvate demoraliseerunud, osaliselt bolševismipisikust nakatunud Vene sõdurite jõugud hakkasid ohustama Lõuna-Eesti linna ja maakondi. Loomulikult muutusid ka pealinlased sügavalt murelikuks, näiteks kontradmiral Johan Pitka on oma mälestustes kirjeldanud, kuidas Tallinna linnavolikogu arutas tõsiselt plaani evakueerida osa elanikkonnast koos varaga Soome või lausa Permi kubermangu Venemaal (Kui ... , 1938).

Nüüd näitas eestlastele omane oskus kriisiolukorras koonduda ja iseformeeruda end juba täies hiilguses. 1917. aasta augusti lõpus toimus Tallinnas advokaat Leonhard Saar-Keerdi korteris koosolek, kus moodustati Tallinna Elanikkude Omakaitse Asutav Komitee. Septembri esimestel päevadel peeti aga Tallinnas Brookusmäel (nüüd Olevimägi) asunud Eesti Sõjaväelaste Kodu ruumides Eesti tähtsamate asutuste esindajate kogunemine, kus toetati kodanikualgatuse korras loodavat korrakaitsestruktuuri.

1917. aasta 18. septembril toimus samas hoones Brookusmäel juba Omakaitse asutamiskoosolek. Kogunemisel oli esindatud 76 organisatsiooni ja asutust. Ei saa jätta märkimata, et uue kaitsestruktuuri loomise vastu tundsid erilist huvi varakama kodanikkonna esindajad ja näiteks Tallinna kojameeste seltsi liikmed lahkusid demonstratiivselt koosviibimiselt, nimetades päevakorras olevat ettevõtmist „pursuilikuks“ (Peterson,1933). Kõnealusel

Tallinna linnavolikogu alustas juba 1917. aasta märtsis kuritegevuse taltsutamiseks enesekaitseorganisatsiooni loomist.

koosolekul kinnitati veel kord Tallinna Elanike Omakaitse organiseerimise olulisust ning võeti vastu Johan Pitka ja Eduard Saarepera koostatud põhikiri. Valiti ka üheksaliikmeline juhatus. Juhatusesi-meheks valiti Eduard Saarepera ja tema abiks Johan Pitka, sekretäriks sai advokaat Leonhard Saar-Keerd. Tegelikult võtmeisikuks ja protsesside ohjajaks jäi aga Johan Pitka (Kui ... , 1938).

Selleks ajaks olid arvestatavad omakaitseüksused tekkinud ka Võrus, Viljandis, Pärnus ja mujal. Oluline on märkida, et keskset juhtimist ei tekkinud ning omakaitse tegevust korraldati lokaalselt, kogukonniti.

Pärast enamlaste riigipööret 1917. aasta novembris, mis viidi läbi punakaardi (kommunistlik

miilits, mille isikkoosseis koosnes peaaesjalikult mitte-eestlastest) toel, tembeldati Omakaitse kontrrevolutsiooniliseks (mida see vaieldamatult oligi) ja keelustati. Organisatsioon läks põranda alla ja tegutses seal varjatult kuni Eesti Vabariigi väljakuulutamiseni 24. veebruaril 1918. Tallinna Omakaitse tähelepanuväärsemad väljaastumised jäidki 1918. aasta veebruarikuu ärevatesse lõpupäevadesse. Nimelt püüdis sakslaste eest taanduv enamlik element kombekohaselt kasutada põletatud maa taktikat ja jätta endast maha katva tühjuse. Suuresti tänu Omakaitsele suudeti toona Tallinnas (ja mitmel pool mujal Eestis) ära hoida suurem kaos ja häving ning nendes päevadesse jääb ka Omakaitse esimeseks ja heroiliseks lahinguks peetav mõõduvõtt punastega Tallinna elektrijaama juures. Nimeetatud episoodis hõivasid omakaitselased pealinna elektriga varustava kaitise ja vaatamata kaotustele suruti tunde kestnud tõrjelahingus tagasi punamadruste katsed objekti purustada (Treufeldt, 1933).

Kolmas tulemine

Eesti poliitiline ja sõjaline juhtkond jõudis 1918. aasta hilissuveks veendumusele, et nii Saksamaa ▶

OLAVI GRÜNBERG

Tallinna Omakaitse (Bürgerwehr Reval) varrukalint Eesti Sõjajuuseumi kogust

lüüasaamine kui ka sellele järgnev Nõukogude Venemaa kallaletung on vältimatud. Et mitte olla otsustaval hetkel abitud ja paljakäsi, oli vaja sõjaliselt organiseeruda. Legaalselt ja väga piiratud ulatuses õnnestus see vaid Tallinnas, kus Saksa võimud kinnitasid 8. augustil Tallinna Omakaitse – *Bürgerwehr Reval* – põhikirja.

Omakaitse juhatuse esimees oli 22. oktoobrini sakslane Eugen Wilde, seejärel Johan Pitka. Operatiivjuhiks õnnestus kinnitada kindralmajor Ernst Pödder, kes määras 15. oktoobril osakondadesse ametisse kontrollitud meelsusega eesti ohvitserid. Seega läks Omakaitse sisuliselt eestlaste kontrolli alla. Üksnes vintpüssidega relvastatud meeskonnas oli 2400 eestlast ja 600 sakslast. On ilmselge, et maa kaitseks oli seda vähe. Kuna Saksa võimud ei lubanud Omakaitse tegevust ülemaaliseks laiendada, alustati organiseerimistööd põranda all (Walter, 1998). Omakaitse transformeerumiseni Kaitseliiduks olid jäänud üksnes loetud päevad.

11. novembril 1918. aastal kutsuti Tallinna Teataja ruumidesse kokku *Bürgerwehr*'i koosolek. Johan Pitka luges seal ette deklaratsiooni, millest teiste hulgas kohale tulnud sakslased said teada, et nende teeneid rohkem ei vajata ja edaspidi saavad eestlased hakkama ilma nendeta. Viisakusavalduste saatel korjati asjaosalistelt ära relvad ja sakslased lahkusid

Need aga, kes vabatahtlikult astusid Omakaitse organisatsiooni, olid oma kindlameelse patriotismiga eeskujuks kõhklejaile.

tuldud teed. Järgnes Kaitseliidu (Eesti Kaitse Liit) loomist kuulutava manifesti koostamine, trükikotta saatmine ja uute lippude all värsketele väljakutsetele vastu astumine (Kui ... , 1938).

Täna saame öelda, et olemuslikult midagi ei muutunudki – töötav süsteem sai pelgalt uue nime ja organisatsiooni edasine arhitektuur oli sealtsaadik eestlaste kätes. Seega on omakaitseüksuste sünni võrdsustamine Kaitseliidu loomisega igati õigustatud ja asjakohane.

Sümboolika

Üldjuhul kasutasid vabatahtlikud korrakaitsejad alates 1917. aasta kevadest tunnusena valgeid käesidemeid, millel võisid olla lühendid „V.-M.“ (vabatahtlik miilits) või „M.“ (miilits), kuid näiteks Tartus (Taalinnalinnal korrakaitseühendus kandis nimetust rahva-miilits) on märgitud ka linna lipuvärvides (valgepunane) ja registreerimisnumbriga varustatud varrukalintide olemasolu (Tartu ... , 1937).

Omakaitse 1917. aasta septembrikuisel asutamiskoosolekul määrati organisatsiooni eral-

dusmärgiks linnid, millel oli kujutatud kaks kätlevat kätt, ja siinkohal ei saa kindlasti jätta märkimata, et 1918. aasta novembris sai sellest sümbolist Eesti Kaitse Liidu esmane tunnus. (Kui ... , 1938). Saksa okupatsiooni aegse Omakaitse varrukalintidel olid härrasrahva nõudel tähed „B-W.“ (*Bürgerwehr*) ja „O-k.“ (Omakaitse) (Peterson, 1933).

Meie keskel on alati olnud inimesi, kes tajuvad teravalt maad ja rahvast ähvardavaid ohte, on valmis reageerima ja reageerivadki neile oma isiklike tunnetuste ning tõekspi-

AJALUGU

MEHIS BORN

Tallinna elanike omakaitse liikmekaart Ove Tiitsu erakogust

damiste põhjal, ootamata selleks ülevalt või kõrvalt tulevaid juhiseid. Nikolai Kindralstaabi Akadeemia ettevalmistusega kindralmajor Juhan Tõrvand on Omakaitse sünni kohta kirjutanud: „See organisatsioon tekkis rahva enesealalhoiu instinkti põhjal. Vabatahtlikkuse printsiip ja eneseohverdamiseks valmisolek on eriti märkimisväärsed momendid, võttes arvesse, et sel murdeajajärgul massil oli õieti raske orienteeruda sündmuste keerises. Need aga, kes vabatahtlikult astusid „Omakaitse“ organisatsiooni, olid oma kindla-

meelse patriotismiga eeskujuks kõhklejaile.“ (Kaitseliit ... , 1933).

Siit leiamegi Omakaitse ja Kaitseliidu läbiva ühisjoone – nende starteriiks on läbi aegade olnud ühiskonna jalamilt esilekerkinud iseseisev, sõltumatu kaitsetahe. Pole mingit põhjust arvata, et võime korraldada ülekohtule omaalgatuslikku vastuhakku on kuhugile kadunud või jätab ennast vajalikul ajahetkel ilmutamata.

Sellest, kuidas Omakaitse 1941. aastal taasloodi ja millega tuli omakaitselastel tegeleda II maailmasõja päevil, loodame anda ülevaate

juba mõnes järgmises Kaitse Kodu! numbris. 🍀

Kasutatud allikad:

- Kui üles astus Eesti Kaitse Liit. (1938). Kaitse Kodu!, 20–21, lk 674–680.*
- Peterson, E. Esimesi lehekülgi kaitseliidust. (1933). Kaitse Kodu!, 21, lk 616–620.*
- Tartu omakaitse areng – miilitsaväest võimsa malevani. (1937). Postimees, 6. november.*
- Treufeldt, A. Kui kodulinn oli hädaohus. (1933). Kaitse Kodu!, 18, lk 527–528.*
- Tõrvand, J. Kaitseliit riigikaitse tegurina. (1933). Kaitse Kodu!, 3–4, lk 71–72.*
- Walter, H. Omakaitsest Kaitseliiduni. (1998). Õhtuleht, 15. august.*

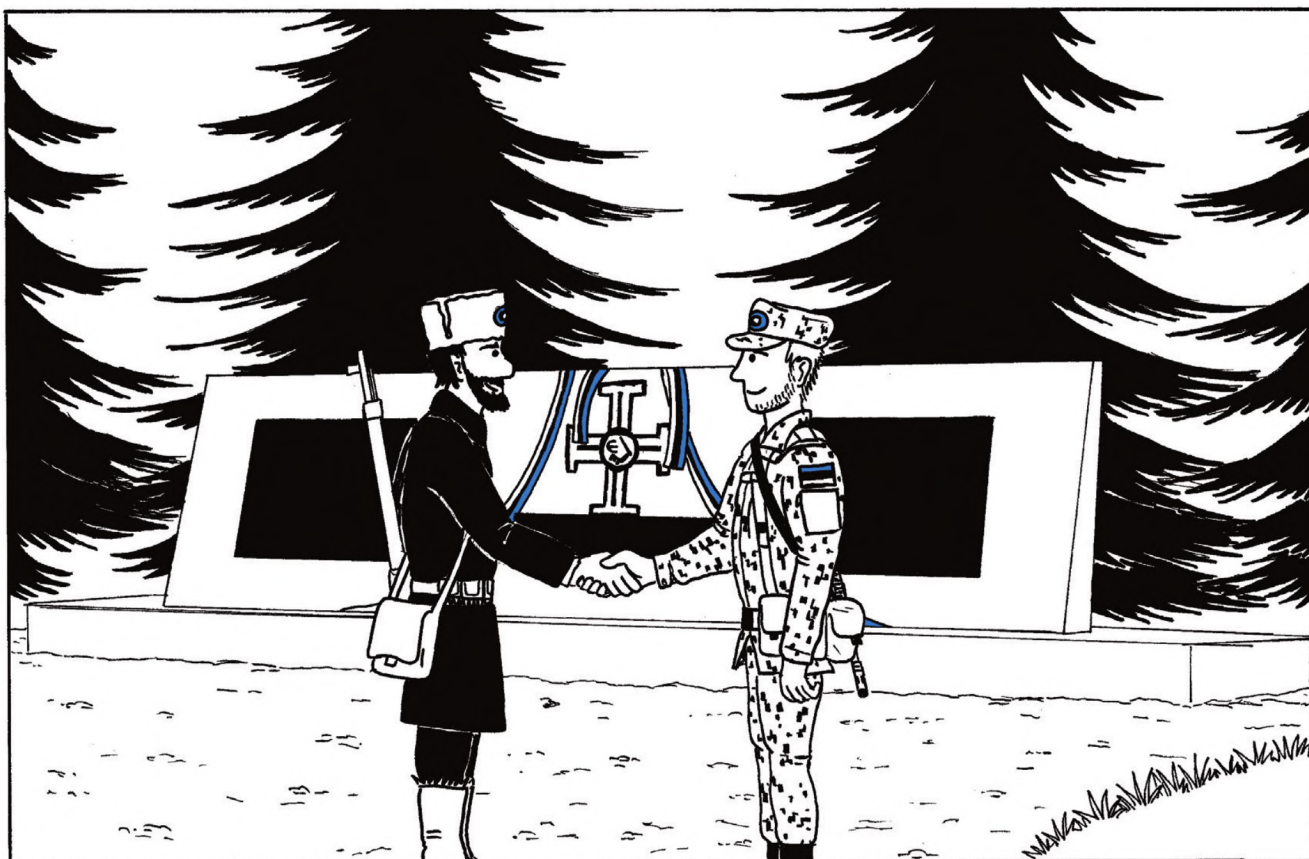
Nimed marmortahvlil ehk Müür võidupühalastele

Eesti rahva väiksemad ja ka suuremad sõjalised võidud on saavutatud Vabadussõjas. Vabadussõja lahingutes karastus meie rahvas ja sepistati võit nii Saksa Rauddiviisi ja baltisaksa Landeswehri üle Lätimaal Võnnus (Cēsise lahing) kui ka arvukate Vene vägede üle paljudes teistes lahingutes.

Tekst: ANTS KALAM

AJALUGU

: KARL-ERIK TALVET

K. E. Talvet 2017

Nende võitude kinnituseks andis 3. diviisi ülem kindralmajor Ernst-Johannes Pödder oma päevakäsuga korralduse, et 23. juunil 1919. aastal oleksid linnades ja maakohtades garnisonides toimuksid väeparaadid. Nii tähistabki meie riik igal aastal 23. juunil võidupüha. Kuidas aga jäädvustada paremini nende lahingute kangelaste mälestust, nende mälestust, kes andsid selles võitluses kõik, andsid oma elu?

Aastaid keerles see mõte Kaitseliidu raudvara Priit Silla peas. Ise ütles ta, et mõte on pärit aastast 1988, kui hakati taastama kunagist Kärstna lahingutes langenute mälestussammas. Juba samba valmimise ajal oli mõttes edaspidigi jäädvustada Eesti vabaduse eest võidelnud: metsavenandi, kaitseliitlasi, vapraid koolipoisse ja -tüdrukuid.

Möödus 28 aastat, mil jätkus tähelepanu vaid taastatud ausamba korraldusele, ja mõte kerkis uuesti esile Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva taustal. Esimesena pälvisid tähelepanu Vabadussõja sangarid – Vabadusristi vennad, keda võiks hellitavalt kutsuda ka võidupühaklasteks, tänu kellele ju sõja võitsime. Ainuüksi Kärstna ümbruses oli üles kasvanud seitse Vabadusristi kavaleri. Sõjaajaloolase Jaak Pihlaku abil selgus, et omakandimeeste mõiste on liialt laialivalgub, valladki on tulnud ja läinud kõige kaduva teed. Tuleb nimetada tollase kahe naaberkihelkonna, Helme ja Tarvastu kõiki sangareid. Kihelkond on igipüsiv, muinasajast pärinev maajaotus.

Nõnda sai müürile 87 nime. Edaspidi oleks tarvis meenutamiseks jõuda tänapäevale järjest lähemale. Järgnema peaksid Suvesõja mehed, metsavennad, II maailmasõjas Eesti vabastamise eest võidelnud. Oleks ju imeline, kui iga kihelkond püstitaks mälestusmärgid oma vabadusvõitlejatele. See aitaks kasvatada noorsugu oma Eestit armastama. Nii see mõte arenes ja kasvas, kuni tänavu 23. juunil avati Kärstnas, vabadussamba juures müür Eesti Vabadusristi kavaleridele.

Viljandimaa paistab silma sellega, et siit on pärit umbes viiendik Vabadusristi saanud Eesti kodanikke.

Neile, kel pole hauda

Tarvastu vallavanem Alar Karu ütles, et mälestusmüüri avaldame ühiselt austust ja tänu Vabadussõjas kättevõidetud vabaduse ning meie oma Eesti Vabariigi kaitsmise eest.

„Tänase mälestusmüüri idee autor on Priit Silla ja ma arvan, et ilma temata polekski see müür sündinud. Teine väga tähtis mees on meie oma valla kiviraidur Kalev Pehme, kes on Priit Sillaga koostöös siia mälestusmüürile kõik need nimed kandnud,“ ütles Karu.

Viljandimaa Muinsuskaitse Ühenduse esimehe, Viljandi Muuseumi direktori Jaak Pihlaku sõnul on see nende mälestuse jäädvustus, kes said Eesti riigi loomise eest tunnustuseks kõige kõrgema teenetemärgi, Eesti Vabaduse Risti. Seda on antud välja kokku 3225, saajatest natuke üle 2000 on eestlased ja natuke enam kui 1000 välismaalased.

„Viljandimaa paistab silma sellega, et siit on pärit umbes viiendik Vabadusristi saanud Eesti kodanikke. See on üüratu arv!“ rõhutas Pihlak ning tõi esile, et mälestusmüüri on ka nelja kindrali nimed: kindralleitnant Paul Adolf Lill, kindralmajor Jaan Soots, kindralmajor Aleksander Jaakson ja kindralmajor Jaan Kruus. „See on väga suur kindralite kontsentratsioon,“ lisas ta. Kuus müürile jäädvustatud meest langesid Vabadussõjas ja said Vabadusristi postuumselt. Kõigi nende kangete meeste ja naiste elulood on kirjas raamatus „Eesti Vabaduse Risti kavalerid.“

„Meie soov ja kohus on mäletada nüüd, kui Eesti riik on kohe-kohe saamas 100, nii neid, kes meie riigi löid ja keda Eesti riik autasustas oma esimese teenetemärgiga, kui ka neid, kelle viimne puhkepaik on meile tänaseni teadmata,“ rääkis Pihlak. Vabadusristi kavaleride hulgas on väga palju neljakümnendatel aastatel represseeritud, kellel pole kuski hauda – keegi ei tea, kus Siberi igikeltsas nad puhkavad. „Olgu nende mälestuseks siis see mälestusmüür, mis meenutab neid tänutundes kui Eesti riigi loojaid,“ lausus Pihlak.

Justkui jupike koduseinast

Mälestusmüüri sisse õnnistanud vaimuliku Villo Jürjo sõnul on see müür nagu jupike koduseinast ja meie kodud on rajatud sellele alusele.

„Ilma nende meesteta ei oleks meie kodu see, mis ta praegu on. Neid inimesi ei aetud vägivallega võitlema, nad läksid ise, teades ja tundes, et täna ja praegu on vaja seista kodu eest. Need inimesed on üks osa, kaalukam osa meie saja-aastasest riigist. Au inimestele, tänu kellele me mäletame nende nimesid, sest kus mujal neid mäletada kui kodukohas,“ ütles ta ja lisas, et ka täna peame samamoodi hoidma oma kodu ja kodupaika, sest ilma koduta oleme ilma juurteta. Jürjo sõnade kohaselt tuleb tänulik olla, et meil on olnud, on ja saab olema vapraid poegi ja tütreid, kes meie kodu kõige kallimaks peavad ja on maksnud selle eest ka kõige kõrgeimat hinda.

„Me palume, et homme ei peaks keegi sellist hinda maksma. Aga et me julgeksime vastata, kui meilt küsitakse, et meie kodu, kodumaa ja emakeel on meile kõige kallimad,“ ütles Jürjo.

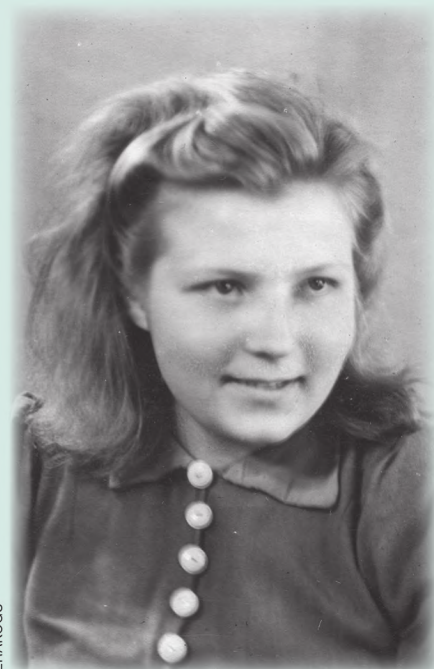
Oma õnnistuse lõpetas ta sõnadega: „Ma võin õnnistada seda mälestusmärki meie rahva poegadele, kes on langenud vägivalda ohvriks, ülekohtu ohvriks, võõrvõimu ohvriks. Püsigu see tunnistajana, et kiviraiutud nimed tuletaksid meile neid igavesti meelde. Olge hoitud!“ 🌟

Harri Valla pruudiga Pärnus

Antsu üks lähimaid võitluskaaslasi Ülo Kaal 1943. aastal

Hirmus-Antsu suur noorpõlve-armastus Vilma Vinter 14 aastasena

Ants Kaljurand ja tema grupi liikmed inimestena

Millised olid legendaarne metsavend Hirmus Ants ja tema grupiliikmed inimestena, seda saame hinnata kaasaegsete mälestuste põhjal, aga ka meeste tegevust hinnates.

Tekst: MATI MANDEL

Ants Kaljurand oli pikka kasvu, tugeva kehaehituse ja mehelike näojoontega. Ta oli lihtne Saaremaa mees, 6 klassi koolis käinud, väga mõistlik, ei olnud kuidagi esiletükkiv aga ka kärakamees.¹ Ants ei olnud sugugi äge, vaid ta oli tore, sõbralik ja heatahtlik mees, kindla iseloomuga, läbi ja lõhki isamaaline. Relva ta niisama kasutada ei tahtnud. Rääkis, et ei tohi niisama plõksutada, noomis ühte poissi, et kui lased kuuli välja, kuidas sa ta tagasi saad, relva tuleb vaid viima-

ses hädas kasutada.² Üks Patarei vanglas olnud mehi mäletab, et Ants olnud tõsise ja vaikse olekuga. Ta teinud kambrikaaslaste kausidele terava noaotsaga osavalt ja kiiresti ilusaid loomutruid loodusvaateid.³

Antsu on püütud hiljem süüdistada salga abistajate väljaandmises ülekuulamistel. See ei vasta tõele. Ants Kaljurand langes julgeoleku kätte viimasena. Informatsioon metsavendade abistajatest oli enne teda kinnikukkunud meestelt juba

ammu välja pekstud. Üldse arreteeriti või küüditati enamik abistajaid juba enne Antsu arreteerimist. Ants ei olnud allaandja tüüp! Ühe mälestuse kohaselt üritas ta veel Patareiski mässu korraldada.⁴

Antsu esimesed kaaslaste metsavennaelus olid Ülo Kaal ja Mihkel Soodla. Ülo Kaal oli samuti pärit Saaremaalt, suurest perest. Ta oli gümnaasiumiharidusega, välimuiselt Antsust palju lühem ja ümarama näoga, elava rõõmsameelse olekuga. Tema vaadete kujunemist

Karl Verpson (vasakult teine) sõjaväehaiglas

Arvet Pilli vangifoto

oli kindlasti mõjustanud asjaolu, et isa ja vanem vend viidi 1941. aastal Siberi vangilaagrisse ning teise venna tapsid hävituspataljonselased 1941. aasta suvel Virumaal.⁵ Ülo oligi kujunenud Antsu grupi ideoloogiks, kes pidas šifreeritud päevikut, koostas ja valmistas lendlehti ning oli kindlasti ka Antsu grupi selliste tegemiste eestvedajaks nagu lipuheiskamine vallamajale.

Mihkel Soodlast on vähem teada. Ta oli küll olnud vallavanem, eriti esiletükkiv aga ilmselt mitte. Juba tõsiasi, et Soontaga vallas tegutsenud kolmeliikmelise metsavennasalgaga juhiks ei saanud tema, vaid mujalt pärit talusulane Ants Kalju-rand, räägib enda eest.

Vastupää küla ja Rootsi raudteejaama vahel paiknenud punkri meestest on rohkem teada Meinhardi kohta. Temagi oli Saaremaa mees, keda sidus Antsuga ilmselt ühekan-dimeeste tunne. Meinhardil oli juba selles punkris halb maine. „Meinhard oli miinismärgiga mees!“⁶ Mehel oli selline viinaviga, et ta läks joomase peaga metsikuks ja kurjaks. Ilmselt oli Meinhard (võimalik, et purjuspäi) tapnud Vastupää küla lähedases punkris endise Tondi sõja-kooli aspirantide kompanii vanema, veebel Johannes Kurroti, kes oli hakanud teda üle kuulama. Arva-tavasti juhtus see juba Meinhardi

salka tulles. Meinhardi omakorda tapsid Emmu metsavennad, ilmselt Bernhard Klükman, 3. juunil 1948. aastal Sauna talu juures. Lisaks muudele süüdistustele oli väideta-valt purjus Meinhard lasknud koeral silma peast ning peksnud hanguga hobust.⁷

Meinhardiga koos Vastupää punkrisse tulnud Harri Valla oli hoopis teist masti mees. Laskurkor-pusest deserteerununa ei viibinud ta punkris kaua. Ilmselt osales ta küll poe- ja muudes röövides, kuid ainult selleks, et raha hankida. Talle näis meeldivat tore linnaelu. Ta oli saanud endale valedokumendid Jüri Milleri nimele ning peatus tuttavate juures Tallinnas ja Pärnus. Linnades viibides pidas Valla pidevalt sidet Kirbla ja Soontaga valdade piiril paikneva peagrupiga. Sidepidamine käis Võhma-Altküla Sipelga talu kaudu, kus sidepidajaks oli peretü-

tar Maria Unga. 3. septembril 1947. aastal peeti Tallinnas Vilma Vinteri korteris Meinhardi sünnipäeva. Seal olid ka Harri Valla, Senta Esko ja teisi noori. Senta Esko ja Harri Valla vahel tekkisid lähedased suhted. Koos käidi restoranides ja isegi Pärnu rannas. Tutvus tekkis Vallal ka kauge sugulase Leida Silvetiga, kes töötas polikliinikus. Harri hakkas seal käima ning Silveti töökabinetis isegi ööbima.⁸

Saksa sõjaväe taustaga Karl Verpson oli samuti omapärane mees. Esialgu oli ta end varjanud, pärast amnestiat asus õppima Öisu koo-lis, 1946. aastast aga hakkas tööle Võrumaal, Kahkla piimatööstuses. Kui seal ilmnes suur puudujääk, läks Verpson pakku. Tallinnas viibides tutvus ta ühes restoranis Meinhardiga, hiljem tuli Hirmus-Antsu punkrisse ja sai (ilmselt tänu tume-datele juustele ja tõmmule jumele) hüüdnimeks Must Juhan. Temagi liikus üsna palju linnades, ehkki vist harvemini kui Harri Valla. „Oli noor, vaatas naisi. Oli niisugune mees, et ega ta ühtegi kommunisti ellu ka ei jätnud.“⁹ Must Juhan oli mitmetes aktsioonides kergekäeline tuleavaja. Ilmselt tappis just tema 29. juulil 1947. aastal rahvakaitsepataljonlase Erich Peitsoni, 18. mail 1948. aastal aga Märjamaa lähedal ENSV Minist-rite Nõukogu inspektori Suurkase.¹⁰

**Ants ei olnud
sugugi äge.
Relva ta niisama
kasutada ei
tahtnud.**

Vennad Johannes ja Aleksander Kiviselg enne sõda

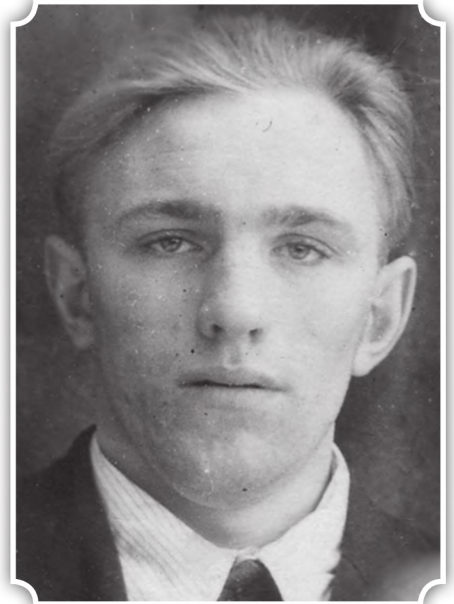
Ka 1926. aastal sündinud Heino Vaanist, hüüdnimega Jünger, on vähe andmeid. Ta oli verinoor mees. Ta lävis Hilka Kiisaga, kellega pidi kokku puutuma juba 1947. aasta lõpus, mil Kiisamaa punkris peeti aastalõpupidu. Hilka ilmselt sümpatiseeris talle, ta kinkis neiuale ka oma väikese foto. Ka andis Heino Hilkaale raha kooli lõpumärgi muretsemiseks, viis neiu sööma ja ostis talle komme.¹¹

Arvet(d) Pill, kes oli samuti sündinud 1926. aastal, sai endale salgas esialgu hüüdnimeks Sam. Tema iseloomu kohta on vähe informatsiooni. Ilmselt oli ta tavaline noor mees, kellele grupi vanemad liikmed, eriti Hirmus Ants, olid autoriteetideks. Pärast Arvetiga juhtunud õnnetust – relva puhastades tulistas ta endale kogemata jalga ja pidi mõnda aega

**Karl Verpson oli
niisugune mees,
et ega ta ühtegi
kommunisti ellu ka
ei jätnud.**

end punkris ravima – sai ta endale veel hüüdnimeks Kurg.

Vennad Johannes ja Aleksander Kiviseljad olid ilmselt tagasihoidlikud mehed, kelle eesmärgiks oli lihtsalt endid varjata. Aleksander Kiviseljal, kes mõisteti 1948. aastal 25 aastaks vangilaagrisse, jätkus peale Stalini surma isegi südidust julgeolekuorganite peale kaevata:

Heino Vaan, hüüdnimega Jünger

„Sellest juurdlustest ja pealesurumisest, et ma need rumalad süddis-tused omaks võtaksin, on mul isegi veel praegu säilinud armid kehal ja pintsettide teravikud küünte all. Ei saanud ma seda ka kohtus öelda, sest mind mõisteti süüdi tagaselja.“¹²

Hirmus-Antsu salgas viibinud naiste, Elfriede Mägi ja Linda Hiire iseloomude kohta on raske midagi öelda. Ilmselt oli tegemist noorte naistega, keda köitsid sõjajärgsel meestevasel ajal metsavendade eestimeelsus ja kartmatus. Teised Hirmus-Antsuga seotud mehed viibisid salgas lühemat aega ning nende iseloomude kohta puudub vähemgi informatsioon. 🌿

Allikad:

- 1 Endel ja Arno Soodlalt suusõnaliselt.
- 2 Vilma Läätselt suusõnaliselt.
- 3 Aleksander Londoni kiri autorile 18.01.2010.
- 4 Uusma, Ü. Võimas ja sünge Patarei. Mälestused Patarei vanglast 1924–1990. Eesti Kirjandusmuuseum. Tänapäev, 2007, lk 232–233.
- 5 Mandel, M. Kogu tõde Hirmus-Antust?. Tallinn, 2010, lk 50–51.
- 6 Endel ja Arno Soodlalt suusõnaliselt.
- 7 Mandel, M. Kogu tõde Hirmus-Antust?. Tallinn, 2010, lk 80.
- 8 Samas, lk 79–80.
- 9 Endel ja Arno Soodlalt suusõnaliselt.
- 10 Mandel, M. Kogu tõde Hirmus-Antust? Tallinn, 2010, lk 70–71, 84–86.
- 11 Samas, lk 116.
- 12 Aleksander Kiviselja kaebus 28.05.1955. – ERAF f. 130 SM, n. 1, s. 10516, k. 3, 21.

LuAZ-967, motoriseeritud kanderaam

Praegu, mil Korea poolsaarel jälle korralikult käärrib, on paslik minna ajas ligi 70 aastat tagasi toimunud Korea sõja (1950–1953) juurde, mis andis Nõukogude Liidu relvajõududele idee arendada välja väike ja kerge amfiibauto LuAZ-967.

Tekst: ANDRIS TAMMELA,
TÕNU KANN

Sõjas võitlesid Korea Vabariigi poolel USA ja veel 15 riigi sõjaväelased, kes tegutsesid ÜRO lipu all. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi poolel sõdisid lisaks Hiina ja Nõukogude Liidu üksused.

Sõja lõpetas 27. juulil 1953 sõlmitud relvarahu, mis jagas Korea poolsaare mööda 38. paralleeli ehk enam-vähem samas kohas, kus lahingud algasid, kaheks. Nii, nagu me seda maadükki tänagi tunneme.

Selle loo kontekstis on aga oluline, et just Korea sõjas sai Nõukogude vägedele selgeks, et spetsiaalselt Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu 1947. aasta otsusega USA Willyse eeskujul armeele toodetud ja kohe superautoks tituleeritud GAZ-69 ei sobi raskele maastikule. „Vene džiiibiks“ tituleeritud GAZ-69 oli nimelt liiga suur, kohmakas ja väikese

kliirensiga, et lahinguolukorras mürsukraatrites ja pehmel soisel pinnasel liikuda. GAZ-69st kirjutasime ajakirja Kaitse Kodu! eelmises numbris.

Nii tekkis venelastel vajadus märksa kergema, raskel maastikul paremini toimetuleva spetsiaalse maasturi järele.

Tahan, sõidan selili

Selleks sai LuAZ-967, mida hakati tootma Ukrainas Lutski autotehases. See oli Nõukogude Liidu õhudesantvägedele mõeldud spetsiaalne väike maastikuauto, mis ennekõike võimaldas evakueerida kannatanuid rindejoonelt.

Tegu oli amfiibse, kerge (tühimagisiga 950 kg) ja väga hea läbivusega maastikusõidukiga, millega sai läbida ka veetakistusi või ületada

LuAZ-967M tehnilised andmed

Mootor: 889 m³, V4

Võimsus: 37 hj, 28 kW

Kütusekulu: salastatud

Käigukast: 4käiguline manuaal, aeglusti

Tippkiirus: maal 75 km/h, vees 3 km/h

Tühimass: 950 kg

Valmistajatehas: Lutski autotehas

Valmistamisaastad: 1975–1989

Andmed: Tallinna Automuuseum MTÜ

kraave. Kui masina tippkiiruseks on 75 km tunnis, siis vees liigub ta kuni kolm, mõnedel andmetel ka kuni viis kilomeetrit tunnis.

Vees liikus LuAZ-967 rataste abil. Lisaks veekindlale kerele olid auto lisavarustuses külgedele kinnituvad kaldteed, mis vees täitsid pontoonide ülesannet.

Masina pikkus on 3370 mm, laius 1640 mm ja kõrgus koos esiklaasiga 1770 mm. Esiklaasi on võimalik alla lasta ja siis muutub auto väga madalaks, umbes meetrikõrguseks. Ka rooli saab reguleerida madalamaks ja juhtida autot lamades.

Kolmekohalise auto juhikoht paigutati keskele, et väiksesse masinasse mahuks kaks kanderami. Esiosas paikneva, saja meetri pikkuse trossiga varustatud vintsi oli võimalik kannatanu autoni tõmmata. Normaalloludes kasutas esiotsas asuva bensiinimootoriga auto esivedu, kuid vajadusel sai sisse lülitada ka nelikveo. Tagasillal oli piiratud libisemisega diferentsiaal. LuAZi suureks eeliseks tänu tema väiksele ja kergusele oli võimalus heita auto langevarjuga lennukilt otse lahingväljale.

Masina maksimaalseks kandevõimeks on 420 kilogrammi. Lisaks haavatute transportimisele sai seda kasutada ka kergemate relvasüsteemide, nagu 30 mm granaadiheitja, AT-4 tankitörjeraketide, 82 mm miinipilduja või laskemoona transportiks. Vajadusel oli auto võimeline vedama ka kuni 300kilogrammist haagist.

Kui algne versioon oli lahtine, lisandus edasiarendustega amfiibautole ka eemaldatav presentkatus.

Äkki ikkagi koopia

Mõnedel andmetel valmis LuAZ-967 prototüüp juba 1958. aastal, kuid seeriatootmisse jõudis sõiduk mitu aastat hiljem. Esimene prototüüp kasutas edasiliikumiseks 22hobujõulist ja 16kilovatist MD-65 mootorratta mootorit, mis vahetati 1960. aastal valminud teisel prototüübil

välja Eestis omal ajal väga tuntud sõiduauto ZAZ 965 ehk Zaporozetsi jõuallika V4 MeMZ 965 vastu (37 hj, 28 kW).

Kui 1958. aasta mudelil kasutati plastkiust keret, siis juba teisel mudelil vahetati see terasümbrise vastu ja nii ka jäi. Mitmetel militaarajaloo internetikülgedel on aga välja toodud, et venelaste lõpp-produkt sarnaneb kahtlaselt 1961. aastal Austria ettevõttes Steyr-Daimler-Puch valminud Haflingeri maastikuautole, mis jõudis samuti mitmes riigis sõjaväe kasutusse. Peale Austria kasutas seda veel Šveitsi armee, lisaks müüdi autot Austraaliasse. Nime all Pathfinder toodeti seda ka Ameerika Ühendriikides.

Kui Austrias lõpetati oma versiooni tootmine juba 1975. aastal, siis Lutski tehas väljastas masinaid erinevatel andmetel 1989. või 1990.

Venelaste lõpp-produkt sarnaneb kahtlaselt 1961. aastal Austria ettevõttes Steyr-Daimler-Puch valminud Haflingeri maastikuautole, mis jõudis samuti mitmes riigis sõjaväe kasutusse.

aastani. Vahepeal valmisid küll võimsama mootoriga edasiarendused LuAZ-967A ja LuAZ-967M. Pildil olev LuAZ-967M jõudis seeriatootmisse 1975. aastal.

Arendustööd käisid ka järgmise kuuerattalise mudeli kallal, mis pidi saama nimeks Geolog, kuid ilmselt Nõukogude Liidu lagunemise tõttu see tootmisse ei jõudnud.

Kõigele lisaks sai LuAZ-967 ka tsiviilotstarbelise variandi 3A3-967M.

Kokku jõuti Ukrainas toota ligi 20 000 LuAZ-967 tüüpi amfibautot. Kui palju LuAZ-967id praegugi veel endise Nõukogude Liidu riikide armeedes kasutatakse, ei ole täpselt teada. Küll kirjutas Vene päritolu veebikülge avtogurman.com, et veel 2014. aastal leidis LuAZ kasutust Ukraina konfliktis. 🇺🇦

Allikad:

Tallinna Automuuseum MTÜ

Military-today.com [http://www.military-today.com/trucks/luaz_967.htm]

Wikipedia [<https://en.wikipedia.org/wiki/LuAZ-967>]

Avtogurman.com [<http://автогурман.com/1978-луаз-969а-1-хозяин/>]

Oldrussiancars [<http://www.oldrussiancars.com/luaz-967/>]

Kõrgsurvepump ehk Luhtunud unistus kättemaksust

Militaarjalugu kubiseb kõikvõimalikest kummalistest relvadest, millega üritati vaenlast põlvili suruda, kuid raske on leida midagi, mis oleks võrreldav Natsi-Saksamaa utoopilise kättemaksurelvaga V3.

Tekst: ANDRIS TAMMELA, TÖNU KANN

V3 andmed

Pikkus: 130 m
Mürsk: 140 kg
Kaliiber: 150 mm
Trajektoor: fikseeritud
Paigutus: fikseeritud püsti
Tulistamiskiirus: kuni 300 lasku tunnis
Mürsu kiirus: 1500 m/s
Laskekaugus: kuni 165 km

Andmed: Wikipedia

Berlin
Stahl

WIKIPEDIA

V-tüüpi (*Vergeltungswaffe* ehk kättemaksurelv) relvad jõudsid Natsi-Saksamaa relvastusse Teise maailmasõja lõpupoole.

Usedomi saarele rajatud uurimise- ja katsekompleksis valmis esmalt tiibrakett V1, mis lendas madalalt ja alla helikiiruse, nii et seda oli võimalik isegi õhutõrjerelvadest alla tulistada. 1944. aasta septembriks said sakslased aga Usedomi saarel valmis raketi V2, mis tõusis rohkem kui 100 kilomeetri kõrgusele ehk kosmosesse. Selle kiirus oli üle 5000 km/h, mistõttu langes ta sihtmärgile ilma võimaluseta elanikke eelnevalt hoiatada. Ülehelikiirusele iseloomulik põmakas jõudis kohale alles pärast raketti.

Sakslased pommitasid oma V1 ja V2-ga peamiselt Londonit ja Southamptoni. Seetõttu on arvatud, et natsiarmee lõi relvad, nagu nimigi ütleb, kättemaksuks selle eest, et Luftwaffe ei suutnud 1940. aasta sügisel Inglismaad põlvili suruda. Et mitte riskida meeste ja tehnikaga, hakkasidki sakslased välja mõtlema uusi mooduseid, kuidas alanduse eest kätte maksta.

Füüreri heakskiidul

Sel ajal, kui V1-d ja V2-d üksteise järel Inglismaa poole lendasid, oli natsidel aga käsil kolmaski, vähemtuntum projekt V3. Seegi oli mõeldud Londoni pommitamiseks, kuid erines eelkäijatest täielikult.

Relv kujutas ideaalis endast 130 meetri pikkust ja 150millimeetrise kaliibriga mitme kambriga suurtükki, mis pidi tulistama üksteise järel mööda kindlat trajektoori kuni 165 kilomeetri kaugusele mürske, mis olid 2,7 meetrit pikad ja kaalusid 140 kilogrammi. Teoreetiliselt oleks relv pidanud teele saatma 300 mürsku tunnis kiirusega 1500 meetrit sekundis. Seetõttu sai V3 projekt liitlaste eksitamiseks koodnimetuse „Kõrgsurvepump“.

Sellise relva idee ulatus tegelikult juba 19. sajandisse. Esmalt arendati seda USAs ja hiljem Prantsusmaal, saavutamata erilist edu. Peamiseks probleemiks osutus eri kambrites

olevate mürskude järjestikune sütitamine.

1940. aastal, kui Saksamaa vallutas Prantsusmaa, langesid plaanid vallutajate kätte. Kaks aastat hiljem pälvis projekt praegusel Hesseniliidumaal Wetzlaris asunud tehase Röchling Stahlwerk AG peainseneri August Cöndersi tähelepanu. Cönders arvas, et sütikuprobleemi saab lahendada, kui lisada mürskudele väikesed elektrifitseeritud lisasütikud. Relvastusministri Albert Speeri kaudu edastas ta oma plaani Adolf Hitlerile. Füürer oli ideest vaimustus ning andis korralduse arendustöödega kohemaldi pihta hakata.

Cönders ehitaski Wetzlaris 20millimeetrise multikambritega kahuri prototüübi, ent testid olid kõike muud kui rahuldavad. Kuid soovides võita kaitseministeeriumi tähelepanu, pakkus insener välja, et ta võiks ehitada Prantsusmaa rannikule kaks patareid, millest on võimalik tulistada üle mere Londonit. Saanud loa projekti jätkata, jätkas Cönders katsetamisega. 1943. aasta algul seisis ta endiselt kolme suure probleemi ees: milline peaks olema mürsu kuju, kuidas seda lukustada kambrisse ja kuidas käivitada vajalik teine sütik. Lisaks kippusid suurtükkide torud pragunema ning laskekauguski ei olnud selline, nagu vaja. Nimelt oli 20 000 mürsku juba valmis treitud, kui selgus, et kiirusel üle 1000 m/s hakkavad mürsud konstruktsioonivea tõttu laperdama ning kaotavad tublisti lennukauguses. Pealegi pidi kogu projekt võistleva eelmainitud raketrelvadega.

Sama aasta teises pooles jõudsid sakslased siiski niikaugemale, et Põhja-Prantsusmaa rannikule Pas-de-Calais' piirkonda hakati ülipikkade suurtükkide jaoks ehitama kahte hiiglaslikku punkrit, mida tuntakse nende lähedale jääva küla järgi ka Mimoyecques'i kindluse nime all. Imposantne ehitus, mille valmimisel oli rakkes enam kui 5000 inimest, koosnes mäe sisse rajatud tunnelivõrgustikust ja viiest šahtist, millest igaüks pidi mahutama viis V3 kahurit, kõik suunatud Londonile. Lahinguvälis

pidid relvad saama umbes aastaga. Viivituse põhjustas aga ühe hiidsuurtüki toru purunemine katsetustel.

Britid tegid katki

Töökorda relvi lõpuks ei saadudki, sest Briti pommitajad tegid 6. juulil 1944 ehk kuu aega pärast Normandia dessanti ehitusjärgus kompleksi maatas.

Nii ei saa me kunagi teada, kas mürsud oleksid tõesti lennanud Prantsusmaa rannikult 165 kilomeetri kaugusele Londonisse. Ega sedagi, kas nende süütesüsteem oleks töötanud ja 130meetrised suurtükitorud kiirpommitamisele vastu pidanud.

Lahingusse aga V3 siiski jõudis. Pärast hävingut Prantsusmaal võttis projekti üle relva-SS. Kindral Hans Kammleri juhtimisel valmisid kiiresti kaks märksa väiksemat, 50 meetri pikkuse toru ja 12 kambriga kahurit, mis viidi 1944. aasta lõpuks Luxembourgilähedale, et takistada liitlaste rünnakut Ardennidest. Esimene relv sai töökorda 30. detsembriks ja teine järgmise aasta 11. jaanuariks. Väidetavalt tulistasid need aga vaid umbes 900 meetri kaugusele.

Kokku lasid suurtükid välja 183 mürsku, millest sihtmärki tabas kinnitamata andmetel vaid 44. Samuti selgus, et relv oli suhteliselt ebaefektiivne. Luxembourgil tabanud mürskude tagajärjel sai surma kümme ja haavata 35 inimest. Kui sakslaste V2st sai hiljem kaasaegsete raketide eelkäija, siis V3d leidsid oma kuulsusetu lõpu 1945. aasta veebruaris, kui need langesid pealetunginud USA vägede kätte. Speer on hiljem küll kirjutanud, et tema oli V3 suurtükkide kasutuskölblikkuses siiski veendunud.

Praegu saab V3ga tutvuda Prantsusmaal asuvas Mimoyecques'i kindluse muuseumis, kuhu on välja pandud fotod V3 ehitamisest ja selle tekitatud purustustest. Samuti relva jäänused ning V3 vähendatud koopia. 🌍

Allikad:

Businessinsider.com

<http://www.businessinsider.com/the-5-most-bizarre-weapons-of-world-war-ii-2015-7>

Wikipedia

https://en.wikipedia.org/wiki/V-3_cannon

https://en.wikipedia.org/wiki/Fortress_of_Mimoyecques

Weapons and Warfare

<https://weaponsandwarfare.com/2017/03/23/the-v-3/>

Nimelt oli 20 000 mürsku juba valmis treitud, kui selgus, et kiirusel üle 1000 m/s hakkavad mürsud konstruktsioonivea tõttu laperdama ning kaotavad tublisti lennukauguses.

Alajahtumine – hiiliv surm

Kui plaanid pakasega pikemalt looduses viibida, siis alusta õigest riietumisest, sest kulunud kõnekäänd ei valeta – pole halba ilma, on halb rietus. Halb rietus omakorda võib välja viia surmani alajahtumisse ehk hüpothermiasse.

Tekst: KAIDO TAMM

MEDITSIIN

Õige riietumise all peame silmas kihilist riietumist. Selle kontseptsioon on mõnevõrra keerukam põhimõttest „panen igaks juhuks rohkem riideid selga ja kui palav hakkab, võtan ära“. Kihilise riietumise mõte on selles, et esimene, vastu ihu puutuv kiht juhib niiskuse ehk higi kehast eemale.

See on vajalik sellepärast, et isegi kui lõpuks külm ligi pääseb, on keskond keha ümber kuiv. Järgmine kiht viib niiskuse veelgi kaugemale ja annab soojust. Kolmas ja neljas kiht annavad samuti sooja ja kaitsevad väliste olude eest.

Tänapäeva tehnoloogia tagab ka märja materjali termoregulatsiooni. Näiteks meriinovillane annab sooja isegi siis, kui pesu on niiske ja märg. Sokke ja kindaid peaks varuma mõne paari lisaks. Eriti hea oleks kasutada termosokke, mis ei kogu niiskust endasse, vaid juhivad selle soki välispinnale, hoides jala kuivana ja õhu saapas soojana.

Termosokki ei saa aga asendada niimoodi, et tõmbad jalga nii palju sokke, kui saapasse vähegi mahub. Kui saapa sisu on väga tihedalt ja paksult täis, siis ei suuda keha saapisest keskkonda ära soojendada ning väljast tulev külm jõuab lõpuks jalgadeni. Ka lõkkele ei tasu alati loota. Toiduvalmistamise protsess ja riietumine peaksid olema üles ehitatud selliselt, et ei pea arvestama lõkke võimalusega.

Naps ei aita

Kui külm hakkab siiski näpistama, kaotavad kõige kiiremini soojust keha väljaulatuvad osad, nagu kõrvid, nina, põsesarnad, sõrmed ja varbad. Tekivad lokaalsed külma- kahjustused. Lokaalsele külmumisele aitavad kaasa vedelikupuudus

ja väsimus, lisaks külmale ka tuul ja niiskus ning liiga ümber olevad esemed, näiteks liiga kitsad jalanõud, mis piiravad vereringlust.

Nahk muutub lokaalsel külmumisel kahkjavalgeks ja puudutustele tundetuks, külmumise süvenedes kaob ka valutundlikkus.

Lokaalse külmumise korral tuleb võimalikult ruttu esmaabi anda ja inimene üles soojendada, sest külmumine võib põhjustada tundlikkuse püsivat kadumist ja kudede gangreeni.

Nii lokaalse külmumise kui ka üldise alajahtumise puhul on vaja tegutseda küll kiiresti, ent siiski rahulikus tempos. Sellega väldime koekahjustuste võimalikku süvenemist liiga kiire temperatuurimuutuse mõjul. Külmunud kohad võib asetada sooja vette (just sooja, mitte kuuma – vesi peaks olema 20–37°), tehes näiteks jala- või kätevanni. Külmunud kehaosa ei tohi panna tulise vee, ahju või muu soojusallika vastu, sest nahk on tundetu, seega põletusohu suurem ning järsk sulatamine on kudedele ohtlik. Olete ju tundnud valu, kui külmavõetud käed kuuma vee alla panete.

Vältida tuleks külmunud kehaosa hõõrumist lume või muu materjaliga – jällegi on oht kahjustada kudesid. Halb mõte on ka külmunud inimesele alkoholi pakkuda. Alkohol võib tekitada küll tunde, et keha soojeneb seestpoolt, kuid tegelikult laiendab see veresooni ning keha hoopis kaotab soojust. Nikotiin aga nõrgestab immuunsussüsteemi ja organism on viirustele vastuvõtlikum. Samuti ei tohi avada külma- kahjustusest tekkinud ville.

Kui kehaosa tundlikkus taastub, siis ei teki ka külma- kahjustust, vastasel juhul on aga risk verevarustus-

häirest tingitud isheemia kujunemiseks, mis võib lõppeda nekroosiga – amputatsiooni oht.

Üks viib teiseni

Lokaalne külmumine ei too tavaliselt endaga kaasa üldist alajahtumist. Üldine alajahtumine tekib eelkõige seetõttu, et vereringlus aeglustub külmaga – veri ei käi kehas enam nii palju ja kiiresti ringi. See aga alandab kehatemperatuuri, mis tänu termoregulatsioonile püsib muidu 37 °C lähedal. Hüpotermia ehk alajahtumine tekib siis, kui kehasisene temperatuur jääb alla 35 °C. Erinevalt lokaalsest külmumisest puudutab alajahtumine juba kõiki organsüsteeme – tegemist on kogu keha aeglase jahtumisega väljastpoolt sissepoole.

Esmaabi sõltub hüpotermia raskusastmest. Mõõduka ja raske hüpotermiaga kannatanu vajab kindlasti haiglaravi. Äärmuslikult madala kehatemperatuuri korral (alla 28 kraadi) tuleb kannatanut abistada väga ettevaatlikult, vältides järske liigutusi. Liigsed või jõulised liigutused võivad esile kutsuda südameseiskumise. Kindlasti tuleks vältida edasist alajahtumist, eemaldada märjad riided ja jalanõud, katta kannatanu soojalt (katmata pea ja kaela kaudu eraldub 50% kehasoojusest), kuid teda mitte soojendada! Järsk soojendamine soodustab rütmihäireid, mis viivad südame seiskumiseni.

Ajalooost on teada Napoleoni peakirurgi Larry täheldusi alajahtunud sõdurite kohta. Need, kes pandi lõkke äärde üles soojenema, surid kiiremini kui need, keda ei soojendatud!

Kerge või mõõduka (35–28 °C) hüpotermia korral on inimene enamasti reageerimisvõimeline ja lisaks eelmainitule võib rakendada kehatüve soojendamist soojakottidega. Soojendame kannatanut aeglaselt kaenla alt, kubemest, asetamata sooja otse nahale või jäsemetele (sel juhul perifeersed veresooned laienevad ja täituvad kehasse kogunenud verega, langetades tsentraalset kehatemperatuuri veelgi). Sooja jooki võib pakkuda siis, kui teadvus ja refleksid on adekvaatsed.

Tasub valmis olla enda ja teiste külmast päästmiseks, sest kõik märgid viitavad, et talv võib tulla külmem kui suvi. 🌿

Kui keha alajahtub

Väheneb verevarustus jäsemetes

Külmas keskkonnas keskendub organism siseorganite kaitsele, mistõttu siseorganite verevarustus suureneb. Selle arvelt väheneb keha pindmiste kihtide verevarustus ja need hakkavad külmuma.

Süda peksleb

Keha võitleb – südamelöögid sagenevad ja vererõhk tõuseb.

Tekivad külmavärinad

Keha üritab lihaseid kiiresti pingutades ja lõdvestades sooja juurde toota, nii tekib külmast tingitud värisemine.

Nahk muutub kaameks

Keha pindmised kihid ei saa enam verd ja tõmbuvad valgeks.

Tekib vajadus urineerida

Et keha siseorganitesse voolab rohkem verd, toodab keha rohkem uriini. Sestap on üsna tavaline tunda külmumise varases faasis vajadust urineerida. Hilisemas faasis ei pruugi kannatanu aga enam põit kontrollida.

Liikumine on raskendatud

Kuna inimeste rasvakiht on suhteliselt õhuke, tungib külm läbi selle päris kiiresti lihasteni. Külmast kangeid lihaseid on aga märksa keerukam liigutada. Isegi kõige lihtsamad liigutused nõuavad suures koguses energiat. Energiavarude lõppedes pole liikumine enam võimalik.

Satud segadusse

Kui kehatemperatuur langeb alla kriitilise piiri, kaotavad aju ensüümid efektiivsust – tulemuseks on orientatsiooni kadu, segadus, hägune mõtlemine.

Tõmbud siniseks

Alguses kahkjaks tõmbunud nahapind muutub siniseks või mustaks. Inimene ei tunne neid piirkondi enam.

Südametegevus aeglustub

Organism nagu annaks alla. Alguses kiiresti tagunud süda lööb nüüd väga aeglaselt.

Tekivad hallutsinatsioonid

Kuna süda ei pumpa enam verd ringi endises mahus, saab aju vähem hapnikku. Hapnikupuudus põhjustab hallutsinatsioone.

Tekib amneesia

Aju hapnikupuudus toob kaasa tõsised mäluhäired. Selles staadiumis külmumissurmast päästetud inimesed tavaliselt ei mäleta, kuidas nad sellesse olukorda sattusid.

Rebid riided seljast

Surnuuskülmunud inimesed on tihti heitnud riided seljast. Pole küll täpselt teada, miks, ent üks võimalikke seletusi on, et seni kramplikult kokkutõmbunud lihased lõdveneivad lõpuks, veri paiskub uuesti pindmistesse kehakihtidesse ning üle keha voogab kuumalaine.

Poed peitu

Paljude surnuuskülmunudate puhul on täheldatud, et nad on üritanud end suruda kuhugi väiksesse, suletud kohta.

Kaotad teadvuse

Südametegevus on juba nii aeglane ja vererõhk nii madal, et võimatu on püsida ärkvel ja teadvusel.

Organid lõpetavad töö

Elutähtsad organid lõpetavad üksteise järel töö. Saabub surm.

Armastusest isamaa vastu väliköögi peakokaks ja enamgi veel

Kui Anneli Looken 2012. aastal Naiskodukaitsega liitus ja baasväljaõppeid läbima asus, ei teadnud ta Naiskodukaitsest midagi ega osanud ka midagi oodata. Võimsa motivaatorina kannustas teda aga armastus isamaa vastu, mis paneb teda tegutsema siiani.

Tekst: KATRI LINDAU

Olles aasta jooksul läbinud kõik baasväljaõpped, valis Anneli oma põhierialaks toitlustamise. „Meditaatsiooni kohta teadsin, et ei saa seda teha, sest mul läheb pilt tasku,“ naerab ta ning lisab, et kuigi sõduri baasväljaõpe oli üks ägedamaid asju, oli siiski toitlustamine see, millest tänane Tallinna ringkonna toitlustusgrupi juht ka aru sai.

Viie aasta jooksul, mil välisministeeriumis finantsalal töötav Anneli on kuulunud Naiskodukaitse, on ta palju jõudnud – juba teisel aastal valiti ta Toompea jaoskonna juhatusse. 2014. aastal astus asendusliikmena ringkonna juhatusse valitud Anneli ka reaalselt ametisse. Ning 2015. aastal oli tema üks Sadama jaoskonna taasloomise eestvedajaid ja asus tööle selle aseesinaisena.

Selle kõrval on Anneli pidevalt tegutsenud toitlustamises – ta on olnud Toompea sisekaitsekompanii peakokk ja erialagrupi juhiabi, alates käesolevast aastast aga toitlustuse erialagrupi juht. Taandanud end praeguseks peakoka ametist, rakedab ta end staabi- ja tagalakompanii köögis.

Rahu, ainult rahu

Kuigi Anneli osaleb Naiskodukaitse töös mitmel rindel eri valdkondades, on tema süda ja säravaimad mälestused siiski seotud toitlustamisega. „Kõige õudsem elamus, millest ma

aga ka kõige rohkem õppisin, oli see, kui sattusin tollasesse sisekaitsekompanii kööki, mind määrati peakokaks ja minu vastutada jäi kõik, mis sellega kaasneb – alates sellest, et kõik potid-pannid kaasa saaksid, kuni toiduarestvusteni välja,“ räägib Anneli.

Töö köögis oli talle tuttav, seda oli ta korduvalt varemgi teinud, kuid polnud kunagi olnud peakokk. „Meeskond oli muidugi selja taga, aga kui sa ei tunne inimesi, keda pead juhtima, siis on keeruline,“ lisab Anneli.

2015. aasta Põhjakonnal tuli esmakordselt peakoka ametisse määratud Annellil oma meeskonnaga kanda hoolt 300 inimese köhutäite eest. Ta oli kindel, et kui toidujagamine aeg kätte jõudis, ei olnud kogu vajalik kogus veel kaugeltki valmis. „Tekkis soov ära joosta ja kulp nurka visata,“ kirjeldab Anneli end vallanud meeoleolu.

Siis aga koitis taipamine, et ei ole lahendamatu olukordi – samal ajal,

kui jagati esimest katlatäit toitu, pandi teine tulele ja keegi ei jäänudki nälga. Vastupidi. „Jagasime 45 minutiga kõigile toidu välja ja inimeste tagasisidest kuulsin, et ma olevat olnud selles olukorras hästi rahulik. See oli üllatav,“ mõtiskleb ta ning lisab, et hoolimata sellest, mida juht sisimas tunda võib, peab ta jääma rahulikuks, siis jääb rahulikuks ka meeskond ja olukorrast on võimalik välja tulla parimal võimalikul viisil.

Anneli tunnustab, et on tegelikult väga emotsionaalne inimene, ent Naiskodukaitse on teda hästi rahulikuks õpetanud. „Olen õppinud tundeid mitte välja näitama selle nimel, et asjad ei läheks käest ära,“ räägib Anneli ja lisab naerdes: „Vähemalt supikriisi olukordades see töötab!“

Mitte lihtsalt toidujagamine

On olnud ka olukord, kus välikokal tuli seista tühja paja ees. „Järjekorras seisis veel 5–6 inimest, aga mul polnud rohkem põhitoitu anda. Oleksin saanud jagada kastet ja leiba, aga seda nad ei soovinud,“ jutustab Anneli ja lisab, et Kaitseliidu õppustel ongi keeruline koguseid arvestada. Pahatihti jätavad osalejad kohale ilmumata ning toitu kipub üle jääma.

Anneli valutab südant nii nende pärast, kes on sunnitud mitu päeva ühesugust sööki sööma, nende ▶

Hoolimata sellest, mida juht sisimas tunda võib, peab ta jääma rahulikuks, siis jääb rahulikuks ka meeskond ja olukorrast on võimalik välja tulla parimal võimalikul viisil.

Anneli Looken omas elemendis Kevadtormil 2017

ASSO PUIDET

NAISKODUKAITSE

pärast, kes on söögi ajal luurel või postil, kui ka söömata toidu pärast. „Püüan toitu alati hoida nii kaua kui võimalik, et äkki keegi veel tuleb, ja tihti tulebki, aga metsas on ruum limiteeritud, nõuded ei luba katlatoitu tundide viisi säilitada ning järgmine söögikord tuleb peale ja peab edasi liikuma,“ lisab ta.

„Toitlustamine ei ole lihtsalt toidu kätte andmine, seda tuleb teha rõõmsalt ja viisakalt – nii, et teisel pool lauda väsinud võitleja sellest jõudu saab,“ räägib Anneli veel ühest osast, mida ta püüab ka toitlustamise baasväljaõppe praktikapäeval õppuritele edasi anda.

Nii veedabki ta peaaegu iga nädalavahetuse ja sekka mõne tööpäevagi toitlustades või teisi õpetades. „Ma teen seda, sest tean, et keegi saab sellest kasu – inimesed, kes harjutavad kodumaa kaitsmist, saavad süüa. Selles rattas sees olles ei küsigi endalt, miks ma seda teen. Kas lihtsalt sellepärast, et lubasin kohal olla? Aga see ei ole kohustus, ma teen seda, sest see meeldib mulle,“ lisab Anneli.

„Ma olen jonnakas, tahan midagi ära teha. Võib-olla seepärast olengi Naiskodukaitstes. Praegu tahan näiteks toitlustusgrupile riieleid saada, ma ei anna alla!“ põrutab Anneli naerdes vastu lauda.

Igast asjast on õppida

Vaid korra on Anneli midagi pooleli jätnud. See oli üks koormusmatk.

„Meie luigelend kestis seal umbes 12 tundi, öhtul alustasime, hommikul katkestasime ja kutsusime auto järele,“ meenutab Anneli. Põhjusi oli mitmeid – kel puus valus, kel jalg välja väänatud, talle endale sai aga saatuslikuks kari metssigu, kellega metsas kohtuti ja kes teda niivõrd korralikult ehmatasid, et pähe mahtus vaid mõte: mis saab siis, kui järgmisena tuleb vastu karu ...

„Mulle meeldis, et keegi ei nahutanud, küsimus oli vaid, mida juhtunust õppida. Me õppisime, et ei tohi kunagi kuhugi minna ilma ettevalmistuseta ja arusaamiseta, kuhu tegelikult läheme,“ võttis Anneli juhtumi kokku.

„See on suurepärane, kui palju on Naiskodukaitstes võimalik õppida, areneda!“ lisab Anneli põnevusega. „Minule on väga põnevad ressursid

Teised Annelist

MARET VALNER

Naiskodukaitse Tallinna ringkonna instruktor

Kui ma Anneliga 2012. aastal toitlustuse baasväljaõppel kohtusin, nägin temas kohe potentsiaali ehk mantlipärijat tulevikus. Juba paari aasta pärast sai Annelist toitlustusgrupi juhiabi ja nüüd veab ta ise toitlustusgruppi.

2013. aastal käisime koos välikokakursusel, kus sai väga palju nalja. Pidime olema vahetustega peakokad. Kui oli Anneli kord, siis pabistas ta hirmsasti, kas saab ikka hakkama. Naersime, et kuna mina olin enne oma käe katlakorstna vastu ära põletanud, ega siis temagi kergelt pääse. Ja vahetus algaski nii, et puder kees üle ja Anneli sai veega kõrvetada. Hoolimata sellest maitstes puder ülihästi. Juhtus ka muid naljakaid viperusi, mis tegelikult käibki väliköögis toimetamise juurde. Tegijal juhtub, nagu öeldakse, ja Anneli on kahtlemata tegija!

Pärast välikoka kursust ristasin Anneli hellitavalt Grišaks – teate küll seda multikat, mis räägib õnnetusest, kes käib Grišal kogu aeg külas. Siia maani naerame nende juhtumiste ja olukordade üle.

Anneli on parim sõber, keda endale võib tahta: kohusetundlik, hooliv ja usaldusväärne. Keerulistest olukordades oskab ta olla äärmiselt diplomaatiline, analüüsiv ja toetav. Tal on alati aega, et sind ära kuulata. Anneli on suurepärase huumorimeelega, ikka on tal hea nali või anekdoot tagataskust võtta. Ta on loonud minu ellu väga palju lisaväärtust. Loodan, et olen suutnud ka temale olla vääriline sõber ja organisatsioonikaaslane.

GERTRUD VÄRAVAS

Tallinna ringkonna Sadama jaoskond

Tunnen Annelid neli aastat. Meie esimene kohtumine, mida mina mäletan, leidis aset Kaitseliidu sõduri baaskursusel. Tuleb välja, et Naiskodukaitsest saavad alguse toredad sõbrused. Anneli on selline sõber, keda julgen vabalt soovitada kõigile kaaslaseks. Oma inimesi ei jäta ta kunagi hätta. Temaga koos oleme käima tõmmanud Sadama jaoskonna ja toimetanud katla juures korduvalt koos nii metsas kui linnas.

Anneli puhul meeldib mulle eriliselt tema omadus suvalisel hetkel, kui sul on mott maas või muidu paha tuju, lihtsalt rääkida üks anekdoot, mis enamasti on just täpselt see, mis paneb edasi tegutsema.

Samas on ta mõnusalt külma kõhuga, realistlik ja kahe jalaga maas. Kui vaja, veab ennast ja kaaslasi igast olukorrast läbi ega karda mitte midagi, välja arvatud metsseakari öises metsas. Temas on piisavalt pealehakkamist, julgust, ettevõtlikust, tegutsemisindu ja huumorit ning kõike seda täpselt parajas koguses, nii et kokku annab see ühe eriti muheda sõbra.

haldamine ja inimeste juhtimine, sest oma palgatöös ei saa ma seda nii palju rakendada,“ jätkab ta. „Kindlasti aga saan töö juures rakendada siin õpitud delegerimisioskust, samuti suhtlemiskogemust.“

„Siin saavad naised end rakendada, ühiskonda tugevamaks muuta. Ei ole ainult püssiga metsa organisatsioon,“ lisab naine, kes ise küll üheski olukorras pead ei kaota, vaid tuleb, pea püsti, võiduga välja. 🍄

Toitlustamine ei ole lihtsalt toidu kätte andmine, seda tuleb teha rõõmsalt ja viisakalt – nii, et väsinud võitleja teisel pool lauda sellest jõudu saab.

Martin Erstu – suure südamega karune mees

Noorte Kotkaste Tartu maleva tööd on juba 17 aastat juhtinud karismaatiline mees, kes on enda ümber koondanud peamiselt endistest noorkotkastest koosneva noortejuhtide meeskonna. See mees on Martin Erstu.

Tekst: SANDER KUKK

NOORED

Esmakohtumisel võib Martin Erstu mõjuda pisut kurja ja karuse mehena. Aga tegelikult saab ta huumorist aru küll

JULIA SIIMBERGI ERAKOGU

Läbi aastate on just Martin oma ratsionaalse mõtlemise ja otsekohesusega olnud Noorte Kotkaste kui organisatsiooni arendaja. Saame temaga lähemalt tutvavaks ning vaatame, mida arvavad temast kui noorteinstruktorigest Tartu maleva liikmed.

Esmakohtumisel mõjub Martin pisut kurja ja karuse mehena, kes nalja ei mõista. Kellel on aga olnud au temaga lähemalt suhelda, see teab, et sisimas on ta väga suure südamega ning saab aru ka lõkkeõhute parimast huumorist.

Kõige salapärasemaks peavad noortjuhid ja noorkotkad Martini juures tema isiksust: tema kohalolek, hoiak ja suhtumine moodustavad unikaalse karisma, mis ühtaegu tekitab aukartust ning näitab tema professionaalsust ja pühendumust.

Lisaks peetakse oluliseks tema oskust vaadelda olukorda, mõelda ratsionaalselt ning avaldada oma ar-

vamust alles siis, kui seda on tõesti tarvis teha.

Erstu suureks kireks on matkamine ja looduses viibimine. Sellega kaasnevaid väärtusi ja hoiakuid püüab ta ka noorkotkastele edasi anda. Metsas on Martin täiesti omas elemendis, seda kinnitab ka tema loodusfotograafiahuvi. Tema jagatud pildid saavad aga tõelise väärtuse alles siis, kui kuuled nende juurde mõnda huvitavat lugu matkalt või metsaretkelt. Martini teadmised loodusest ja lahe lugude vestmise oskus paeluvad nii noori kui ka noortehuhte.

Noorteinstruktorigi tööülesand

deks lisaks bürokraatia haldamisele ja suuremate ürituste korraldamisele on toetada rühmajuhte väljaõppe läbiviimisel ning koordineerida noortehuhtide osalemist maleva töös.

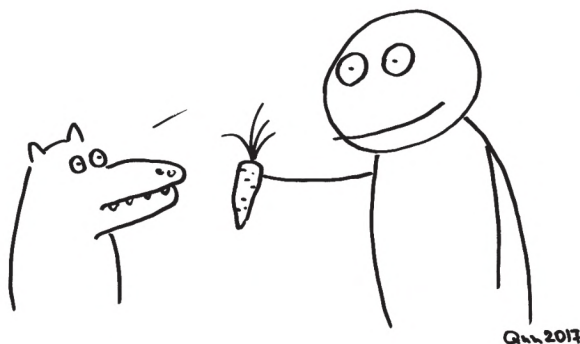
Just inimestega töötamise oskus on see, mis nõuab noorteinstruktorigilt piisavalt otsekohesust ja ausust. Tartu maleva noortehuhtide arvates suudab Martin tagasiside andmisel alati jääda ausaks ning lisaks jälgib ta põhimõtet kiitus-laitus-kiitus, mis kokkuvõttes aitab näha enda arengukohti ning saada tunnustatud tehtud töö eest.

Aastate jooksul on paljudele noortehuhtidele jäänud seoses Martiniga meelde nii mõnigi ere mälestus. Olgu selleks siis kesköine suusamatk igavuse peletamiseks, räät saretk üle sügisese raba, laagri korraldamine talve kõige külmemal nädalavahetusel või salgapealike koolist saadud väärtuslikud õpetussõnad. Head emotsioonid ja mälestused on need, mida tasub koguda ja edasi anda. 🌲

Erstu suureks kireks on matkamine ja looduses viibimine

Head noorteinstruktorit iseloomustavad:

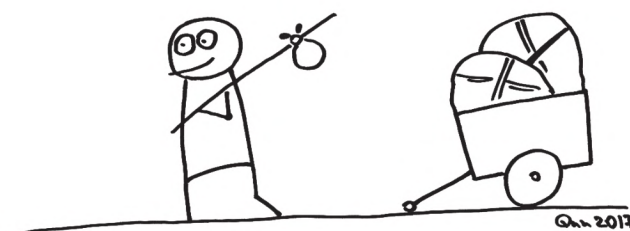

Ausus

Oskus olla nii enda kui ka teiste vastu aus aitab anda tagasisidet, millest õpivad mõlemad osapooled.

Sihikindlus

Noorteinstruktor peab oma tööülesannete täitmisel arvestama ka Noorte Kotkaste missiooni ja visiooni, et pakutav väljaõpe oleks eesmärgipärane.

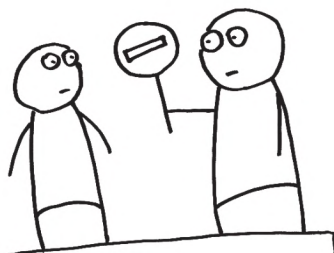
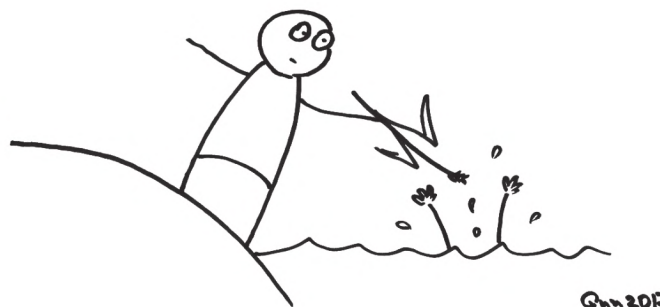

Ratsionaalsus

Noorteinstruktorigi töö nõuab ressursside jagamisel tihtipeale ka oskust näha suuremat pilti.

Abivalmidus

Uued noortejuhid ja rühmapealikud vajavad noorteinstruktorigilt suunamist ja mentorlust, et säilitada Kaitseliidu noorsootöö kvaliteeti.

Autoriteetsus

Noortejuhtidele ja lastele on noorteinstruktor eelkõige juht, kellesse suhtutakse lugupidamise ja austusega.

Viikingitest rahusõduriteni. Armeemuuseum Stockholmis

Rootslastel on pikk sõjaajalugu, mis katab mitmeid sajandeid ning tuhandeid ruutkilomeetreid. Hea ülevaate sellest annab Stockholmis asuv Armeemuuseum.

Tekst: KARRI KAAS

MILITAARTURISM

Rootsi Armeemuuseum asub Ridargatani tänaval vanas suurtükiarsenalis, mille ehitamist alustati juba 1760. aastatel. Lõplikult valmis see tervet kvartalit hõlmav ladudest, barakkidest ja töökodadest koosnev kompleks millalgi 19. sajandi teises pooles.

1879. aastal avati seal suurtüki väe muuseum, mille tarbeks koguti eksponaate väeosadest ning hoidlatest üle terve Rootsi. Ka kuninga koda ei jäänud kõrvalvaatajaks ja annetas hulgaliselt kõrgeist soost perekonnale kuulunud esemeid, mille hulgas olid näiteks türklastelt sõjasaagiks saadud telk ning eri riikide sõjaväeüksuste lahingulipud.

Sõjatehnika kiire areng 20. sajandi alguses muutis aga väljapanekud iganenuks ning 1930. aastal suleti muuseum renoveerimistöödeks. Põhjalikult uuendatud kollektsiooniga avati see taas 1943. aastal.

Järgmise värskenduskuuri läbis Armeemuuseum möödunud sajandi lõpus ja avati publikule uuel milleniumil, mil see oma suure ja mitmekülgse väljapanekuga meelitas Rootsi sõjaajaloost osa saama kümneid tuhandeid huvilisi aastas.

Mitmekülgne väljapanek

Muuseumi ekspositsiooni keskmes on loomulikult Rootsi kuningriigi sõjaajalugu, hõlmates perioodi aastast 1500 kuni tänase päevani. Kuid sõja ajalugu hakkavad väljapanekud jutustama veelgi varasemast ajast, sest vägivald ja verevalamine on saatnud inimkonda igal arengu-etapil.

Sestap on suurt tähelepanu pööratud ajastutruudusele, mida luuakse detailitäpsete dekoratsioonide

ning tihti elusuuruses mannekeenide abil. On üks asi vaadata huvitavaid kaugelt aja esemeid klaasi tagant, hoopis teine aga näha neid keskkonnas, mis võis neid asju kunagi päriselt ümbritseda.

Stseenid lahinguväljalt, olgu siis Põhjasõjast või mõnest muust relvastatud kokkupõrkest, millesse suurriiklike ambitsioonidega Rootsi pidevalt segatud oli, ja nende vahele põimitud laagrielu episoodid rulluvad vaatajate silme ees lahti nagu teatrilaval ning annavad üsna selge ettekujutuse, mida sõda endast tegelikult kujutab.

Muuseumirahvas ise on eriti uhke oma trofeekollektsiooni üle, mis on nende valdusesse sattunud tänu vanale traditsioonile alistatud vastase leerist sõjasaaki koguda. Ja seda võimalust on nad kasutanud ohtralt, mistõttu muuseumi kogus on ligi 4000 lahinguväljalt korjatud eset alates rasketest suurtükkidest ning lõpetades peenemat sorti muusikariistadega.

Uuemast ajast on välja pandud esemeid mõlemast maailmasõjast, milles rootslased küll otseselt ei osalenud, kuid millel oli maale ja rahvale kindlasti oma mõju. Nagu ka külmast sõjast, milles Rootsi teada-tuntud neutraalsusest hoolimata oli põhimõtteliselt eesliiniriik.

Osa ekspositsioonist on pühendatud rahvusvahelistele missioonidele, millest rootslased hakkasid aktiivsemalt osa võtma pärast ida ja lääne suure vastasseisu lõppu. Varasem kogemus Kongos möödunud sajandi kuuekümnendate esimeses pooles oli pigem erand kui reegel.

Loomulikult ei pääse Rootsi sõjaajaloost rääkides mööda sõja-

KRISTJAN PIRI

tööstusest, mis sai tõelise hoo sisse kuningriigi kiire laienemise perioodil mõned sajandid tagasi. Praegusel ajal rootslased oma välispoliitikas enam nii ambitsioonikad ei ole, kuid see ei tähenda, et nad enam relvi ja varustust ei tee. Teevad küll, pealegi maailma mastaabis täiesti arvestataval hulgal, millest annab tunnistust ka Eesti kaitseväge ja Kaitseliidu käsutuses olev Rootsi raud.

Seosed Eestiga

Seda, et ka eestlased on osa Rootsi sõjaajaloost, teab ehk igaüks. Kuulus ju terve meie territoorium selle Skandinaavia kuningriigi koosseisu ja seda perioodi kutsutakse rahvasuus tihti peale „vanaks heaks Rootsi ajaks“.

Algas see periood Liivi sõjaga, mil rootslastel õnnestus enda kätte haarata Põhja- ja Lääne-Eesti (hiljem

Muuseumirahvas ise on eriti uhke oma trofeekollektsiooni üle, mis on nende valdusesse sattunud tänu vanale traditsioonile alistatud vastase leerist sõjasaaki koguda.

lisandusid vaenutegevuse tulemusena ka teised Eesti osad) ja lõppes Põhjasõjaga, mil meie maa ja rahvas sai endale uued, idanaabritest isandad.

Olid need ajad head või mitte, on muidugi omaette küsimus, kuid rootslastega oleme kokku puutunud hiljemgi. Oli ju nende abi meie äsja võõrvõimu ikke alt vabanenud kodumaale suur asi ning meie taastatud kaitsejõududele annetatud rootslaste sõjatehnikast ja -varustusest on tänaseni nii mõndagi kasutusel. Eesti ja Rootsi sõjaline koostöö jätkub muudiski valdkondades, külalastakse teineteise õppusi, jagatakse kogemusi, vahetatakse teadmisi.

Ilmselt tänu sellele jõudis Eestistki Armeemuuseumisse museaal, mida rootslased suure uhkusega eksponeerivad. Tegemist on Nõukogude päritolu tuumalõhkepea R12, NATO tähistusega SS-4, kattega, mille kaevasid legendi kohaselt välja Võrumaa kaitseliitlased Vene vägede poolt maha jäetud Sanna raketi baasis tehtud tööde käigus.

Info sellest jõudis kuidagi Rootsi, muuseum võttis Kaitseliiduga ühendust ning küsis hinnalist leidu oma kollektsiooni. Päris endale nad lõhkepea ümbrist siiski ei saanud, see on rootslastele ainult laenatud, kuid sellest hoolimata on kattel nende väljapanekus keskne koht. Võimalusel tasub sellele kindlasti pilk peale heita. 🍀

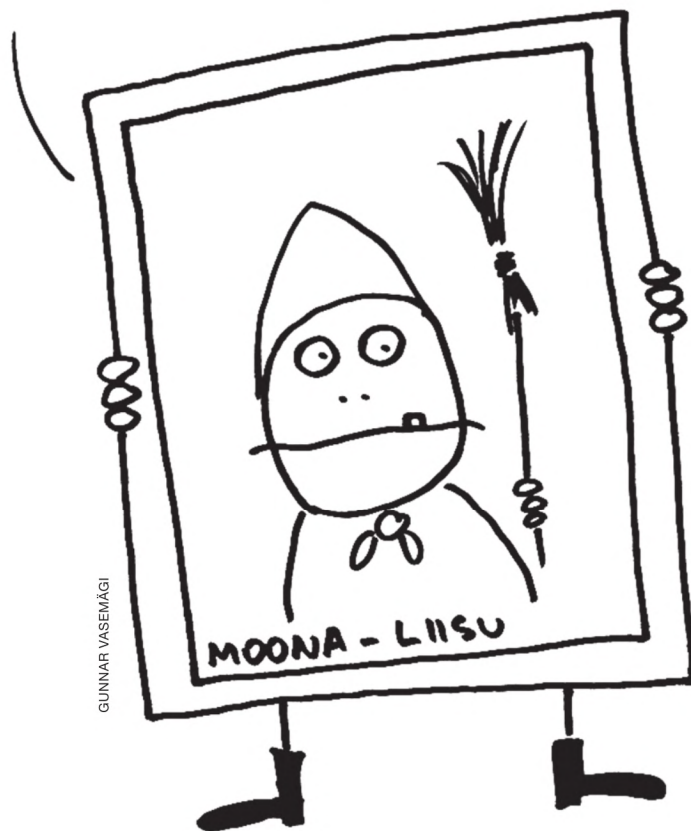
Allikad:

Ernstell, E-S., Roth, T. 2015. Armemuuseum. Stockholm, Armemuuseum.

Liivi sõda. Wikipedia [https://et.wikipedia.org/wiki/Liivi_sõda].

Rootsi aeg. Wikipedia [https://et.wikipedia.org/wiki/Rootsi_aeg].

ÄRGE MIND TULISTAGE! MINU KÄES ON
RARITEETNE JA PEALEGI VEEL MAAL!

FILMIARVUSTUS

Monumentaalne sõda

Pihusolev film vaatleb sõda hoopis teise nurga alt. Linateost on suureliselt iseloomustatud „draama” ja „sõda” ja „ajalooline” kah veel, aga ühe määratluse on nad unustanud. „Lastefilm” oleks pidanud ka juurde käima. Samas – püssi lastakse, inimesi ja asju katki tehakse – sõda mis sõda.

Tekst: GUNNAR VASEMÄGI

Käib teine maailmasõda. Läänerindel asutavad sakslased ennast kodu poole. Ometi ei lähe nad tühjade kätega: taskud ja seljakotid on hoolega täis topitud hinnalisi maale ja ennemuistseid raidkujusid. Sel momendil käib Ameerikamaal president Roosevelti peas tilluke klõps ja sünnib idee: need asjad tuleb sakslastelt ära võtta! Tulemusena pannakse kokku lausa seitsmest kunstispetsist koosnev Eriti Eri Üksus, mis suundub kogu Euroopast kokkutassitud kunsti omanikele tagastama. Kas paistis Euroopa ookeani tagant eriti pisike või oli päästmisväärset kunsti napilt, ei tea. Selline lugu siis.

Et ümberhulkuvad karud ei ole mul päris kõiki sõrmi laiaks tallunud ja pintsleid kõrsikute pähe ära jäänud, pakkus teema mõistagi

huvi. Põhinevat kõik suisa tõestisündinud juhtumistel. Mida nad seal siis ikkagi...?

Ameerika toodang

„Monumendimehed“ („The Monuments Men“) on valmis vorbitud Sony Columbia filmistuudios, stsenarium George Clooney, lavastus kah Clooney, üks peaosadest ... ikka Clooney! Raha ei hoita kinokompanii kontoris ilmselt mitte ainult diivani all majoneesipurgis, vaid absoluutselt igas õõnsas anumas, sahtlis ja kapis. Nii on suudetud palgata muljetavaldav ports tuntud näitlejaid. Bütžett 70 miljonit Ameerika raha, no selle eest peaks nagu saama ka.

Kuigi IMDb ise ei kasuta määratlust „laste-“, viskasin ta ikkagi sisse. Miks? Sest kõik on nii pagana must-

valge! Head, võitjad siis, on peaaegu luudeni head, pahad ehk kaotajad üdini pahad. Üks erand välja arvatud, kes ei suutnud ise ka otsustada, kumb ta sooviks olla. Klišeed muidugi lendavad sisse-välja nagu pääsukesed läbi laudaukse. Üle- ja alapingutusi ning üldistusi jagub, puudust ei tule. Lisaks on ekraanil kujutatud sõda kuidagi ... kodune, mõnus ja muhe nagu pühapäevane pannkoogitegu. Jah, inimesed hukuvad, tehakse katki tanke ja autosid, lammutatakse maju ning linnu ... kuid sellisel moel, et kõik ei tundugi nii hirmus kole.

Eelpool ülestähendatu ei tähenda nüüd kohe sugugi, et film oleks halb, oh ei! Täiesti vaadatav. Ilusti tehtud, dekoratsioonide ja rekvisiitidega on vaeva nähtud. Noh, vahel piisab ka sellest, kui kapi tagant järjekordne raha täis majoneesipurk välja koukida. Küll siis mehed töökojas ära teevad! Näitlejadki pole mitte viletsad ja püsivad kenasti tasemel.

Peapaha on ka olemas, ehitab teine miskisugust füürrermuuseumi. Ei kontrollinud osatäitjate nimekirjast, kas teda mängis keegi näitlejatest või oli lihtsalt hämara toa nurka enam-vähem õiget nägu nukk pandud. Viimane tundub tõenäolisem, sest härra Paha seisab oma füürrermuuseumi maketi juures nagu puuslik ega ütle filmi jooksul silpigi. Üldjoontes jääb filmist mulje: Suur-Saksamaad ja Euroopa vallutamist oli vaja peasjalikult kunstiväärtuste kokkutassimiseks loodavasse huvitava nimega muuseumi ning koledat plaani on takistamas mõned vaprad kunstispetsid. Muidugi jõuavad monumendimehed jageleda ka heade ehk omadega. Nood sunnikud ei taha sugugi aru saada, et hinnalise maali taha peitu pugunud vaenlast tulistada ei või. Ning kui tuleb himu midagi pommitada või õhku lasta, tasuks vaadata uuemaid ehitisi ja vanad lobudikud rahule jätta.

Ei, ma pole üldse õel, tegelikult saab filmis ikka nalja ka. Kõhuliha-seid katki naerda ei õnnestu, kuid muhedaid ja muigama ajavaid seiku jagub küllaga. Nii rallivad monumendimehed läbi kogu filmi ringi üldsegi mitte Ameerika, vaid lausa Saksa liikuriga. Ilmselgelt vihjates oma üksuse alarahastamisele, kasutavad Frank Stokes (Clooney) ja Co. sõidukina Kübelwagenit. Näiteks.

LISATEAVE

„The Monuments Men“

Lavastanud: George Clooney
Osades: George Clooney, Matt Damon, Bill Murray, John Goodman, Cate Blanchett
1 tund ja 58 minutit

Punktid filmile kümnepalliskaalas

Idee: 4 – ma tean küll, et ajalooliselt polnud monumendimehi mitte seitse, vaid lausa sadades, aga ikkagi. No ei ole nagu päris see.

Teostus: 6 – ülearu klanitud ja klants, ilusti läikima löödud ja üle pintseldatud.

Näitlejatööd kokku: 6 – oli nii häid sooritusi kui lihtsalt kohatäitmist. Ootasin enamat.

Lavastajale: 5 – ikka veel on mul kahtlusi lavastajate ja stsenaaristide suhtes. Minu arvates on tegemist robotitega.

Mingil hetkel teatab Donald Jeffries (Hugh Bonneville), et on lisaks kõigele muule täiesti kaine. Küsimusele, mis ajast alates, tuleb vastus: alates kella üheksast hommikul. Veel: kas stsenaariumi autor Clooney pole mitte konsulteerinud mõne eestlasega? Episood, kus vallutajast ülemusele kättemaksuks pokaali sülitatakse, on ikka nii meielik.

Viimastel aastatel levima hakanud moraalnormide järgi film muidugi „laste-“ pole. Ekraanil kimutakse päris mehiselt suitsu, joovastavaid jookse juuakse ka. Vat rumalaid sõnu ... vist ikka ei kasutatud. Vist. Päris kindel ei ole.

Head näitlejad, keskpärased sooritused

Kui aga nüüd näitlejate ponnistused lahti lammutada, siis kõige sümpaatsema esituse teeb vanameister Bill Murray. Tema kehastatud Richard Campbell moodustab koos Bob Balabani mängitud Preston Savitziga koomiliste vanameeste tandemi. Koos nad läbi filmi kulgevad, üks pikk, teine lühike. Jätkub nii koomilisi seiku kui teineteise kallal närimist.

Clooney on endale kahmanud peaosa, näeb välja nagu ... Clooney ja ... ongi vist kõik. Matt Damoniga kipub asi samasse kanti minevat. Ei, muidu kena sooritus, aga ... sellega võib vist piirduda. Olgu siinkohal veel ära märgitud, et selles filmis ei hakka Matt Damonit päästma

keegi. Ei üritatagi. Sellist mõtetki ei teki. Selles mõttes igati positiivne, et näitleja on suutnud filmist filmi jätkuvast päästmiste jadast lõpuks välja rabeleda.

John Goodmanile on kehakaalust tulenevalt jäetud kõik paksude naljad. Cate Blanchett teeb Claire Simone'ina küllalt meeldejäeva soorituse. Claire on kollaborant, töötab koos vallutajatega Pariisi ühes muuseumis ning maandub lääneliitlase saabudes vangikongis. Monumendimeestel on Claire teadmisi aga vaja ning nii saadetakse James Granger teda koostööle meelitama.

Film on sihuke Harju keskmine. Väga millegi kallal iriseda ei saa, aga taevani kiita ka nagu põhjust ei ole. Need, kes ootavad toorest sõjafilmi, kus punast värvi tassitakse võtteplatsile ämbrite ja kanistritega – asjata loodate. Ses mõttes natuke nagu on sõjafilm ja natuke nagu ei ole ka. Teha on püütud korralikult, ometi on filmivigadele ja eksimustele pühendunud inimesed leidnud terve virna möödapanekuid. Kirjeldama neid siin ei hakka, igaüks otsib ise, kui viitsib. Laisad võivad IMDb-st lugeda. Päris pikk lugemine. Tulemus on vaadatav, aga suunatud pigem nooremale publikule. Vanemad inimesed võivad nostalgia mõttes filmi ette võtta pühapäeva hommikul kell kümme või millal see lastefilmi kellaag vanasti oli. Nelja tankisti asemel vaadata „Monumendimehi“.

Mäletame seda mida me mäletada tahame

Teine maailmasõda ja sellele vahetult järgnenud aeg muutis lõpmata paljude inimeste elukäike moel, mida me praegu ei suuda isegi ette kujutada. Rein Savi pakub oma elulooraamatus „Varjudes lõhnavad valgused“ võimalust osa saada ühe perekonna loost nende sündmuste keerises.

Tekst: MARTIN ANDRELLER

Teemapüstitus pole muidugi uni-kaalne, sest II maailmasõda ja sellele järgnenud aeg puudutas tõepoolest uskumatult paljusid. Sestap on sellest palju kirjutatud ja tõenäoliselt kirjutatakse veelgi.

Kuidas aga erineb Rein Savi käsitlus ülejäänutest? Sellele küsimusele on raske vastata, ilmselt lähenemise poolest. See on raamatu suurimaks väärtuseks ja kahjuks ka puuduseks.

Varjudes lõhnavad valgused

Autor ütleb raamatu tagakaanel, et see on lugu suure sõja järgsest veidi kummalisest lapsepõlvest. Ühe Eesti perekonna võitlusest ellujäämise nimel. Lugu, mida ei saanud kirja panemata jätta. Lugu, mille lõhnad hoovasid aastakümnete tagant tänasesse päeva. Ja mis aitasid tänastki näha pisut teisemana.

Sisu põhjal võiks justkui järeelda, et tegemist on autobiograafiaga. Elulooga või ehk osakesega sellest. Suures plaanis peaks see ka paika, kui ei oleks ühte tõiika, millele autori gi lahkesti tähelepanu juhib.

„Mis puudutab dokumentaalsust, siis kõik siin kirjeldatu ongi dokumentaalne. Kõik seigad, juhtumised ja pöördelised sündmused on meie perega just nii toimunud. Olen kirja pannud selle, mida ise mäletan või siis on mitmeid, lugematuid kordi pereringis rääkinud ema-isa. Eriti ema, kes oli meeldejäáva kirjeldusvõimega jutuvestja,“ kirjutab Savi oma teose sissejuhatuses ning jätkab: „Ainult pildikesed, mis on hinge sööbinud lapsepõlvest, looduselamused ja aistingud on minu loometegevuse tulemus.“

Iseenesest pole ju probleemi, kui mingi osa raamatust on fiktsioon. Sellist lähenemist kasutatakse nii kirjanduses kui filmikunstis üsna ohtralt. Vürtsitatakse tegelikult

juhtunud sündmusi väljamõeldud seikadega. Eriti juhul, kui päris ajalugu ei paku piisavalt intriigi ja põnevust, vähemalt loomeinimeste seisukohast vaadatuna.

Selliste teoste kohta öeldakse tavaliselt, et need põhinevad tegelikel sündmustel. Need ei pretendeeri ajaloolisele tõele, vaid autorite tõlgendusele sellest. Seda enam siis, kui allikana on kasutatud mälestusi.

Mälestuste kasutamine allikana

Enne saab maailma ajalugu kirja, kui mälestuste kasutamine allikana lahti harutatud. Muidugi, selle tarbeks tuleks kõigepealt mälestusi kasutada ...

Võtkem siinkohal ette kitsam aspekt – metsavendluse ja sellega seonduva uurimine. Mida me kasutada saame? Eesti Rahvusarhiivis säilitatavaid juurdlusmaterjale, eriteateid jmt. Kirikuraamatuid, kalmistute andmebaasi, varem avaldatud kirjalikke mälestusi. Tahes-tahtmata baseeruvad need suures osas mälestustel – kui räägime juurdlusmaterjalidest, elulooraamatutest ja muust taolisest. Siin aga tulevadki sisse erinevused – kuidas ja mis tingimustes inimene on oma mälestusi jaganud.

Arusaadavalt sõltub palju ajalisest raamist – kui palju aega on mööda läinud ja millised sündmused on mäletajat vahepeal mõjutanud. Kui võtta ette mõni ülekuulamisprotokoll, siis on selge, et ülekuulamisel on inimene mäletanud võrreldamatult vähem kui näiteks aastal 1995. Miks? Eks sellepärast, et aastal 1948 ei olnud mõistlik mäletada oma elu metsavennana või inimesi, kellega selle käigus kokku puututi. Loomulikult laieneb see kogu nõukogude perioodile. Mäletada võis, aga mine-

vikumälestusi jagada mitte, sest see võis kaasa tuua terrori sinu enda või su lähedaste suhtes. Samas hoidis ühiskonna salajane mäletamine ühiskonda ennast võimalust mööda terviklikuna, säilis rahvustunne ning samuti ühine teadmine, et meile on tehtud ülekohut.

Mida siis inimesed mäletavad? Enamasti on mälu n-ö *flashbulb* – fotomälu. Inimesed mäletavad detailselt, mis neil oli seljas 14. juunil 1941, kui neid küüditamisvagunisse topiti. Kuidas see vagun haises ja kes seal veel olid. Metsavennad mäletavad detailselt punkrilahingut, kaaslaste hukkumist, arreteerimist, ülekuulaja haisemist tókati ja sibula järgi jms. Sellise fotomäluna kipuvad inimesed mäletama pigem hetki, mis mõjusid neile keskmisest tugevamini. Kuidas aga selliste mälestustega tööd teha, kui ühte ja sama sündmust mäletab iga inimene omamoodi ning omast vaatevinklist vaadatuna?

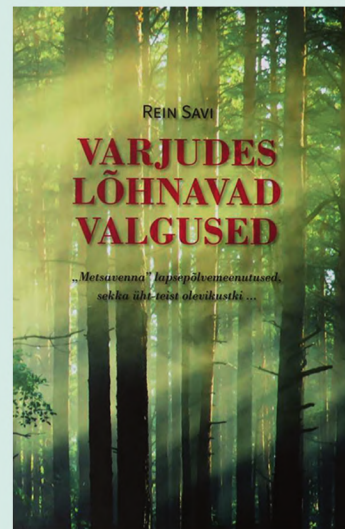
See on väga keeruline. Ühe episoodi rekonstrueerimiseks või lahti mõtestamiseks tuleb omajagu vaeva näha. Leida ja analüüsida erinevat allikmaterjali ning seda omavahel kõrvutada, et aru saada, mis toimus. Mis seal salata, Eesti metsavendluse ajaloo uurimise juures on ette tulnud ka seik, kus ülejäänud allikmaterjali analüüsimise järel tundus üks väga informatiivne metsavend olevat vaid inimene, kes „hästi mäletas“, aga paljudel juhtudel polnud ise sündmuskohalgi. Seegi on mäletamise üks trikke – mäletatakse seda, mida soovitakse mäletada. Või siis seda, mille puhul on tunne, et seda tahetakse kuulda. See on aga üks äärmus.

Üldiselt mäletavad inimesed kõike enda perspektiivist ja just nimelt nii, nagu nendele kasulikum

LISATEAVE

Varjudes lõhnavad valgused

Rein Savi
177 lk
Grenader Grupp OÜ
2017

GRENADER GRUPP OÜ

RAAMATUARVUSTUS

ja õiglasem. Oma uurimistööski olen kokku puutunud inimestega, kes jätavad sujuvalt rääkimata mingid tegelikult aset leidnud episoodid oma elust või kokkupuudetest nõukogude võimu esindajatega. See on mäletamise võlu – mida ei mäleta, seda ei ole olnud. Kui seda just muude allikatega tõestada ei saa. Ja vastupidi.

Kõige olulisem on seega allikakriitika – nii mälestuste kui kirjalike dokumentide kasutamise korral. Me kõik eksime – nii paberil, mäletamises kui ka elus. Seetõttu tasub „Varjudes lõhnavat valgust“ võtta pigem väljamõeldisena, lobedalt jutustatud ajaloolise romaanina, mitte aga tegelikkusele vastava kirjeldusena möödunud aegadest. 🌲

AUTORID

KAIDO TAMM
vabatahtlik autor

Kaido on Pärnu kiirabi erakorralise meditsiini tehnik, Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli õeõppe üliõpilane

HELJA KAPTEIN
vabatahtlik autor

Hiiumaa naiskodukaitsja Helja teenib oma igapäevast leiba ajakirjanikuna Hiiu Lehes

GUNNAR VASEMÄGI
vabatahtlik autor

Noorte kotkaste Jõgeva maleva vabatahtliku noortejuhi Gunnari üheks suureks hobiks on joonistamine. Tema pildid on väljas olnud näitustel mitmel pool Eestis

ANTS KALAM
vabatahtlik teavituspealik

Staažikas kaitseliitlane Ants on Sakala maleva Karksi malevkonna vabatahtlik teavituspealik

KATRI LINDAU
vabatahtlik autor

Tallinna ringkonna Lääne jaoskonna naiskodukaitsja Katri hoiab Eestit oma südames ning Naiskodukaitsse ja Kaitseliit on selleks suurepäraseks väljundid

MEHIS BORN
major

Major Borni üleelamisalased artiklid on töid talle möödunud aastal Kaitse Kodu! lugejate lemmiku tiitli. Lisaks kirjutamisele on ta huvitatud nii joonistamisest kui pildistamisest

RIHO ÜHTEGI
erioperatsioonide väejuhatuse ülem

Kolonel Riho Ühtegi on olnud Kaitseliidu liige aastast 1990 ja organisatsiooni tuline toetaja tänaseni

ASSO PUIDET
Kaitse Kodu! tegevtoimetaja

Parim varustus iga ilma jaoks!

REORG
WWW.REORG.EE

WILEY X
SUUNTO

TASMANIAN TIGER

90 YEARS
1923-2013
LOWA
simply more...

FJÄLL RAVEN

PRIMUS

www.reorg.ee

MOTLEY

DENIM®

RIIDED
MEESTELE
2XL-8XL

www.motleydenim.ee